

tv-15 naš TOVARIS

Št. 48

15. decembra 1988

Leto XXVI

Cena izvida 700 din

Glasiilo borcev narodnoosvobodilnega boja in rezervnih vojaških starešin Slovenije

Mi, protifašistični borci

Strunjan, decembra 1988. Srečanje borcev in žrtev vojne z območja Alpe-Jadran.

Tema: »Fašizem in antifašizem danes.«

Če smo se borci proti nacifašizmu, žrtve vojn in demokratične veteranske organizacije obmejnih pokrajin Italije, Avstrije in Jugoslavije odločili, da nadanašnjem srečanju obravnava vprašanja fašizma in protifašizma danes, nas k temu ni navedla niti potreba po dodatnem zgodovinskem osvetljevanju niti neposredna nevarnost oživljanja klasičnega fašizma. Kajti nacifašizem kot ena najbolj mračnih ideologij v zgodovini človeštva ni le bil poražen v drugi svetovni vojni, temveč je zavržen kot kakršna koli alternativa sodobni družbeni ureditvi in mednarodnim odnosom.

To je tudi razumljivo, saj se je nacifašizem kot ideologija totalitarizma zavzemal, kot politična oblast pa uvajal militarističen in nedemokratičen družbeni red, ki je slepil množice z demagoškimi parolami in obljubami, pri tem pa z diktaturo reševal razredna družbena vprašanja in nasprotja v korist vladajoče kapitalistične oligarhije, z nasiljem dušil temeljne človeške in socialne pravice in s terorjem uvajal brezobzirno eksploatacijo. Uporabil je najbolj šovinistične oblike rasizma, da je z njim svoj narod poveljeval v višjo vrsto rase, drugim narodom in rasam pa je hkrati zikal osnovne nacionalne svoboščine in pravice do obstanka. Ne glede na to so se ideje nacifašizma pojavile pri vseh narodih in delovale v različnih oblikah, od vladajočega in marionetskega gibanja do narodnega izdajstva pri nas.

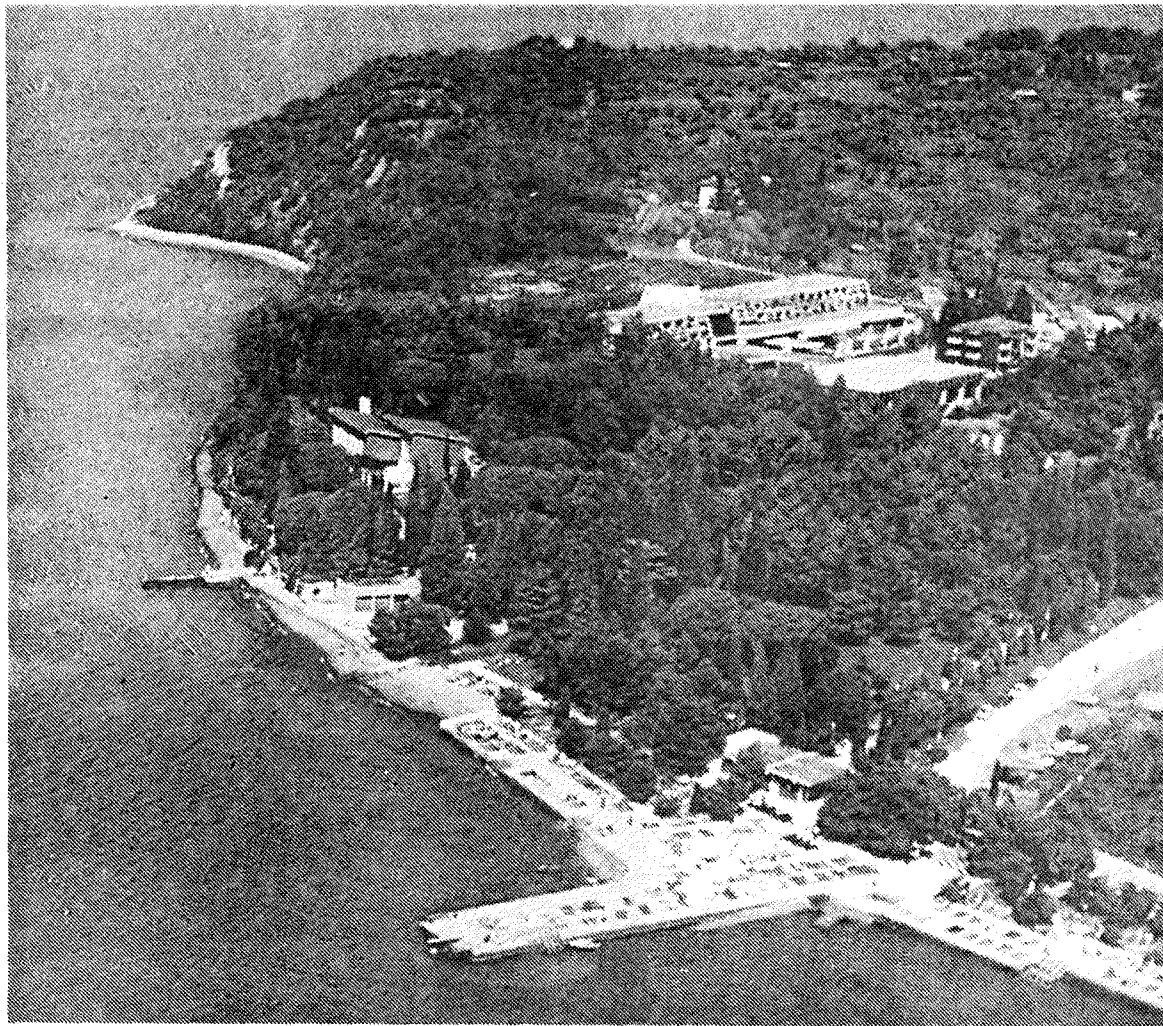
S tako ideologijo in politiko je nacifašizem vzpodbujal mržnjo med narodi in jo potenciral do agresije in osvajanj, kar je privedlo do druge svetovne vojne z ogromnimi uničevalnimi posledicami. Na tem svojem višku je nacifašizem naletel na srdit odpor ogromne večine človeštva, združene v svetovni protifašistični koaliciji in organizirani v NOG, ki so obstojali pri vseh narodih.

Nacifašizem je bilo možno streti le z vojno močjo in ogromnimi žrtvami. Na njegovem zgodovinskem porazu je vstal njegov svet, v katerega so bile vgrajene duhovne, moralne in politične pridobitve NOB. Te so s svojim zgodovinskim in globalnim, občečloveškim značajem dale pečat naši dobi, ki je svoboda, neodvisnost, suverenost, demokratičnost in enakopravnost narodov razglasila za temeljna načela in cilje, pravice in dolžnosti, ki jih ima vsak narod, vsaka država v odnosu do drugih.

Tudi na našem prostoru, med Alpami in Jadranom, je poraz nacifašizma uveljavil pridobitve protifašizma in prispeval k naglemu notranjemu in zunanjemu razvoju, kar je dalo veličastne rezultate. Dovčerajsnji vojni nasprotniki smo odpravili zgodovinske spore, uredili svoje odnose, se dogovorili o svojih mejah ter jih odprli za pretok informacij, ljudi, blaga, storitev, dela, znanja, tehnologije in kulture. Pri tem nas ni motilo dejstvo, da imamo drugačen družbeno-ekonomski sistem, različne ravni gospodarskega razvoja, drugačen mednarodni politični položaj in da smo pri-

padniki treh različnih jezikovnih in kulturnih skupnosti. Vzpostavitev in razvoj dobrososedskih odnosov sta bila možna prav zato, ker spoštujemo drug drugega na istih osnovah in po

drugega in se s tem borili za svobodo vseh ljudi in narodov. Zavedati se moramo, da v nacionalnih vprašanjih tudi danes tli nevarnost fašistične recidive, zlasti če so ta pomanjk-



istih načelih, kot smo jih zastopali v protifašističnem boju in ker nas povezujejo skupni globalni cilji.

Vse to nam omogoča, da skupno urejamo tudi vedno zelo občutljiva nacionalna vprašanja. Ta so bila na našem prostoru desetletja vir sovraštva, sporov in vojn. Šele protifašizem nam je omogočil, da smo občutljiva vprašanja nacionalne identitete, položaja manjšin in skupnih kulturnih prostorov začeli uspešno urejevati. Samo na teh osnovah jih lahko rešimo tako, da bodo narodne manjšine sredstvo povezovanja, most prijateljstva in vir bogatenja naših kultur. To je toliko pomembnejše, ker vemo, da je nacifašizem svojo demagogijo in agresivnost razvijal na rasizmu, nacionalnem šovinizmu in mržnji. Mi protifašistični borci, tega nismo poznali; kot smo se borili za svobodo svojega naroda, smo spoštovali tudi svobodo

ljivo urejena. Majhna iskra kaj hitro razplamti nov val šovinizma. Če nam je kje poraženi in skriti fašizem nevaren, nam je prav na nacionalnih vprašanjih. Zato se moramo tudi v prihodnje stalno boriti proti vsem pojavom šovinizma-vsak proti svojemu nacionalizmu, vsi skupaj pa za zagotovitev narodnih pravic in svoboščin vsakega človeka in naroda na našem prostoru.

Takšna naša skrb je toliko bolj upravičena, ker tudi v svetu fašizem še ni docela izkoreninjen. Če smo prej govorili o velikih pridobitvah povojnega, antifašističnega sveta, si s tem ne delamo utvar, da je današnji svet v celoti sprejemljiv za napredno človeštvo in da je imun pred ponovljivim nacifašizmom. Verjetno se ta res ne bo nikoli več pojavil v svoji prvotni obliki, ker bi bil takoj prepoznan in bi naletel na odpor. Vendar pa je naše vprašanje,

kaj je fašizem danes, zelo aktualno. Kajti fašizem tudi danes obstoja v idejah in politiki, se pa pojavlja v novi obliki, drugačnih oblikah in na prikrit in spremenjen način. Zato je danes pravilneje govoriti o težnjah, recidivah, ki na posameznih področjih ali pojavih v politiki in ekonomiki predstavljajo stalne nevarnosti fašizacije.

Za premagovanje teh negativnih pojavov v sodobnih mednarodnih političnih in gospodarskih odnosih je potreben sodoben »antifašizem«. Ta je deklarativno zajet v temeljnih listinah Združenih narodov, v načelih in ciljih gibanja neuvršenih držav ter v številnih programih progresivnih strank in gibanj. Zato nam ni težko odgovoriti na drugo, danes zastavljeno vprašanje, namreč kaj je protifašizem danes. Če želimo ilustrativno odgovoriti na to vprašanje, bomo rekli, da so to različni »de-i« in sicer: dekoncentracija, demilitarizacija, deetatzacija in dekolonizacija odnosov med ljudmi, narodi in državami, kar lahko strnemo v sintagmo: protifašizem je danes demokratizacija.

dem človeka dostojno življenje ali pa to ne bo dano nikomur. Da bi mlade generacije znale izbrati demokratične in napredne usmeritve, je potrebno, da sta njihova vzgoja in izobraževanje prežeta s protifašističnim duhom.

Seveda pa mora takšno demokratično naravnost vsak narod najprej uresničiti pri sebi, zlasti kadar gre za nacionalizem, ki ostaja najbolj ranljiv za fašizacijo. To velja tudi za sedanje razmere v Jugoslaviji. Mi smo se – globoko prepričani, da smo na pridobitvah NOB enkrat za vselej rešili nacionalno vprašanje – kar naenkrat znašli pred pojavi nacionalizma in šovinizma. To je za nas, kot mnogonacionalno skupnost še prav posebno nevarno. Prav tako globoko prepričani, da je sistem socialističnega samoupravljanja najbolj demokratičen in ekonomsko uspešen sistem, smo se tudi nepričakovano znašli v gospodarski krizi, ki je zavrila naš desetletja trajajoči gospodarski vzpon iz zaostale v srednje razvito državo. Končno smo se – prepričani, da je neuvrščeni mednarodni položaj najboljšo jamstvo za naše vsestransko vključevanje v mednarodne tokove in dinamično razvijanje mednarodnega sodelovanja – znašli v veliki zunanji zadolžitvi in pred problemom protekcionističnega zapiranja tržišč, zlasti s strani zahodno evropskih dežel, katerim pripadate. Tako smo zabredli v večdimenzionalno krizo, ki je dobila splošen družben značaj in predstavlja plodna tla tudi za posamezne nedemokratične pojave.

Pot iz krize vidimo tako na ohranitvi pridobitev NOB kakor na usmeritvi k odločni izvedbi treh reform: gospodarstve, z orientacijo na tržno gospodarstvo in uvajanje standardov modernih tehnologij; politične, z orientacijo na krepitev demokracije, pluralizma in nacionalne enakopravnosti vseh narodov in narodnosti; partijske, ki naj okrepi idejno-politično vlogo ZK kot gibanje samoupravnega socializma, ne pa kot stranke oblasti ter SZDL, kot pluralističnega gibanja. Pri tem menimo, da je neuvrščena zunanja politika še naprej pogoj za stabilen in našim življenjskim interesom ustrezen mednarodni položaj Jugoslavije, pri čemer moramo izkoristiti vse prednosti, ki jih imamo kot evropska in mediteranska dežela v razvoju. Posebno pozornost moramo še naprej posvečati sodelovanju s sosedi, vključno z razvijanjem skupnosti Alpe-Jadran in pospeševanjem sodelovanja na Balkanu. To pa pomeni, da moramo biti še bolj odprti in vse bolj vključeni v celotno območje Evrope, katerega del smo. Pričakujemo, da se bo tako obnašala do nas tudi Evropa, zlasti zahodna po letu 1992.

Prepričani smo, da bomo le na takih globalnih spoznanjih, naprednih osnovah in demokratični orientaciji, ki jih obravnavamo na tem srečanju, s skupnimi močmi, v tesnem sodelovanju treh dežel odpravili še zadnje, kar je ostalo na tem prostoru od nacifašizma. To naj bi zagotovilo, da bo jutrišnja Evropa območje miru in blaginje svobodnih ljudstev, prijateljskih narodov in razvitih regij.

dr. Marko Vrhunec

Namesto poročila s seje predsedstva slovenske borčevske organizacije

Spoznanja na temo

Možnosti gospodarskega razvoja SR Slovenije v letu 1989

● Priprave na dokumente o gospodarski politiki v letu 1989 potekajo ob številnih neznankah, ki so tako sistemske kot materialne narave. Ustavni amandmaji niso odpravili nesoglasja o poteku izhoda sedanje krize, le-ta se ponovno pojavljajo ob sestavljanju zakonov, ki naj operacionalizirajo ustavna določila. Zato je treba vztrajati, da z zakoni dosledno udejanjamo tiste ustavne spremembe, ki bodo odprle pot do uveljavljanja tržnih odnosov, večje samostojnosti gospodarskih organizacij in pluralizem lastninskih odnosov. Zlasti je potrebno paziti, da z zveznimi zakoni in pooblastili za vodenje gospodarske politike ne zavrejo pozitivne procese v bazi, ki bodo potekali na podlagi ustavnih dopolnil.

● Člani komisije so podprli stališče IS SRS, da za leto 1989 ni potrebno sprejemati resolucije o razvoju, temveč le program ukrepov gospodarske politike, ki so v pristojnosti republike. Tudi pri tem je treba računati s potrebo po elastičnosti, saj bodo spremembe v sistemu uveljavljene postopno, skozi vse leto. Na koledarsko leto je treba navezati le sprejemanje proračuna in s tem v zvezi ukrepov, ukrepi ekonomske

politike pa naj bi se uveljavljali glede na tekoča gospodarska gibanja.

● Predvidevanja v gradivu o oceni najpomembnejših gospodarskih agregatov v letu 1989 so realna. To se nanaša na rast proizvodnje, na gibanje realnih osebnih dohodkov, ekonomskih odnosov s tujino ter znižanje skupne in splošne porabe. Pravilno je, da se ocena ne spušta v predvidevanje stopnje inflacije.

● Nesporno je, da je temeljna naloga v letu 1989 odločna akcija za odpravo žarišč inflacije. Uspešnost te aktivnosti pa je odvisna od uresničevanja gospodarske reforme v naslednjih letih, ne pa od administrativnega poseganja v gospodarske tokove. Čeprav obsegi nekaterih vrst splošne porabe učinkujejo inflatorno, pa so po mnenju članov komisije glavno žarišče inflacije neurejene jugoslovanske finance in velike naporavne obveznosti ter izgube v bančnem sistemu, zlasti pa v poslovanju NBJ. Način reševanja tega problema pa ne sme predstavljati nadaljnje podružbljanje primanjkljajev, izgub ter finančnih obveznosti, temveč nasprotno – povečati mora odgovornost vseh subjektov za prevzemanje

obvez in izvrševanje prevzetih obveznosti. Zato bi se v status javnega dolga lahko prenesle le tiste dubioze, ki so nastale kot posledica delovanja sistema in ni bilo opredeljeno, kdo je nosilec nastale obveznosti.

● Podpiramo usmeritev na razbremenjevanje gospodarstva kot logičen pogoj in del gospodarske reforme. Pri tem pa ne smemo pristati na metode, ki le navidezno predstavljajo razbremenitev ali pa imajo celo nasprotni učinek. Umestna razbremenitev je ukinitve prevelikega obsega vseh tistih dajatev, ki se nato zbirajo v bankah in se kot kredit z obrestmi zopet vračajo v gospodarstvo. Ukinitve določenih dajatev pa še ne pomeni resnične razbremenitve, če se obenem ne uresničijo tudi spremembe z ukinitvijo porabe, ki se sedaj napaja iz navedenih virov. Sicer ukinitve ali zmanjšanje določenih dajatev zelo hitro zahtevata uvedbo novih. Kot razbremenjevanje gospodarstva pa ne moremo pojmovati zadnjih sprememb v obrestni politiki, ki zmanjšujejo obresti varčevalcev (tudi gospodarstva) in zmanjšujejo obresti na kredite, ker pri tem ne gre za razbremenitev, temveč za obremenitev. To pa ne pomeni, da je bila obrestna politika pred tem dobra, zlasti ob nekaterih neumestno visokih realnih obrestih. Podcenjevanje varčevanja na sploh je še očitno živo.

● Kot neprimerno je bilo ocenjeno stališče v gradivu, ki daje vtis, da problem prestrukturiranja gospodarstva pretesno veže na reševanje OZD, ki poslujejo z izgubo. To bi lahko pomenilo, da se bo tudi v prihodnje nadaljevala politika, družbeno slabo usmerjena predvsem na slabe gospodarje, ne pa na podpiranje dobrih gospodarjev, da bi dosegali še večje uspehe. Tovrsten premik v načinu gledanja in poslovanja bank pa je nujen, če z reformo mislimo resno.

● Komisija meni, da so bili sicer doseženi določeni uspehi v mednarodni menjavi v letošnjem letu, vendar je tudi ta uspeh relativen. Dosežen je namreč v pogojih stagnacije jugoslovanskega gospodarstva, povečevanja klirinškega salda, zelo velike depreciacije domače valute in odlaganja obveznosti do tujine pri odplačevanju dolga. Ostali so odprti torej vsi tisti problemi, katerih rešitev šele lahko omogoči trajnejšo stabilizacijo v ekonomskih odnosih s tujino in večje vključevanje v mednarodno menjavo.

● Poudarjena je bila potreba po celovitem socialnem programu, kot nujnem sestavnem delu reforme. Gre predvsem za takoiimenovane presežke delovne sile, ki bodo nastali ob modernizaciji gospodarstva in strukturnimi spremembami. Pri tem pa je bilo poudarjeno, da temeljna odgovornost za produktivno zaposlitev vendarle leži na samih gospodarskih organizacijah in je družbena pomoč lahko le prehodna.

Zanke tehnološkega razvoja

Kaj ugotavlja ekonomist dr. Aleksander Bajt

Vsi vemo, ali pa bi se vsaj morali zavedati, da brez tehnološkega razvoja ni niti hitrega gospodarskega niti družbenega razvoja. Naše gospodarstvo s sedanjo tehnologijo nima možnosti za uspešno vključevanje v mednarodno delitev dela.

Nekje do leta 1979 je bila naša gospodarska rast precej hitra. Ne le domači, temveč tudi tuji opazovalci so uvrščali Jugoslavijo v vrh dežel s hitro gospodarsko rastjo (v

letih med 1950 do 1980 je dosegla rast bruto produkta 6,2% na leto, v industriji celo 8,6%).

Vendar pa je Jugoslavija za to svojo rast porabila v obliki investicij izredno velike dele svojega družbenega produkta. Zaradi tega pa je bila učinkovitost njenih investicij – zelo nizka: v primerjavi s primerljivimi manj razvitimi deželami OECD je znašala komaj 62% povprečne neučinkovitosti. Če bi bi-

la učinkovitost naših investicij v obdobju 1950–1980 enaka povprečni v teh deželah, bi bil družbeni produkt SFRJ v letu 1980 več kot trikrat in poraba prebivalstva več kot štirikrat večja, kot sta bili dejansko. Prebivalstvo je torej za hiter razvoj plačalo izredno visoko ceno.

Pesti nas torej ne zadosti izkoriščena tehnologija. Iz te ugotovitve sledi, da je naša glavna naloga za prihodnost – optimalno izkoriščanje dane tehnologije ob njenem polaganju domačim razmeram ter v pripravi potrebnih strokovnjakov. Kajti tehnološki razvoj predstavlja

predvsem visoko razvite strokovne sposobnosti v velikih količinah, obenem z ustreznimi delovnimi navadami.

Tem zahtevam pa je v manj razvitih deželah, kakršna je naša, težko streči, vsekakor težje kot v razvitih. Naši pogoji za uvajanje naj-sodobnejše tehnologije praviloma niso izpolnjeni. Glede na naše sposobnosti izkoriščanja tehnologije je njena raven, s kakršno razpolagamo, mnogo previsoka. S pomočjo tehnologije namreč, namesto da bi jo izkoriščali kot dejavnik napredka, uničujemo, porabljamo precejš-

nje dele družbenega produkta.

V manj razvitih deželah se mnoge naj-sodobnejše tehnologije ekonomsko nikoli ne verifikirajo. Produktijski stroški na enoto so ob njih višji, kot če bi se uporabljala manj sodobna tehnologija. Če dežela nima zadosti velikih trgov, tako pa je ponavadi v manjših in manj razvitih deželah, produkcija s popolnejšo tehnologijo ne more izkoristiti optimuma. Produkcija se v manjšem obsegu, zato pa so stroški na enoto višji, kot če bi se produciralo z manj popolno tehnologijo. Za manj razvite dežele prihajajo tako v poštev praviloma tehnologije neke starejše generacije.

Nizkega izkoriščanja zmogljivosti pa ne povzročajo le nezadostno obsežni trgi, ampak tudi nesposobnost, da se izkoristijo. Nezadostna strokovnost in prilagojenost delavcev vpliva tudi na kakovost izdelkov.

Precejšen del izgubljanja potencialnega produkta je pri nas posledica neprimerne institucionalizacije delavskega upravljanja, kar se izraža v izredno ohlapni organizaciji dela, slabem izkoriščanju delovnega časa, predvsem pa v neakovostnih delovnih storitvah. V takš-

nem položaju dobiva uvajanje sodobne tehnologije pri nas funkcijo, ki je popolna negacija tiste v primerljivih kapitalističnih deželah.

In kako bi naj vendarle omogočili optimalno uvajanje tehnologije v naše gospodarstvo?

Absolutni predpogoj optimalnega izbora tehnologije je – trg. Podjetja morajo postati popolnoma samostojna: mora se jim omogočiti, da odločajo povsem neodvisno od zunanjih vplivov. Popolna osamosvojitve podjetja se nanaša tudi na odločitve o tehnologiji. Izhajati je treba iz dejstva, da prav podjetja najbolj poznajo svoje tehnološke potrebe.

Nobenega dvoma ni, da brez sodobne tehnologije ni hitrega gospodarskega razvoja. Toda za ekonomista je pomembno le, ali neka sprememba v reprodukciji, vključno z uvajanjem nove tehnologije, povečuje družbeni produkt ali ne. Optimalne izbire lahko opravljajo samo tisti, ki lahko neposredno prevzemajo odgovornost za njihove rezultate, to pa so samo podjetja in v njih zaposleni delavci. Državo in v njej delujoče strukture je treba izločiti iz gospodarskega odločanja.

Protifašizem je edino jamstvo za prihodnost

V Strunjanu so se k 13. zaporednemu delovnemu srečanju borcev in žrtev vojne zbrali predstavniki borčevsko-veteranskih organizacij iz Furlanije-Juljske krajine, Koroške, Štajerske, Slovenije in Hrvaške, da bi kot protifašisti izza dni druge svetovne vojne razmislili o svojem delovanju in svojih aktualnih nalogah danes, v spreminjenih, a kar zadeva preostanke in nove poganjke nacifašizma še vedno ne izčiš-

čenih zgodovinskih okoliščinah.

Protifašizem je v vojni zmagal, toda fašizem, ki je sicer doživel poraz, še vse do današnjih dni ni bil dotolčen. V mnogoterih pojavnih oblikah se prav v zadnjem času celo nevarno razrašča. Na to zlasti prizadeto opozarjajo italijanski in avstrijski protifašisti, ki imajo z nasprotnim taborom opravka takorekoč iz dneva v dan, bodisi da gre za desničarska

prizadevanja, da bi rehabilitirali nekdanji fašizem in ga prikazali kot uspešno zgodovinsko obdobje, ali za razraščajoče se nacionalizme, ki se opajajo ob idejah ideološke nestrpnosti, hegemonije bogatih držav nad revnimi in nerazvitimi in seveda predvsem ob nenehnem subverzivnem spodkopavanju demokratskih dosežkov.

Protifašisti morajo ohraniti budnost zoper vse te nevarnosti in se jim postaviti

v bran. Zavedajo se, da morajo vzpostaviti novo, aktualno strategijo sedanjega anti-fašizma – v prid Evropi in svetu, ki naj gradita medsebojno spoštovanje vseh ljudi in vseh narodov. Nadaljevati velja in gojiti je treba kohezivnost protifašizma, pa ne zavoljo nekakšnih nostalgčnih spominov zdaj osivele generacije borcev odpora, temveč v interesu mladih, jutrišnjih rodov. Dejavni protifašizem mora ostati trda postavka sedanjosti in prihodnosti.

V. K.

Iz sklepnega poročila udeležencev srečanja

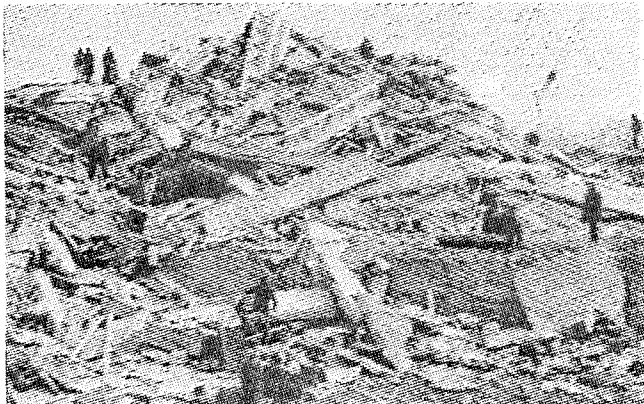
Poučeni z veliko zgodovinsko izkušnjo, po kateri je fašizem ravno na tem območju dobil izredne razsežnosti, prav tako pa je dobilo izredne razsežnosti tudi sodelovanje med demokratičnimi silami v boju proti nacifašizmu, menimo, da moramo skupno, z vsemi povojnimi rodovi, spodbujati iskanje in uveljavljanje demokratičnih spoznanj vsega človeštva.

Nacifašizem je zgodovinsko poražen. Soočani pa smo s pojavi nacionalnega šovinizma, teptanja človekovih pravic, neupoštevanja manjšinskih pravic, vsiljevanja ideološkega monopola in podobno. Zaradi zmage zavezniških in protifašističnih sil, na strani katerih so uspešno sodelovali v pretekli vojni tudi demokratični Italijani, Avstrijci, Slovenci in Hrvati, skupno z drugimi narodi, ki žive tod, smo odprli širok prostor za nastanek in razvoj novih odnosov v svetu, takih, ki krepijo perspektivo miru in sožitja držav z različnimi političnimi in ideloškimi sistemi.

Procese demokratizacije lahko pospešimo samo s povečano zavestjo o medsebojni odvisnosti, z večjo strpnostjo do drugače mislečih in pa predvsem do hitrejšega razvoja gospodarskega ter vsestranskega sodelovanja.

Nacifašizem je bil premagan kot rezultat sodelovanja in boja tukaj živečih narodov za lastno nacionalno osvoboditev in za uveljavitev pravičnih družbenih odnosov. Zato se nam zdi, da je potrebno neprestano opozarjati na nevarnost, ki jo še danes predstavlja delovanje neofašističnih strank in organizacij, pojavi oživiljanja nacionalizma in revanšizma, poskusi rehabilitacije nosilev nacifašistične in kvislinske politike. Pojav neofašizma in nacionalne nestrpnosti je predvsem posledica ne dovolj objektivnega prikaza nastanka in agresivnosti nacifašizma, kršenje in celo ukinitve nekaterih demokratičnih pravic ljudi in narodov, strahotnih posledic vojne, ki so še danes v spominu udeležencev in žrtev vojne. Zato tudi menimo, da je poleg znanstveno utemeljenega prikazovanja pojava in posledic nacifašizma v tem prostoru nujno prikazati vsem povojnim rodovom, da so današnji uspehi pri razvoju demokratičnih odnosov med ljudmi in narodi omogočeni samo kot rezultat poraza nacifašizma in spoznanj človeštva o strahotah vojne. Proti recidivam poraženega totalitarnega sistema se tudi danes v našem prostoru lahko uspešno borimo samo z uveljavljanjem in združevanjem vseh demokratičnih sil. Vsebinsko novih odnosov mora dosledno izhajati iz spoštovanja svobode vsakega naroda v demokratično uveljavljenem sistemu, uveljavljanju človekovih pravic, čimbolj svobodnega pretoka idej, spoštovanja izročil izobraževanja in kulture vsakega naroda, še posebej pa pravic narodnih in političnih manjšin.

Teden bolečine



Potres v Armeniji



Politkomisar Sime zbira in komentira

Fevdalizem v loviščih

Zvezna vlada vedno z vse večjimi težavami dosega v zvezni skupščini »žegen« za zvezni proračun, ki nič ne kaže prav nobenih znakov stabilizacije oziroma zmanjšanja. Pri tem so glavni argumenti zvezne vlade postali že kar dolgočasni: potrebe JLA, nerazviti in seveda borčevska zaščita...

V senci teh pa ostaja v varnem zavetju precej skrito Lovsko-gozdno gospodarstvo v Beogradu in s sila bogatimi lovišči v Vojvodini in deloma na Hrvaškem. »Za razvoj lovskega gospodarstva« redno dobiva krepke milijarde dinarjev (novih seveda) iz zveznega proračuna. Za protiuslugo pa »Jelen« dostavlja vsako leto pristojnemu odboru zveznega izvršnega sveta načrt odstrela, zlasti kapitalne velike divjadi, ki ga leta razdeli privilegiranim, zaradi česar je znani publicist in književnik, nekdanji jugoslovanski ambasador v Moskvi Veljko Mićunović jedko ugotovil, da »je šele v socializmu lov doživel polni fevdalni razcvet«. Cinična, toda, žal, povsem resnična ugotovitev...

Lani sem že komentiral, da je eden izmed privilegiranih lovcev, sedaj upokojenec in član sveta federacije Jakov Blažević, »podaril« Lovskemu muzeju v Zagrebu svoje dragocene lovske trofeje. To so takrat časopisi pospremili z ironijo, da je Blažević »poklonio narodu rogove«. Blažević je jezno popravil časopise, da trofeje ni podaril, temveč »predal«, kar je po njegovem bistvena razlika...

Res pa je, da številni drugi privilegirani lovci niso storili niti tega; lovske trofeje, ki so zelo visoko ocenjene in zaradi tega tudi veliko vredne, krasijo njihove domove.

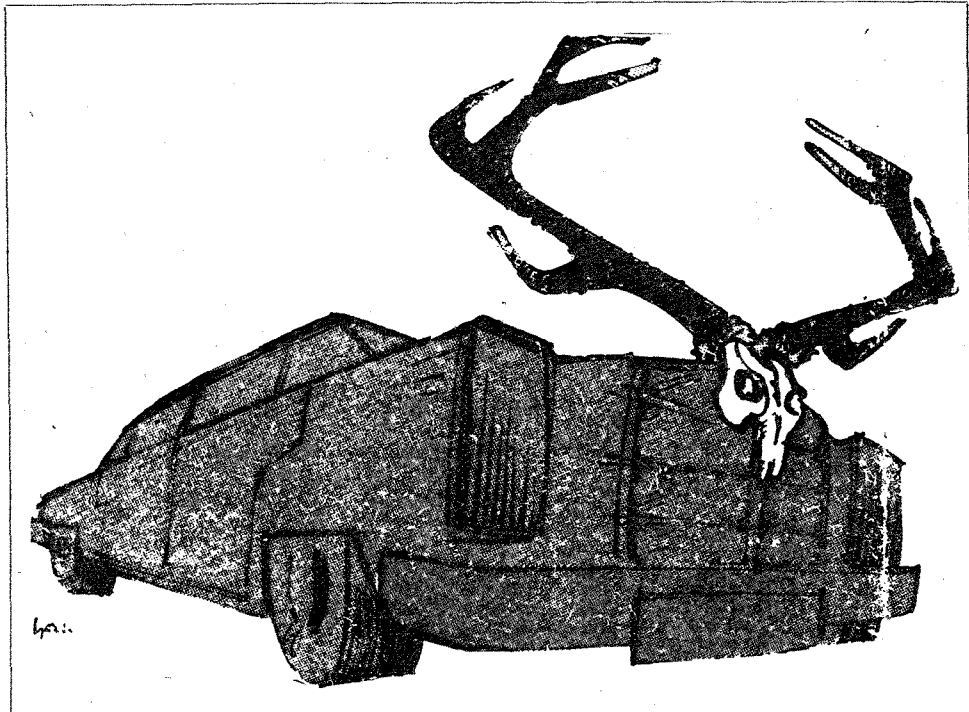
Povsem nasprotni primer pa je z »državnim lovcem«, ki nikakor ni mogel požreti, da je kapitalni jelen v lovišču

Belje določen zahodnonemškemu industrialcu, ki je bil za ta užitek pripravljen plačati kar 150.000 mark! Našemu »državnemu lovcu« je zavrela že dolgo zatajevana proletarska kri: da bi socialističnega kapitalnega jelena odstrelil kapitalist? Neče to, bogami! In tako je naš držav-

1986 v lovišču Lovsko-gozdnega gospodarstva Jelen. Rogovi ustreljenega jelena sodijo med vrhunske trofeje in ne morejo biti odtujeni iz družbenega lastništva. Lovnina ni bila fakturirana in seveda tudi ne plačana.

Po »družbenem dogovoru« iz leta 1985 »Jelen« zago-

Sedaj se najbrže Renovica po tihem smeje naivnemu Francu Šetincu, ki se je dal zvabiti na »lov« na Šar plani in kjer je za ustreljenega kozla pri priči plačal 61 starih milijonov dinarjev... Šetincu v uteho naj zapišem, da je takrat ravnal edino pravilno in tudi modro, kar so poz-



ni lovec vzel puško, sedel v državni mercedes in lastnoročno ustrelil socialističnega kapitalnega jelena, ki so mu ga prav pred cev puške ustrezljivo zvabili preizkušeni lovski čuvaji...

Vendar današnji časi niso več naklonjeni fevdalizmu v socialističnih loviščih. Prepričljiv znak te spremembe je vprašanje delegatke zveznega zbora Marije Rodić, ki jo je zanimalo, kdo je plačal kapitalnega jelena, ki ga je ustrelil spoštovani Milanko Renovica in kje se nahajajo njegovi (jelenovi namreč) rogovi?

Dobila je naslednji odgovor: »Milanko Renovica je ustrelil jelena 7. septembra

tavlja lov velike divjadi za »reprezentančne potrebe organov federacije«, v proračunu federacije pa so zagotovljena sredstva za vzgojo in zaščito divjadi.

Dragocene rogove pa hrani Renovica, saj je to v navadi, vendar jih ne more odtujiti. Tak je bil odgovor na delegatsko vprašanje.

Če se prav spominjam, Milanko Renovica septembra 1986, ko je ustrelil kapitalnega jelena, ne da bi ga plačal, ni bil noben »organ federacije«, o katerem govori fevdalni družbeni dogovor, temveč prvi človek jugoslovanskih komunistov ali uradni predsednik predsedstva centralnega komiteja Zvezde komunistov Jugoslavije!

nejši komentarji samo še potrdili...

Ker sem znan radovednež, me zanima, v kateri izmed svojih treh vil ima Milanko Renovica spravljeno vrhunsko lovske trofeje. Razen tega tudi ne verjamem, da na podstavku tako veličastne trofeje piše, da je družbena lastnina...

Zanima me še, kako v današnjem času, ko se nenehno večja število ljudi, ki se borijo le za golo preživetje, lahko še obstaja fevdalizem v socialističnih loviščih, ki ga vzajemno in brez izjeme plačujejo prav vsi prebivalci Jugoslavije?

Kdo bo to javno pojasnil?

Vaš Sime

K temeljem reforme gospodarskega sistema

Del presoje, ki sta jo h gradivu zveznega izvršnega sveta o načrtovanih korakih v reformo izrekla slovenska družbena sveta: republiški družbeni svet za gospodarski razvoj in ekonomsko politiko ter republiški družbeni svet za vprašanja družbene ureditve.

Gradivo »Temelji reforme gospodarskega sistema« (Beograd, 31. 10. 1988), ki ga je Zbor republik in pokrajin Skupščine SFRJ posredoval Skupščini SR Slovenije, je obsežno delo: obsega večino najpomembnejših sestavin gospodarskega sistema (razširjeno reprodukcijo in lastninska razmerja; tržišče in cene; organiziranje gospodarske dejavnosti; ugotavljanje in delitev dohodka in dobička; obračunski sistem; ekonomske odnose s tujino; sistem planiranja; spodbujanje hitrejšega razvoja gospodarsko nezadostno razvitih republik in avtonomne pokrajine Kosovo ter socialno politiko). Gradivo izpostavlja pomanjkljivosti, nepravilnosti in napake v gospodarskem sistemu ter predlaga njegove bistvene spremembe.

Republiška družbena sveta ugotavljata, da je gradivo rezultat dela avtorjev z različnimi teoretičnimi in praktičnimi pogledi na bistvene vzroke za nakopičene probleme v gospodarskem sistemu. To ni, po ceni svetov, samo po sebi pomankljivost gradiva, opozarjata pa, da so usmeritve, ki jih daje, pogosto nekonsistentne in nedorečene in so zato pogosto takšni tudi predlogi za spremembe v sistemu. Različni pogledi na sistemske rešitve očitno izvirajo iz različnih ekonomsko-sistemskih teorij, katere posamezni avtorji zastopajo. Ambivalentne ugotovitve, ki jih poskusi skupnih formulacij, pogosto prikrivajo, pa se že kažejo v konkretnem delu pri snovanju, oblikovanju in predlaganju zakonov in drugih aktov na področju gospodarskega sistema in gospodarske politike. Velika pomanjkljivost gradiva je njegova necelovitost. Če naj bi gradivo dejansko upravičilo svoj naslov »Temelji reforme gospodarskega sistema«, bi vsakor moral obdelati tudi problematiko velikih sistemov v gospodarski infrastrukturi, družbene dejavnosti in svobodno menjavo dela, zavarovalništvo ter davke in prispevke (javne finance) v njihovi celovitosti. Avtorji sicer poudarjajo, da bodo ta pomembna vprašanja obravnavana in razščiščena v letu 1989, vendar pa je zato težko oceniti, kako bo reforma gospodarskega sistema vplivala na te in vse druge segmente družbene reprodukcije.

Republiška družbena sveta pri tem opozarjata, da celotno gradivo, ki obdeluje vsa področja reforme gospodarskega sistema, temej sicer na izhodiščih, ki so predpogoj za prehod na tržno gospodarstvo, vendar pa v vseh poglavjih živi želja po takimomenovanem urejanju gospodarstva, delno z administrativnimi metodami, ki ga opravičujejo z nekakšnim prehodnim obdobjem. To se, v ilustracijo, vidi že pri oblikovanju poglavja o razširjeni reprodukciji in lastninskih odnosih, kjer se kaže stalna skrb, da se družbena lastnina ne prelje v druge oblike kolektivne ali privatne lastnine. Ravno tako pri opredeljevanju poglavje, ki obravnava trg in cene, saj kljub temu, da ves poudarek na svobodnem oblikovanju cen in nevrmešavanju države, pusti odprta vrata, da v trenutku, ko se njej zdi potrebno, vskoči z državno regulativo, če gre za izpolnjevanja ciljev ekonomske politike. Delovanje svobodnega trga bo tako še naprej vprašljivo.

Želja po centralizmu na področju gospodarjenja se vidi še posebno v poglavju o ugotavljanju in razporejanju dohodka in dobička. Tu je predvsem občuten strah, da bi se pri svobodnem oblikovanju in razdeljevanju dohodka in oblikovanju dobička sromušila podjetja, ki so v družbeni lasti (torej v lasti nas vseh) in po drugi strani bogatili kolektivna in zasebna Delitev dohodka na osebne dohodke in akumulacijo je bila že v sedanjem sistemu ena izmed najslabših rešitev, saj smo se z družbenimi dogovori, z administrativnim določanjem višine plač in z raznimi metodologijami delitve ukvarjali vsi neprekinjeno že precej let, sistemi delitve v organizacijah družbenega dela pa so vse manj vzpodbudni za uspešno, iniciativno in ustvarjalno delo.

Vojaško letalo strmoglavilo v središču mesta

V središče zahodnonemškega mesta Remscheid je tako, 8. decembra 1988, strmoglavilo ameriško vojaško letlo thunder-bolt A-10. V nesreči je izgubilo življenje šest ljudi, veliko pa jih je bilo ranjenih. Priče nesreče pravijo, da je po strmoglavljenju letala v to mesto v deželi Severno Porenje-Vestfalija odjeknila vrsta eksplozij. To naj bi bilo in tudi dejansko je, da je eksplodiralo strelivo, ki ga je prevažalo ameriško vojaško letalo.

Letalo thunderbolt A-10 je letalo jurišnik in je namenje-

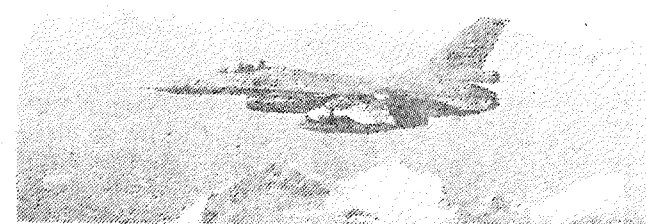
no zaustavljanju sovjetskih tankov v Evropi. Narejeno je tako, da bi ga lahko oskrbovali v neposredni bližini fronte. Pilot sedi v visoki pregledni kapljicasti kabini, ki je zaščiten z oklepom. Oborožen je s sedemcevnim topom kalibra 30 mm, ki prebije tankovski oklep, saj je zgoraj najtanjši, glavno protitankovsko orožje pa so lasevsko vodljive bombe in televizijsko vodljive rakete maverick. Letalo thunderbolt A-10 je za svojo kategorijo veliko, kljub temu pa je presenetljivo tiho in okret-

no. Kot navajajo poznavalci, naj bi imeli Američani v Evropi šest eskadrilj, ali 108 teh letal.

Britanski časopis za vojaška vprašanja Janes Defence Weekly pa je pred dnevi objavil, da je letos v najrazličnejših nesrečah strmoglavilo več kot sto letal pakta Nato. Če k tej številki še izgube drugih vojaških letal, večinoma spremeljajočih, je skupna številka izgub v letalstvu natovskih članic - 128. Kot pravi Janes Defence Weekly, znaša škod več kot milijardo dolarjev.

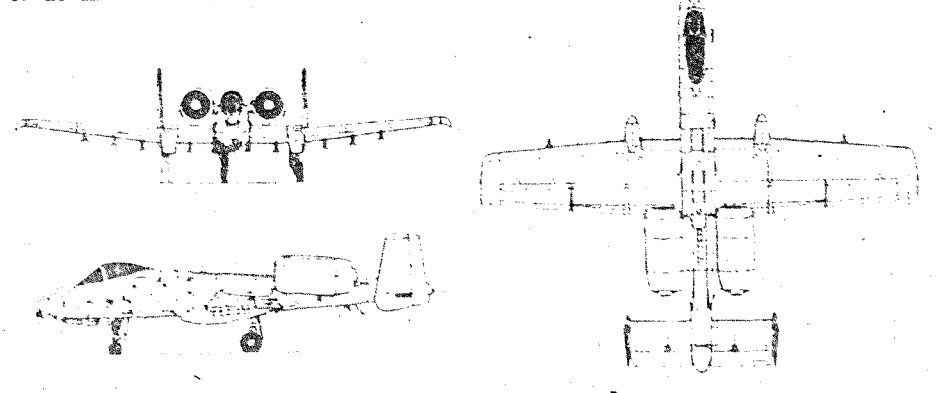
Največ je strmoglavilo bojnih letal vrste F-16. Strokovnjaki menijo, da je do nesreče prišlo zaradi prenizkega leta med vajami, na katerih naj bi se piloti izurili v izogibanju nasprotnikovi radar-ski obrambi.

B. K.



Ameriško lovsko letalo F-16, ki naj bi po podatkih Janes Defence Weekly najpogosteje zapleteno v nesreče.

Risba letala thunderbolt A-10 iz treh zornih kotov.



Odmevi

Beda na jugu
– sramota za
Jugoslavijo

Po televiziji – na posnetkih nedavnih demonstracij – smo lahko videli, kako slabo je pred zimo oblečeno in obuto ljudstvo na Kosovu. Pravim ljudstvo, saj za mojo generacijo, ki se je bila prisiljena bojevati za golo življenje oziroma obstoj, nikoli ni bilo pomembno, kateremu narodu kdo pripada. Ljudi smo ne glede na narodno pripadnost šteli bodisi za privržence narodnoosvobodilnega boja bodisi za sodelavce okupatorja in izdajalce domovine. Tudi v času obnove in graditve si bil, ne glede na narodnost, bodisi za našo stvar bodisi zoper njo. Leta 1965, po prvi neuspeli gospodarski reformi, pa smo se začeli po direktivah z vrhov vse bolj navezovati na svoje matične republike, čeprav smo še naprej dajali pomoč za nerazvite na jugu države.

Dolga desetletja smo mislili, da gre ta pomoč res za nerazvita ljudstva, za dvig njihove življenjske ravni, kar pa sta bili le velika utvara in goljufija, se pravi sramota – kot marsikaj drugega, kar so počeli vodilni: pomoč je šla namreč v žepe nove gospode in za vse drugo, samo ne za vzpon ljudstva iz bede. Sramota, da večje ne more biti!

Zdaj, v teh deževnih poznojesenskih dneh osemindesetega smo se morali na lastne oči prepričati, da večina prebivalcev Kosova ne premore niti dežnikov; v ponošenih oblačilih in pomanjkljivi obutvi, ki je vse prej kot primerna za zimski čas, so dajali sliko obubožanega ljudstva – in to v Evropi konec 20. stoletja.

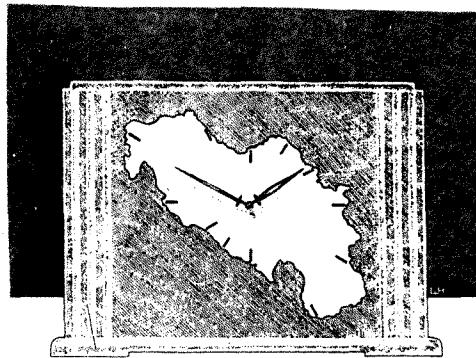
Sprašujem se: kaj je z organiziranimi silami v Jugoslaviji? Že res, večina Jugoslovancev, tudi Slovenci ne moremo zanikati, da bi ne bi bili vedeli za vso to bedo na Kosovu, ampak da je tolikšna, preprosto nismo mogli verjeti: to smo morali videti. Sprašujem, kam je šla vsa pomoč, da je ljudstvo na našem jugu vseh dolgih trideset let niti občutilo ni. Šla je v žepe nove gnile gospode, njenega luksuza njenih palač, za njen bahaški idiotizem sredi največje revščine!

Celo v sovjetkih azijskih republikah so ljudje bolje oblečeni in obuti, kot je bilo razbrati s televizijskih posnetkov iz Armenije iz Azerbejdžana v teh dneh. Naš jug lahko primerjamo že kar z najbolj zaostalimi donedavnimi kolonijami.

Da je temu tako, ni kriv socializem kot sistem, ki dejansko še nikjer ni niti prav zaživel; krivi so ljudje, vodilni in njihovi goljufivi priskledniki.

Našemu mlademu rodu ne preostane drugega, kot da okusi tudi to grenko spoznanje in se tem žalostnim dejstvom odločno postavi po robu, saj je že skrajni čas.

Valentin Tratnik

Petindvajset let
prepozno

Že od vsega začetka sem naročnik na TV-15 in ga zelo rad prebiram. 10. novembra sem prebral članek o razočarani Zorki Sekulović, članici CK ZK Jugoslavije. Borci jo razumemo, zato naj ne misli, da je osamljena, kajti vsi, ki smo živeli pošteno, smo z njo in zahtevamo, naj bodo vse sleparije in bogatenja na račun družbe kaznovane in krivci zamenjani; na njihova mesta naj pridejo mladi poštene ljudi.

Čudimo se, da si je tovarišica Zorka upala javno spregovoriti o nepravilnostih tistih, ki so obogatili na tuj račun, kajti resnice povedati je v naši družbi nevarno, če ne kar povedano.

Naj čisto na kratko omenim primer delavca zeniške železarne, ki je kot član občinskega sindikalnega sveta v Beogradu na neki konferenci govoril o neupravičenem bogatenju ter zapravljanju družbenih sredstev. Resnico, o kateri je govoril, je moral kasneje javno »preklicati«, njega samega pa so na komiteju ZK tako obdelali, da je bil dalj časa v bolnišnici.

Tako se je dogajalo tudi z menoj. Štirideset let sem bil v službi varnosti, in sicer v uglednem podjetju. V tej službi sem imel opravka s tatvinami, zlorabo položajev in podobnimi prekrški. Če je šlo za prekršek preprostega delavca, ki mu je sledil suspenz, ni bilo »težav«, v primerih vodilnih pa so brž nastali problemi. Kot vodja službe sem se moral zaradi prijav teh ljudi zagovarjati pred političnim aktivom ZK in pri vodstvenih organih. Čeprav je bila prijava utemeljena in dokazana, so me postavili na

laž. Kljub napadom, ki sem jih doživljal, nisem klonil. Grozili so mi celo z izključitvijo, vendar brez uspeha, kajti med mojimi sodelavci je bilo tudi precej poštenih ljudi, ki so mi stali ob strani, pa čeprav zanje ni bilo lahko. Zato sem jim še danes, ko sem že v pokoju, hvaležen za to. Take podlosti so se in se še dogajajo, kar vse je pripeljalo našo družbo na rob propada. Še huje je to, da so tako ravnali tudi posamezni komunisti. Namesto, da bi bili prav oni ščitili družbeno premoženje, so zagovarjali tiste, ki so kradli ali na kakršen koli način izkoriščali družbo, ali pa so to počeli celo sami.

Borci smo na take nepravilnosti opozarjali, vendar smo ponavadi naleteli na gluha ušesa. Danes pa moramo prenašati očitke, da smo prav mi krivi za vse, kar se je dogajalo. Komu sedaj pripisati gospodarsko krizo?

Govorimo o nujnih spremembah ustave. Čemu? Trdim, da so naši zakoni čisto v redu, le da jih ne spoštujemo. Potrebno je zamenjati ljudi, ki so na vodilnih mestih, ter postaviti na njihova mesta mlade, poštene in sposobne. Če tega ne bomo storili, nam vse spremembe zakonov ne bodo nič pomagale.

Samoupravljanje je žal samo zavesa, za katero se lahko skrivajo tisti, ki zlorabljajo svoje položaje. Milijarde gredo iz podjetij, ne da bi delavci vedeli za to.

Ko sem spremljal 17. sejo CK ZK Jugoslavije, sem bil kar malo razočaran, saj nihče izmed govornikov ni zahteval, da moramo družbeno lastnino bolj varovati ter strogo kaznovati vsakogar, ki si bo dovolil odtujevati družbeno premoženje. Mar ni hudo, da moramo zdaj, toliko let po vojni, razmišljati o tem, kako bomo preživeli? Koliko krvi je bilo prelito med vojno! Kdo je kriv, da smo zabredli v takšno gospodarsko krizo? Nekateri politični funkcionarji so poudarjali, češ da smo porabljali več, kot smo ustvarili. To je sicer resnica. Niso pa povedali, kdo so tisti, ki so preveč porabljali. Delavci z nizkimi osebnimi dohodki gotovo ne. Če že moramo skozi to gospodarsko krizo, bi bilo prav, da njena bremena občutimo vsi malo, tudi tisti, ki že desetletja živijo razkošno.

Prav bi bilo, da bi borci ne dovolili, da bodo posamezniki še naprej izkoriščali družbo. Prav v ta namen dajemo vso podporo našemu sedanjemu vodstvu, saj mu zaupamo, da nas bo popeljalo iz vseh zagat.

Franc Zorko

»Koga bi povabili na
kosilo?«

»Nedeljna Dalmacija« (nedeljska izdaja splitskega dnevnika »Slobodna Dalmacija«) je nedavno tega opravila anketo z naslovom »Koga bi povabili na kosilo?« V anketi, ki so jo izvedli sodelavci splitske ekonomske fakultete, je sodelovalo 220 prebivalcev Splita in okolice. Vzorec je sestavljalo 50 nezaposlenih, 40 neproizvodnih in 20 administrativnih delavcev, 20 nezaposlenih, 20 gospodinj, 30 intelektualcev in 20 študentov; anketirani so bili povprečno stari 36 let.

Za anketirance so sestavili dve lestvici: zvezno – A in republiško – B.

V skupini A so bili: Milan Kučan, predsednik predsedstva CK ZK Slovenije, Branko Mikulić, predsednik zvezne vlade, Azem Vllasi, član CK ZK Jugoslavije, Raif

Dizdarević, predsednik predsedstva CK ZK Srbije, Marko Orlandić (Črnogorec) in Vasil Tupurkovski (Makedonec), oba člana predsedstva CK ZK Jugoslavije.

V skupini B pa so bili: Stipe Šušar, predsednik predsedstva CK ZK Jugoslavije, Josip Vrhovec, član predsedstva SFRJ, Ante Marković, predsednik predsedstva SR Hrvaške, Antun Milović, predsednik hrvaškega izvršnega sveta, Dušan Dragosavac, član CK ZKJ, Marjan Kalanj, predsednik RK SZDL Hrvaške in Stanko Stojčević, predsednik predsedstva CK ZK Hrvaške.

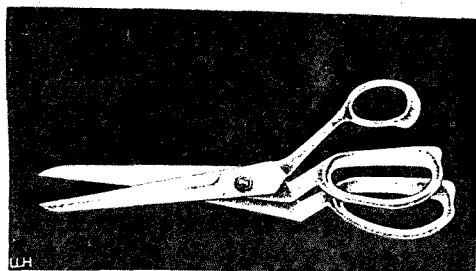
Anketa je dala naslednje rezultate: Stipe Šušar 115 glasov, Milan Kučan 74, Josip Vrhovec 42, Ante Marković 39, Branko Mikulić 37, Azem Vllasi 32, Raif Dizdarević 31, Slobodan Milošević 25, Marko Orlandić 18, Antun Milović 13, Dušan Dragosavac 8, Vasil Tupurkovski 3, Marjan Kalanj 2 in Stanko Stojčević en glas.

Zbrani podatki so vsekakor kazalec razpoloženja med ljudmi, pri čemer ni mogoče prezreti dejstva, da je 80 ljudi odklonilo sodelovanje v raziskavi; dosti pa jih je odgovorilo, »da so vsi politiki enaki«.

Ob tem velja poudariti, da so raziskave javnega mnenja po Jugoslaviji šele na začetku, razen v Sloveniji in v centru za tržne raziskave ZIT Cema.

Mihajlo Švabić je na mitingu v Beogradu 19. novembra zavzel izrazito odklonilno stališče do raziskav javnega mnenja z besedami: »... Onima, koji prate anketama i procentima...« Ob tem se mi zdi, da v bratski Srbiji upoštevajo le »narodovo voljo«, izraženo na vseh mogočih mitingih...

Jože Oblak



Kje je moralni lik?

To pisanje mi narekujejo moja razmišljanja ob dogodkih zadnjega časa: v mislim imam dogodke zadnjih tednov oziroma mesecev – podtikanje, klevete, laži in vse, kar pač doživljam.

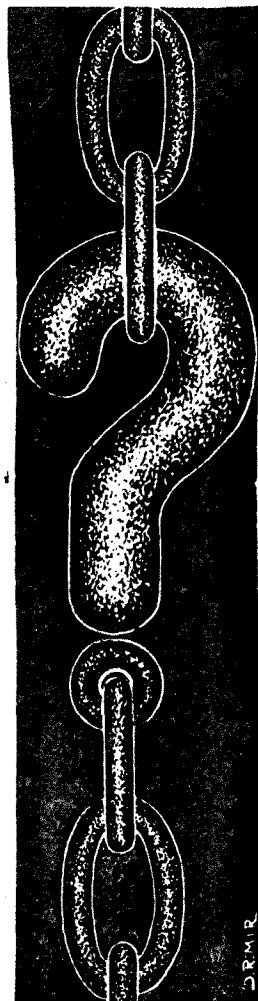
V Sloveniji živim od osvoboditve sem. K temu, da sem prišel sem, je prispevala moja udeležba v revoluciji.

Sem vojaški zavarovanec – upokojenec.

Rojen sem v Sarajevu. Tam sem preživel mladost od rojstva v letu 1910 do leta 1941, ko sem se kot predvojni bорец za delavske pravice vključil v narodnoosvobodilni boj. Od leta 1945. dalje prebivam na slovenskih tleh. Bil sem v vojaški službi, in to v Slovenskem Primorju, na Notranjskem in v Ljubljani, kjer živim še danes.

Ta kratki življenjepis navajam zato, da bi povedal, da vseh dvainštirideset let v Sloveniji kot neslovenec nisem nikoli občutil slabega odnosa. Dokler sem bil pri zdravju, sem volontersko sodeloval v družbenem življenju. Povsod so me sprejemali kot svojega. Vse moje življenje v Sloveniji je živ dokaj, da trditve o slabem ravnanju proti neslovencem in posebej vojaškim osebam ne držijo. Zato se upravičeno sprašujem, kakšen je moralni lik tistih, ki tako vztrajno ponavljajo te trditve, četudi vedo, da gre za laži.

Moco Kampos

Za točnost in red
v podatkih

V zadnji 47. številki časopisa TV-15 Naš tovariš sem na prvi strani zasledil zgodovinsko napako, ki jo velja popraviti. V kratkem članku Sedemdeset let Jugoslavije je namreč navedeno, da je bila 1. decembra 1918 razglašena enotna »kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev«. Navedba bi bila pravilna, če bi pisalo, da je bila ustanovljena »država Srbov, Hrvatov in Slovencev«. Naziv kraljevina (z vladajočo dinastijo Karađorđevićev) je ta država prejela precej pozneje, namreč ob sprejemu Vidovdanske ustave, 28. junija 1921.

No, ta napaka se ni pojavila samo v borčevskem glasilu, temveč tudi v nekaterih drugih sredstvih javnega obveščanja, npr. v dnevnem časopisu, kar trikrat pa sem jo zasledil v jubilejnih dneh celo v televizijskih dnevnikih.

Druga napaka, ali vsaj zame nerazumljiva netočnost, pa se je pojavila v isti številki na 10. strani, v članku »Z vedrino skozi boje«, v katerem Jošt Rolc obuja spomin na nedavno umrlega Edvarda Zorka iz Radovljice.

Pisec navaja, da so Zorka – kot partizanskega topničarja iz 7. korpusa – konec leta 1943 ujeli Nemci in ga odgnali v taborišče pri Salzburgu. Moram povedati, da sem julija 1944 delil z Zorkom zapor v ljubljanski Prisilni delavnici, kamor so me neko noč odvedli zakrinkani domobranci. Zorko je bil takrat že v ječi; v naši skupni sobi mi ga je predstavil Novomeščan Andrej Jarc. Z Zorkom sva se veliko pogovarjala, vendar iz njegovih pripovedi nisem mogel posneti, da bi bil ta Maistrov borec tudi partizanski artilerist. Morda je to res kdaj bil, čeprav je sam o tem molčal, vsekakor pa ni mogel biti hkrati zaprt na dveh krajih – pri Salzburgu in v Ljubljani. Če so ga na Nemško odgnali pozneje, ne vem. Toda v življenjepisnih podatkih morata vladati točnost in red.

Paziti moramo, da nam vse bolj nezanesljiv spomin ali iz druge roke izročen oziroma nepreverjen podatek ne bosta kvarila sicer dobre vsebine in hvalevrednega namena.

Dr. Davorin Gros

V Španiji se je fašizem razblinil

Nekdaj se je zbralo nekaj deset tisoč Špancev, ki so vsakega novembra obujali spomin na diktatorja Franca. Danes so vrste falangistov že zelo redke, njihovi prazniki pa skoraj pozabljeni. Tista štiri desetletja, ki jim pravijo Francovo obdobje, je za današnje Špance nekaj, kar se je dogajalo v prejšnjem stoletju.

Nekdaj so prehodili tistih 50 kilometrov od Madrida, preden so dosegli »Dolino padlih« in grobnice pred 13 leti umrlega diktatorja Franca. Ta čas so se španski falangisti postarali, njihovi naraščalniki pa vzklikajo »Franco, Franco, Franco« bolj zato, da bi prestrašili mimoidoče, kakor pa da bi ljudi spominjali na cilje španskega fašističnega gibanja.

Stari falangisti, udeleženci državljanske vojne in mladi neofalangisti ne korakajo več skozi novembrsko noč do Francove grobnice, temveč se vozijo z avtomobili in avtobusi, skozi okna pa molijo svoje zastave: rumenordeče-rumeno špansko državno zastavo s cesarskim grbom Francovega obdobja ter črno-rdeče embleme nekdanje falange: črno za anarhizem in rdečo za socializem. Na spominski dan, 20. novembra letos, se je peljalo v Dolino padlih morda dva tisoč ljudi. Za pot do vznožja pogorja Guadarama so potrebovali morda eno uro.

Stari in mladi, moški in ženske, »excombatientes« v civilu ali s tem ali onim delom uniforme ali opreme iz časov državljanske vojne (1936-39), poleg njih pa še mladinci v modrih sprajkah fašistične falange, se zberejo pri maši v velikanski, v živo skalo vsekani katedrali. Nič več ni fašističnih parad na ploščadi pred spomenikom, ni bobnov in fanfar, kar se je pred desetimi leti še dogajalo. Pod marmorjem v katedrali je grob diktatorja Franca in Joseja Antona Prima de Riveria. Franco je umrl leta 1975 v starosti 82 let, de Rivera pa je bil leta 1936 zaradi pripravljanja fašističnega upora v starosti 33 let obsojen na smrt. Bil je ustanovitelj falange.

Francova hči Carmen in njen mož sta na večer pred 20. novembrom položila venec, ni pa bilo poleg nobene izmed šestih vnukov, od katerih je nekaj časa toliko piše španski »rožnati tisk«. V centru Madrida se je pred enim od treh Francovih spomenikov, ki so še ostali v Španiji, zbralo okoli 30.000 ljudi. Nedaleč od tam sta spomenika njegovih političnih nasprotnikov, socialistov Prieta in Caballera, ki

jima pravijo »španski Lenin«.

»Šele ko nas boste pokopali, bomo utihnili in pozabili na 20. november«, je grozil eden izmed govornikov in stegnil desnico. »Svojo dolžnost smo opravili, toda, kaj pa je socialistična vlada dala španskim delavcem? Tri milijone brezposelnih«. Ko je govoril o ciljih neofalangistov: »o revoluciji za kruh, delo in pravičnost« in o njihovi prihodnosti, je govornik zahteval od žensk, naj »rodijo za domovino kar največ mladih levov«.



Še vedno demonstrirajo v Madridu privrženci nekdanjega fašističnega diktatorja Franca. Letos je na obletnico smrti caudilla v Madridu deževalo. Demonstrantov je vedno manj, španska javnost pa jim komaj še posveča kakšno pozornost.

Komaj omembe vreden odmev naslednji dan v časopisu je bil zgovoren dokaz vpliva takšnega zborovanja na sodobno Španijo. »V Španiji ni protifašističnega gibanja, ker tudi fašizma ni«, so pred kratkim na nekem simpoziju poudarili španski zgodovinarji.

Burbonski - naslednik brez nasledstva

Na splošno velja, da v Španiji ni bilo nikoli frankizma, Francovega sistema brez Franca. Režim je umrl obenem s svojim ostarelim diktatorjem. Da bi preprečil vsak boj za nasledstvo, je Franco pravočasno razglasil princa Juana Carlosa Burbonskega za »naslednika kot šefa države z naslovom kralja«. Cortes, španski parlament, je moral to imenovanje potrditi. Franco je poskrbel še za zadnji ukaz svojim generalom: »Ubogajte kra-

lja!« Cortes je obenem še razglasil ustanovitev političnih strank v državi in s tem odprl pot za uveljavitev demokracije v Španiji.

Že 13 let je »Caudillo po božji volji« v grobu, vendar preveva Špance občutek, kot da se je Francovo obdobje dogajalo nekje v prejšnjem stoletju. Tako zelo se je namreč mladi demokratični sistem že zakoreninil v zavesti 40 milijonov Špancev. Samo enkrat, ob poskusu prevrata skupine vojakov 23. februarja 1981., je bila demokracija resno ogrožena. Tisto noč je mladi kralj dokazal svojo odločnost in sposobnost. Kot vrhovni poveljnik vojske je poklical k sebi enega generala za drugim in jih opozoril na njihovo dolžnost in na vsebino prisega.

položajem v državi, takšno pa je tudi mnenje španskih volilcev, vendar tudi ti generali spoštujejo demokratična načela, še posebno pa svobodno izmenjavo mnenj.

Boljši politični sistem

Pred nekaj leti je del španskega tiska glasno govoril o pomanjkljivosti novega sistema, zdaj pa se skoraj vsi časopisi strinjajo, da je sedanjí politični sistem boljši, kakor pa je bil tisti v Francovih časih. Toda, v španski vojski še vedno velja, da je bolje Franca ne omenjati. Stališče preseneča toliko bolj, ker v španski generaliteti (aktivni) ni nobenega generala, ki je sodeloval v državljanski vojni.

Na anketo je odgovoril tudi nekdanji major Ricardo Prago, obsojen zaradi sodelovanja v februarjem prevratu in izključen iz vojske.



Svetoval je oficirjem, naj bodo »po britansko monarhistični, po francosko republikanski in po ameriško demokratični«. Pripomba je »po obvoznici« letela na mladega, razporeženega, slabovidnega in bradatega, skratka čisto nič militaristično učinkujočega, vendar pa vseeno avtoritativnega španskega obrambnega ministra Narcisa Serro.

»Franco-ese baron santo«, tarnajo ostarele Španke, ki se nikakor ne morejo navaditi na sedanjo smrtnonevarno prometno gnečo na madridskih ulicah, na roparske napade in umore. Nihče jih resno ne vzame, toda socialistični predsednik vlade Felipe Gonzales se zaveda, da se mora za svojo večino zahvaliti predvsem volilcem, ki so desno od njegove socialistične stranke, ravno ljudem, ki se še spominjajo fašističnega obdobja.

Slovenci v Italiji:

Nova znamenja

Na političnem prizorišču je problematika manjšin vse bolj pogosta. Slovenska skupnost v Italiji je kajpak njen sestavni del, in to ne samo v tej deželi, pač pa tudi, kot bomo videli, v evropskih razsežnostih. Številna manjšinska dogajanja so sicer že znana, pa vendar ne dovolj aktualizirana, druga pa so povsem nova.

V Trstu so imeli te dni ne le zanimivo, temveč tudi pomembno mednarodno srečanje pod naslovom »Jezi-kovne manjšine in graditev Evrope«. Priredila ga je Slovenska kulturno-gospodarska zveza, ki združuje vse Slovence v Italiji. Navzoči so mu ali pozorno prisluhnili, ali pa tudi poudarili niz dejstev, veljavnih tako za slovensko skupnost v Italiji kot tudi za evropske manjšine.

Tako je učinkovala zlasti trditev, naj bi Evropa (na tej celini bodo leta 1992 odpravili gospodarske meje) v kratkem postala ne le »sodobna Evropa držav, temveč Evropa narodov in narodnosti«. Skratka, na naši celini naj bi spodbudili proces dejanskega »političnega združevanja, v katerem bodo manjšine lahko igrale vzgibno vlogo«.

Združene Evrope, so navajali tako v uvodnih referatih kot tudi v razpravi, ne bi smele več označevati meje, ki so jih določile vojne. Mednarodni posvet, ki so ga imeli v Trstu, pa je bil zanimiv tudi zavoljo ugotovitve, ki je presenetljivo točna, čeprav nanjo v Italiji ne opozarjajo dovolj. Gre namreč za to, da velika večina italijanskih poslancev v evropskem parlamentu navadno glasuje (in je glasovala) za vrsto resolucij in drugih listin v korist manjšinske problematike, v italijanskem parlamentu pa pogosto ravna povsem narobe.

To ni samo, so menili na posvetu, problem pomanjkanja politične doslednosti, marveč tudi izrazito mednarodno pravno vprašanje, čeprav vseh sklepov evropskega parlamenta seveda ni moč tolmačiti kot obvezne za države, ki jim pripadajo poslanci.

Skratka, življenjsko geslo o enotnosti in različnosti bi moralo veljati tudi za bodočo Evropo. Marsikdo se je na posvetu skliceval tudi na dejavnost Skupnosti Alpe-Adria, ki je pred dnevi slavila deseto obletnico ustanovitve in ki kar vztrajno svari, pa tudi obravnava manjšinsko problematiko.

Nekatera znamenja v korist slovenske manjšine so se spet pojavila tudi na italijanskem političnem horizontu. Seveda jih ne gre jemati kot trdna dejstva, saj izkušnje pravijo, da je ravnanje v smislu dveh korakov naprej in treh korakov nazaj že kar sestavina italijanske politike; so pa lahko obetavna. Zunanje-politična komisija italijanskega senata je prav te dni odobrila programsko resolucijo za prihodnje leto, v njej pa tokrat kar jasno omenila tudi manjšine, čeprav ne imenoma.

Na tem sestanku je bil tudi zunanji minister Andreotti. Sestanek pa je bil tudi priložnost za slovenskega komunističnega senatorja Spetiča, ki je povedal veliko resnico: namreč, da ne bi smeli tako radi poudarjati vloge manjšin v utrjevanju stikov med državami, če pa se morajo manjšine zavoljo politike države, ki jim pripadajo, nenehoma bojevati predvsem za svojo istovetnost pred nevarnostjo asimilacije. Položaj v Italiji je v glavnem znan: francoski manjšini v aostanski dolini so dejansko priznali domala vse pravice brž po vojni, teh pravic bodo kmalu deležni tudi Nemci na Južnem Tirolskem, glede Slovencev pa nočejo in nočejo storiti koraka naprej v prizadevanjih za takojimenovani globalni zaščitni zakon.

Nekatera znamenja pa le postajajo zanimivejša. Italijanski minister za regije Maccanico je zagotovil, da bodo postopek za globalni zakon »nemudoma« obnovili, minister za šolstvo Galloni pa je celo pohvalil Slovence v videmski pokrajini (vemo, da je prav priznanje tega dela Slovencev v Italiji rakova rana v odnosu italijanskih oblasti do zahtev slovenske skupnosti) v zvezi »z napredkom slovenskega šolskega središča v Špetru Slovenov«.

Logično je trditi, da bi navsezadnje take izjave morale vsebovati obveznostno noto. O novejših značilnostih v dejavnosti Slovencev v Italiji pa zanesljivo zavzema vodilno mesto priporočilo, ki so ga sprejeli na zadnji seji izvršnega odbora Slovenske kulturno - gospodarske zveze v Trstu, naj Slovenci pač prevzamejo »politično pobudo« za reševanje svojih problemov. To pobudo naj bi kajpak uresničevali akcijsko enotni če tudi ob pluralističnih pogledih.

Priporočilo o politični pobudi ni novo, še nikoli pa ni bilo tako žgoče kot sedaj. Resnica namreč je, da so mnoge okoliščine ugodnejše, kot so bile svojčas, tudi odnosi med dvema deželama so domala vzorni. Problem slovenske skupnosti je vrzel v teh odnosih. Nanjo so opozorili tudi na nedavni stoti obletnici prve slovenske osnovne šole v Trstu, Ciril-Metodove šole na Sv. Jakobu. To je bila za slovensko skupnost v Italiji brez dvoma zgodovinska obletnica. Tedaj, pred sto leti, je v rajonu Sv. Jakoba, neglede na prav naklonjeno politiko avstrijskih oblasti, živelo kar okrog 20 tisoč Slovencev.

Danes jih je žal veliko manj. V tem zavodu se je od konca druge svetovne vojne do danes v slovensčini izšlo kar okrog 18 tisoč otrok; danes pa je učencev na tej šoli komaj okrog 50.

Zelo pomembna, konec koncev pa spet politična podlaga za nova in poslednejša prizadevanja Slovencev v Italiji za enakopravnost z večinskim prebivalstvom pa je tudi novejša papeževa poslanica o manjšinah, ki jo tu slovenska skupnost sprejema kot dragoceno svetovno veljavno listino. Papež, ki je predlagal, da naj bi vsako leto 1. januarja slavili dan manjšin, je v svoji poslanici rekel, da bo spoštovanje manjšinskih skupnosti izraz napredka« v nove družbene odnose, v katerih mir ne bo smel pomeniti samo odsotnosti vojne«.

Mednarodni dan manjšin, sodijo slovenski dejavniki v Italiji, bo kajpak tudi praznik slovenske manjšine.

Miro Kocjan

Jugoslavija – država z najhitrejšim porastom potrošnje cigaret

O tem je povedala Nada Kadiš takole:

Po vojni se je potrošnja cigaret v Jugoslaviji povečala 7-krat. Podatki iz leta 1984 nam povedo, da smo takrat pokadili 83 milijard cigaret, kar pomeni 7 pokajenih cigaret na prebivalca dnevno. Število kadilcev še vedno narašča, posebno zastrašujoče je to, da je med njimi vedno več mladostnikov. Po najnovejših podatkih kadi že okrog 40% srednješolcev, 12% od njih je strastnih kadilcev. Kot vzrok navajajo zlasti zgled staršev oz. svojih učiteljev. Raziskava je tudi pokazala, da so učenci-kadilci praviloma slabši dijaki, manj se ukvarjajo s športom in uživajo več kave in alkohola kot njihovi vrstniki – nekadilci.

Letno je v Jugoslaviji v bolniškem staležu okrog 300.000 zaposlenih. Po raznih delovnih organizacijah je na ta način izgubljenih okrog 102 milijona delovnih ur. Glede na število kadilcev (okrog 30% zaposlenih) je od teh ur odsotnosti z dela kar 25 milijona ur kadilskih. Če k temu dodamo še stroške zdravljenja, stroške požarov, povzročenih s cigaretami, ogorki, socialne posledice družin umrlih itd., je marsikatera naravna katastrofa manjša od tega.

Adolf Ankon

Pripomočki za pisanje zgodovine

Ob pomoči delovnih organizacij Slovenijales trgovina in Smelt bo Društvo piscev zgodovine NOB in revolucije dobilo več hišnih računalnikov, ki jih bo dalo na uporabo najplodovitejšim piscem zgodovine NOB, da bi lahko z manj truda in hitreje dokončali svoje delo, eno popolno aparaturo pa bo zadržalo na svojem sedežu, da bo na voljo za prepisovanje in obdelavo besedil tistih piscev, ki sami ne znajo tipkati. Ob tem vabimo pisce monografij o partizanskih enotah ali okrožjih OF, ki bi želeli delati s hišnimi računalniki, da izvršilnemu odboru pošljejo prijave. Prijava naj vsebuje: ime in priimek, točen naslov s telefonsko številko, že objavljena zgodovinska dela (knjige in študije v periodičnem tisku) in naslov dela, ki ga piše po pogodbi ali na lastno pobudo. Prijave pošljite na naslov: Franci Strle, tajnik društva, Lajkovska 17, 61111 Ljubljana-Vič.

Natančnejša obvestila o pogojih za uporabo oz. za sklenitev ustrezne pogodbe boste dobili po prijavi. Prijavijo se lahko vsi pisci zgodovinskih del iz NOB, ne glede na to, če so člani društva ali ne, prednost pri dodelitvi pa bodo imeli tisti, ki pišejo katero izmed monografij iz verificirane programa zgodovinopisja NOB in revolucije.

Franci Strle

Obrambno usposabljanje prebivalstva

Nesreče z nevarnimi snovmi

Republiški sekretariat za ljudsko obrambo je tako kot že vrsto let doslej tudi letos pripravil program obrambnega in samozaščitnega usposabljanja delovnih ljudi in občanov, ki ga bodo začeli po krajevnih skupnostih uresničevati v teh dneh, v večini pa v prvih treh mesecih prihodnjega leta. Osrednja tema tega usposabljanja so nesreče z nevarnimi snovmi in zaščita pred njimi.

Kot pravi pomočnik republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Ivan Hafner, so se za to temo odločili iz več razlogov. V tehnoloških procesih, v kmetijstvu in tudi v gospodinjstvih uporabljamo vse več nevarnih snovi in ob njihovi nepravilni uporabi lahko hitro pride do nesreče. Zaradi tega so ljudje pri nas in vsem svetu vedno bolj ogroženi. Če pa pride do nesreče, moramo pravilno ukrepati in tako zmanjšati njene posledice.

V zadnjem času je vidna večja skrb za boljše in zdravju manj škodljivo okolje, vendar ne po zaslugi predpisov, ki naj bi urejali to področje, ampak zaradi boljše obveščenosti in osveščenosti prebivalstva. Kljub temu pa na republiškem sekretariatu za ljudsko obrambo ugotavljajo, da nepravilno ravnanje z nevarnimi snovmi povzroča vrsto problemov, od eksplozij, požarov, okuženj in drugega. Včasih pa zahteva takšno ravnanje tudi nepotrebne žrtve.

»Zaradi vsega tega smo se odločili,« poudarja Ivan Haf-

ner, »da s temo o nevarnih snoveh opozorimo širšo javnost, da ne bi zaradi nepoznavanja ali opuščanja nekaterih varnostnih in samozaščitnih ukrepov, prihajalo do nesreč, ki zahtevajo življenja ljudi in huje ogrožajo okolje. Zavedati se moramo, da so določene snovi danes nujna surovinska osnova v proizvodnji, v razvoju novih snovi, kot pogonsko gorivo, v pospeševanju rasti poljščin in da brez njih ni razvoja. Seveda pa se moramo pri uporabi strogo držati navodil proizvajalca in s tem preprečiti morebitne nesreče.«

Pri načrtovanju teme so mislili predvsem na preventivo, saj je v večini primerov ravno človek tisti, ki povzroči nesreče z nevarnimi snovmi. Pogosto ne pozna njihovih lastnosti, najpogostejše pa v časovni stiski ne prebere navodil in opozoril proizvajalca. Številne nesreče se zdijo tragične le tisti hip, ko se zgodijo, oziroma, ko za njih izvem, nato pa znova ravnamo, kot smo bili navajeni.

Zato je namen te teme

v predstavitvi najpogostejših nevarnih snovi v proizvodnji, kmetijstvu, v gospodinjstvu in možne nesreče z njimi. Seznanili nas bodo s temeljnimi varnostnimi in tehničnimi predpisi, ki urejajo uporabo, hranjenje in prevoz nevarnih snovi ali njihovih proizvodov, kako se človek in okolje obvaruje pred posledicami nepravilne uporabe nevarnih snovi in kako jih shranjamo oziroma uničuje njihovih odpadkov, vključili se bomo v program republiške akcije Sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu, ki nosi ime »-10«, in s katero naj bi izboljšali varnost v cestnem prometu in zmanjšali število nesreč. Delovni ljudje in občani pa naj bi pridobili tudi temeljne napotke za osebno in skupno zaščito ter uporabo telefonske številke 985 za obveščanje ob nesrečah.

»Dejavnosti na to temo, ki bodo potekale v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela, ne bodo mogle dati odgovora na vsa vprašanja. Namen usposabljanja pa bo dosežen, če bodo delovni ljudje in občani spoznali pomen nevarnih snovi za današnje življenje in razvoj, da bodo nevarne snovi postale naš pomočnik in prijatelj in ne grobar,« pravi Ivan Hafner.

POMEN USPOSABLJANJA ZA ZAŠČITO PRED NESREČAMI Z NEVARNIMI SNOVMI

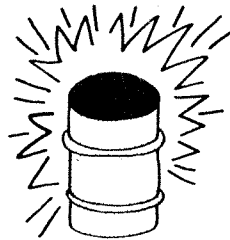
Tudi v gospodinjstvu uporabljamo nekatere snovi, ki lahko zaradi nepazljivosti povzročijo požare, eksplozije ali vplivajo na zdravje ljudi in živali. Pri proizvodnji, skladiščenju in uporabi lahko ogroze človekovo delovno okolje, bivalno in naravno okolje, če z njimi neustrezno ravnamo. Marsikateremu tragičnemu dogodku botruje ne le naključje, pač pa zlasti neznanje, neupoštevanje navodil, opozoril in predpisov. Ko pa že pride do nesreče, največkrat ne vemo, kaj bi storili, da bi vsaj zmanjšali posledice.



Zgibanka, s katero bodo vabili delovne ljudi in občane na pogovor o nevarnih snoveh.

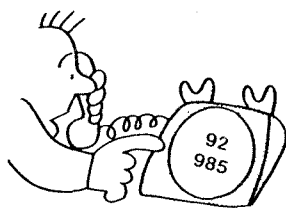
ALI POZNATE ZNAČILNOSTI NESREČ Z NEVARNIMI SNOVMI?

- zgodijo se nepričakovano (npr. nezgode v prometu),
- pustijo lahko dolgotrajne posledice (nesreče v jedrskih elektrarnah, razlitje nevarnih in strupenih snovi),
- obseg in škoda je velika (zastrupljeno zemljišče, voda, zrak, številne človeške žrtve in velika gmožna škoda)



NEVARNE SNOVI HRANIMO V ORIGINALNI EMBALAŽI IN LOČENO OD ŽIVIL!

KAM IN KAKO SPOROČIMO, DA JE PRIŠLO DO NESREČE Z NEVARNO SNOVJO?



**POSTAJA MILICE 92
CENTER
ZA OBVEŠČANJE 985**

POVEDATI JE POTREBNO:

1. kje se je zgodila nesreča,
2. kaj se je zgodilo (npr. izlitje bencina ipd.),
3. kdo je ogrožen (ljudje, živali),
4. kdo sporoča podatke (ime in priimek).

pogovor o nevarnih

Več takih srečanj

Prevedeno iz »Čačanskega glasa«

Krajevni skupnosti Moravče in Mršinci iz občine Čačak nadaljujeta prijateljske stike že več let:

Dva naša naroda, slovenski in srbski, Moravčani iz Slovenije, in Mršinci pri Moravi iz Srbije, sta se pristrčno srečala, pobratila, zblizala in razumela, pa tudi dogovorila, da bi se videla, srečala večkrat, da bi se bolj sodelovala na različnih področjih. Našli so najbližjo pot do srca, približali sta se dve miselnosti. Srbijo Sloveniji in Slovenijo Srbiji. V pogovori, ki so trajali od 28. do 30. oktobra, ni bilo spornih vprašanj. O vsem so se pomenili, ugotovili pa, da ljudstvo demantira neke politične ocene in ne dovoli, da se kregajo zaradi drugih.

»O vsem, kar sem v Mršincih videl in doživel, bi lahko pripovedoval dva dni,« je rekel Franc Žučko. Taka srečanja je treba samo doživeti in si želeli, da bi jih bilo čim več.

Takega mnenja je tudi Vojka Kos, študentka prvega letnika kemije v Ljubljani. Prvič v Mršincih in zelo je zadovoljna. O vsem se je strinjala z družino Panič, kjer je stanovala, še posebno z vrstnicama Biljano in Olivero. Tudi Marjana Capuder je prvič v Srbiji. Zelo je zadovoljna, vse je super, in želi si, da bi še prišla v Srbijo. »To, kar sem videla in doživela, je lepše od tistega, kar sem si predstavljala, spomini pa, bodo ostali za vse življenje,« pripoveduje Barbara Končar, tekstilka iz Ljubljane, ki živi v Moravčah, kjer je zaposlena. »Imamo malo informacij o ljudeh in narodu v Srbiji. Vse to so ocene sa-

mo političnih zborovanj, razprav o dobrih, plemenitih ljudeh, kakršne smo srečali v Srbiji, pa niti besede... Kako malo je potrebno, da se izbrišejo vse pregrade, vsi spori med nami. Zadoštuje le eno tako srečanje, da se skuje prijateljstvo za vse čase. Vsi si želimo Jugoslavijo.«

Radomir Đurić, zdravnik iz Moravč, je želel, da v Slatini obišče Zdravstveni dom. Pregledal je tudi nekega težkega bolnika in ga napotil v čačansko bolnico. Povedal je to-le:

»Malo se poznamo. A kadar se srečamo in preživimo dva dni skupaj, se nam zdi kakor, da bi se poznali leta in leta. V Srbiji sem bil pred šestindvajsetimi leti, na delovni akciji v Lapovem. Imel sem dve želji: da končam medicino in da postanem od navadnega delavca zdravnik. Moja druga želja je bila, da obiščem srednjeveške samostane v Srbiji in da se seznanim s srednjeveško kulturo. Prva želja se mi je davno uresničila. Sedaj pa sem videl dva samostana: Žičo in Studenico. Presrečen sem. Ob priložnosti bom pripeljal sem tudi svojo družino, da se seznanim s tem kulturnim bogastvom.« Radomir Đurić je Bosanec. Že dolga leta živi v Sloveniji, Moravčani pa ga kličejo »Naš zdravnik.«

»Dolga je pot iz Slovenije do Mršincev, toda spleta se, da se srečamo. Ljubezen med nami in našim srbskim narodom premosti vse razdalje,« je z navdušenjem go-

voril Milan Brodar, sekretar krajevnih skupnosti Moravče in eden prvih, ki so vzpostavili prijateljske vezi med dvema narodoma. »Vrnili se bomo v svoj kraj bogatejši, srečnejši, ker smo se ponovno prepričali, da med ljudmi teh dveh krajev ni nespornost, da vsi želimo samo eno: Jugoslavijo.«

Med Moravčani je bila tudi občinska delegacija: sekretar OK ZKS tovariš Đuretić in sekretar OK SZDL Domžale Matjaž Repnik. Želela sta, da tudi onadva doživita to prijateljstvo, ki že leta kljubuje različnim ocenam, ki izvirajo iz političnih okolij. Tudi njih je razorožila bližina, zaupanje, ki se je izkazalo v pogovorih; čeprav sta prostorsko oddaljena naroda, sta si blizu po tistem, kar občutita...

Tovariša Đuretić in Repnik sta želela, da bi obiskala še družino Đurović iz Slatine, Živka in Mico, pridna in napredna kmeta iz Slatine, ki sta med vojno toplo in pristrčno sprejela pregnance iz Slovenije. Pred nekaj dnevi

je ta družina tudi gostila skupino novinarjev iz Slovenije.

»To, kar smo videli in doživeli, slišali, je dokaz, da je v resnici drugače, kakor prikazujejo posamezniki v Sloveniji in Srbiji. Srbski narod, pa tudi slovenski, ne bosta plačevala cehov buržoazije političnih vrhov.« Videli smo dušo srbskega naroda, tu ob Moravi. Občutili smo jo in pili. Taka srečanja spreminjajo sliko, nastalo zaradi nekaterih negativnih idej posameznikov in skupin. Oba naroda verujeta v prijateljstvo, vežejo jih najmočnejše vezi, ljubezen.«

Delegacija iz Domžal je predlagala čačanskim vodilnim, da bi razširili sodelovanje. Če narod živi v slogi, zakaj to vrhovi zavirajo?

Matjaž Repnik, sekretar OK SZDL Domžale, je rekel: »To je bogat kraj, podoben slovenskim vsem. Ljudje so pridni, iskreni, delavni, dobronamerni. Pogovarjali smo se o vse in našli skupno rešitev. Obe strani nista poznali prave resnice. Sedaj se bolje poznamo, močnejši

smo in lahko kljubujemo vsem, ki so jim takšne vezi trn v peti. Po odkritih pogovorih o spornih vprašanjih je prijateljstvo trdnjše.

»Ne potrebujeva prevajalca, odlično se razumeva, sta dejala novinarjem Janez Cerar in Vukašin Popović, predsednik dveh bratskih krajevnih skupnosti. Najstarejši v delegaciji je bil kmet Ivan Vesel. Najbolj ga je zanimalo poljedelstvo. Videl je mnogo lepega in zanimivega.

Za prijateljske vezi Mršičanov in Moravčanov je zelo zaslužen Jovica Vučićević, podpredsednik krajevnih skupnosti Mršinci. Vsi so spoznali, da narod Srbije in Slovenije misli isto in da se želi, družiti sestajati in bolje spoznati. Tako prijateljstvo je zdravilo za prihodnost, daleč od politike. Vsi so zavrgli vse razlike, priznajo le toplo

besedo, stisk roke, bratski objem in tisto solzo, ki so jo izmenjali ob slovesu.

Domačini Krajevnih skupnosti Mršinci so želeli pokazati gostom iz Slovenije čim več. Sprejem gostov je bil v Čacku, kjer je bila gostitelj delovna organizacija Partizan. Obiskali so tudi samostana Žičo in Studenico. V soboto zvečer je bil tudi skupni kulturnozabavni program v Domu kulture v Slatini. Dekleta iz Moravč so priredile svoj program in so bile pristrčno sprejete. Nastopilo je tudi Kulturno-umetniško društvo »Partizan«, ki je prikazalo plese iz Srbije in drugih krajev naše domovine.

Prisrčna hvala vsem organizatorjem!
Zares so nam potrebna takšna srečanja!

Danica Otašević

Knjiga o zločinu Nemcev v Kraljevu

Grafično založniško podjetje Slovo iz Kraljeva in časopisno grafično podjetje Večer sta v Mariboru kot skupen projekt predstavila knjigo novinarko iz Kraljeva Jelene Petrović. Gre za literarizirano zgodovinsko delo, ki ima naslov »Zgodba o lagerju – Slovo o lagerju«, saj je izšla v slovensčini in srbohrvaščini. Na podlagi zgodovinskih dejstev in pripovedi preživelih in svojcev opisuje v literarizirani obliki hud zločin nemških okupatorjev, ki so med 15. in 20. oktobrom 1941 v Kraljevu postrelili več tisoč ljudi kot talce za padle nemške vojaše v boju s partizani. Delo je izšlo v 1500 izvodih in je bilo v razmeroma kratkem času celotna naklada že skoraj razprodana, prvič pa so jo predstavili javnosti oktobra v Kraljevu. Med ustrelnimi žrtvami v Kraljevu je bilo tudi 65 Slovencev, izgnancev v Srbijo. V knjigi je poleg besedila tudi veliko dokumentarnih fotografij iz Narodnega muzeja v Kraljevu, prevedel v slovensčino Večerov prevajalec Leo Petrović, opremil pa Bole Miloradović. Prodajalec knjige v Sloveniji je prevzela mariborska založba Obzorja. Jelena Petrović, avtorica knjige sicer ni neznanica, saj je že okoli 15 let novinarka pri Ibarskih novostih v Kraljevu. Že leta 1983 je zapisala pričevanja solunskih borcev z območja Kraljeva.

M. K.

Albansko-slovenski slovar

France Novšak, nekdanji dijak profesorja Sovreta, se je že pred dolgimi leti lotil težke naloge: sestave albansko-slovenskega slovarja. Vanj je zajel približno 30.000 besed. Velikanski delovni vložek pa se spričo kriznih zadreg več let ni obrestoval. Nobena založba namreč ni bila pripravljena ugrizniti v razmeroma dragi projekt, ki ne obeta izkupička.

Velikega podviga se je, z oporo Društva književnih prevajalcev, čeprav samo moralno, lotil prof. Janko Moder in v lastni režiji, z uporabo svojega računalnika, izdal »Trnjulčico, ki je čakala na poljub« – slovar, katerega izid je eden izmed praznikov naše kulturne rasti.

Albansko-slovenski slovar je dokaz več, da albanščina s svojim izrazoslovjem in frazeologijo ni jezik kakšnega »barbarskega« naroda brez zgodovine in kulture.

V. K.

V Celovcu – v Koroški dijaški zvezi

Zaskrbljeni zaradi dogodkov v Jugoslaviji

Žep študirajoče mladine v Celovcu je kakor v Ljubljani, Parizu ali kje drugje dokaj plitev. Tu in tam si za izjemo že lahko privoščijo, da posedijo v gostilni. Sicer pa gostilniški prostor sploh ni najboljši za debate. Kam boš torej povabil »klapo«, ki jo, recimo, srečaš v mestu, da lahko v miru poklepate, razgrnite vse svoje težave in se skupaj tudi poveselitate? In spet – kako vsepovsod – tudi v Celovcu mladina potrebuje svoj koteček, kamor lahko stopi brez vsakih zadržkov.

Celovška Koroška dijaška zveza je takšno zatočišče. Večkrat so se že selili, delali tudi v nemogočih pogojih, končno pa jim je pred nedavnim zasvetila zelena luč, tako, da so prišli do novih prostorov, katerih vrata so vsem odprta vsako popoldne od 14. do 18. ure. Finančno podpira zvezo narodni svet koroških Slovencev. Vsak, ki dosepe do petega razreda gimnazije, lahko postane njen član. Približno sto jih je. Do 25. leta starosti so mladi redni člani in imajo veliko večje odgovornosti kot potem, ko prekoračijo četrto stoletja svojega življenja in postanejo starešine.

Kaj vse bi nam lahko o začetkih Koroške dijaške zveze povedal gospod France Cigan, ki je pred šestindvajsetimi leti vložil toliko truda za ustanovitev te organizacije, ki naj v svojem gnezdu zbira mladino, ki bi bila dejavna na političnem področju? Zveza je razpletla povoje in ko je enkrat shodila, je bilo korakov vedno več. Danes se spoprijema pravzaprav z vsem, kar se dotika mladosti in njenega mesta v družbi.

»Praktično delamo vse,« pravi blagajnik KDZ Mario



Mario Podrečnik, blagajnik dijaške zveze Celovec

Podrečnik, ki je bil takoj pripravljen na pogovor. »Eden namenov Koroške dijaške zveze je, da deluje za mirno sožitje med nemško in slovensko govorečimi na avstrijskem Koroškem. Manjšinsko vprašanje je v ospredju in okoli njega vse tisto, kar nas prizadene. Heimadenst hoče mladim preprečiti, da spoznajo jezik sosedov. Zato nam hočejo vzeti možnost, da bi imeli nemščino in slovenščino skupaj v razredu. To nas zelo prizadene. Saj ne, da se ne bi razumeli z nemško mladino. Starejši – nemško nacionalistično usmerjeni – so tisti, ki nam mičejo polena pod noge. In

dogodki v Jugoslaviji nas postavljajo v še bolj neprijeten položaj. Če je v Jugoslaviji spor zaradi enakopravnosti slovenskega jezika, kaj bi se ga učili tu, na Avstrijskem?« nam pravijo. Mi, mladi, se veliko pogovarjamo o dogodkih v matični domovini in menimo, da boste počasi imeli spodaj v Sloveniji iste probleme z jezikom kot mi. Tudi dogodki v Srbiji nam niso čisto nič všeč. Med ljudmi se šepeta, da bo počli

lo. Veliko jih je, ki menijo, da bi bilo bolje, če bi bila Slovenija samostojna država. To bi bilo vsestransko bolje tudi za nas na Koroškem.

O takšnih in podobnih vprašanjih domače in tudi širše svetovne problematike razpredajo člani KDZ pri političnem krožku (letos ga imenujejo splošni), ki predstavlja eno vej dejavnosti te organizacije.

Nič bolj v senco ne postavljajo poučevanje o retoriki. To posebej prav pride, če se je treba (in gotovo se je treba) bojevati za svoje pravice. Znati moraš nastopati!

Nastopi pa so tudi drugačni. V okviru Zveze delujeta Oder Mladje in Lutke Mladje, pri katerih sodelujejo starejši gimnazijci. Vsako leto naštudirajo predstavo, s katero potem stopijo pred občinstvo, da na način rodu, ki dozoreva, izrazijo svoje



mnenje, pokažejo svojo ustvarjalnost, svojo mladost, ki je včasih igriva in razposajena, drugič spet resna in zaskrbljena. Mladina Koroške dijaške zveze se vzgaja tudi ob filmih. Filmski krožek namreč vsak mesec organizira ogled filma, o katerem potem razpravljajo. Seveda pridejo na vrsto tudi zabavni filmi, primerni času. Dalje se znajo zabavati v plesu, za-

bavnih večerih; zabavno in obenem poučno je na izletih, ki jih organizirajo tudi v Jugoslavijo, Italijo ali kam drugam in takrat s seboj vedno povabijo profesorja Wako-uniga, ki zna marsikaj na poti pojasniti in osvetliti. In – ne bi bili mladi, če se ne bi ukvarjali tudi s športom. Vsako leto organizirajo nogometni turnir v Mladinskem domu.

»Ni pa še vse tako, kot si želimo,« pravi Mario. »Radi bi imeli več stikov z mladino v matični Sloveniji. Pred leti smo že bili povezani z mladimi iz Postojne, pa se je v letu, ko nismo imeli svojih prostorov in so se nam skrbi kar grmadile na pleča, sodelovanje razblinilo.

Moti nas tudi, da je nekoč nek incident v klubu vrgel slabo luč na našo organizacijo, tako da nam starši dolgo niso zaupali svoje mladeži. Ampak, če samo pomislite, da so Grile, Smolle in drugi pomembni možje začeli prav v Koroški dijaški zvezi, lahko rečem, da smo mi prihodnost naroda.«

Živa Drole

(Prihodnjič o koroških skavtih in skavtinjah)

O problemu jezika še glas iz matične Slovenije

Ne dotikaj se mojega jezika!

Ko je Primož Trubar pred več kot štiristo leti v sodih tihotapili svoje knjige na Kranjsko ter nam s tem podaril prve, v materinem jeziku napisane vrstice, verjetno niti v snu ni pomislil, da se bomo morali danes po tolikih stoletjih, še bojevati za svoj jezik.

Kar težko mi je pri srcu, ko ob prenosu raznih mitingov vidim med ostalimi neumnostmi in žaljivimi napisi tudi zahtevo po enem jeziku za vso Jugoslavijo. Komu je to potrebno? Doslej ob srečanjih z vrstniki iz naših bratskih republik nikoli nisem imel težav v sporazumevanju. Ne morem in ne morem razumeti starejših, ki se nenadoma ne morejo več sporazumeti med sabo, saj sem prepričan, da ovira ni v jeziku. Jezik majhnega naroda ni manj pomemben od ostalih.

Vsi živimo v isti državi, ker smo se nekoč tako odločili. Dejali smo tudi, da so vsi jeziki v naši domovini enakopravni in enakovredni. In tako je tudi prav!

Zase vem, da bom še naprej segal tudi po knjigah, ki so jih ali jih pišejo pisatelji iz drugih republik. Pregovor pravi: Lepa beseda vedno lepo mesto najde. Prav tako pa bom ohranjal tudi materin jezik, pa če bo to vsem prav ali ne!

Moja domovina je Jugoslavija. Jaz pa sem Slovenec in moj materin jezik je slovenščina. Pa pika!

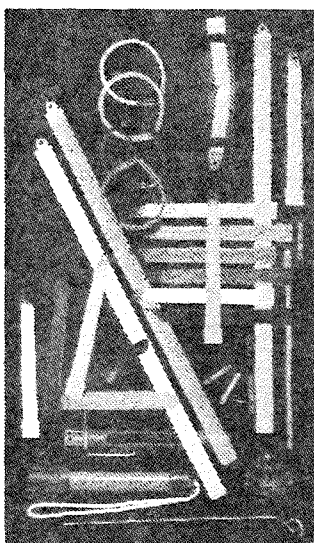
GORAZD BALAS, 7. b
OŠ Artiče

Še o razstavi Defendory International

Vse več univerzalnih izdelkov

Letošnja razstava Defendory International v pristanišču Pirej v Grčiji je bila zanimiva iz več razlogov. Na njej je prvič sodelovala tudi Jugoslavija, Američani so na razstavo poslali predvsem manjše proizvajalce, številni proizvajalci pa so razstavili opremo, ki je uporabna tako v oboroženih silah, kot v civilnem življenju.

Znova so vse tiste, ki so si prišli ogledat razstavo, prijetno presenetili naši severni sosedje Avstrijci z vrsto svojih izdelkov. Precej pozornosti so zbudili s svojim univerzalnim nahrbtnikom, ki pa je to samo pogojno rečeno. Lahko se namreč uporabi v vrsto namenov. Če pa dva takšna nahrbtnika sestavimo skupaj, pa postane postelja, reševalni čoln in še kaj drugega. Posamezni del je dolg 94 cm, širok je 44 cm, visok 11,5 cm, težak pa je samo 3,3 kg. Njegova nosilnost pa je do 80 kg, če pa združimo dva nahrbtnika, pa je nosilnost 150 kg. Družba Kohlbrat in Bunz, ki izdeluje ta nahrbtnik, ga je preizkusila tudi v puščajskih in arktičnih razmerah, kjer so ugotovili, da je uporaben na temperaturi od minus 50 do plus 100 stopinj. Narejen je iz posebne vrste aluminija in plastičnih materialov.



Svetlobne palice

Prav gotovo bo ta nahrbtnik zelo iskano blago. Uporabljali ga bodo lahko številni uporabniki, kot so gasilci, gorski reševalci, planinci člani rdečega križa, seveda

tudi vojska ter drugi.

Zahodnonemška družba Progress-Werk Oberkirch AG je v Pireju razstavila in pokazala mobilne kuhinje, posode za prenos hrane, v katerih ostanejo jedila topla in pa zložljive postelje.

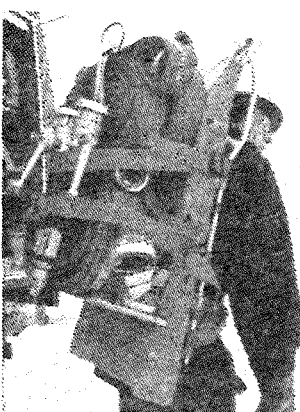
Ta družba, ki se že več kot štirideset let ukvarja tudi s proizvodnjo najrazličnejših kuhinj, priporoča predvsem tri. To so enoosna vlečna poljska kuhinja, tovornjak-kuhinja in veliko kuhinjo, v kateri lahko pripravijo dva tisoč obrokov.

Enoosna vlečna kuhinja ima dva 125-litrski kotla in 70 g litrski kotel, peč za peko kruha, žar s pokrovom in drugo. Ko pripeljejo kuhinjo na kraj, kjer bodo kuharji začeli delati, jo dvignejo in postavijo na tla in pripravijo za kuho. Proizvajalec zagotavlja, da je možno kurjenje z drvmi in plinom.

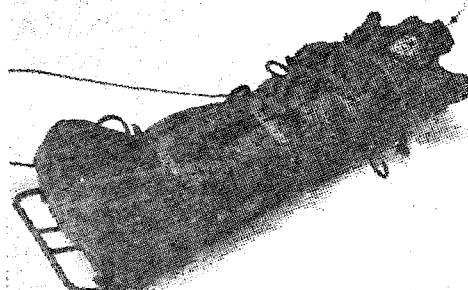
Družba Progress-Werk Oberkirch pa je pokazala tudi zanimivo zložljivo posteljo, ki bo dobrodošla tako v armadi, kot v kampih in drugje. Gre za izdelek iz aluminija in grobe sintetične



Nahrbtnik se lahko uporabi kot sedež za prenos ranjenca v planinah...



...gasilci, reševalci, vojaki in drugi lahko prenašajo to vor...



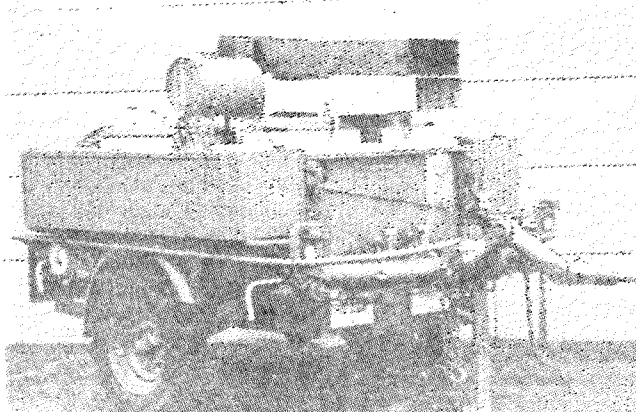
Dva skupaj sestavljena nahrbtnika sta reševalni čoln in varno ležišče za ranjenca. V njem ga lahko varno prepeljejo s helikopterjem v najbližjo bolnišnico.

tkanine, ki zložena vzame zelo malo prostora in jo je lahko spraviti v vsak avtomobilski prtljažnik. Zložena je velika 960x220x130 mm, postavljena pa 190x790x450 mm.

Ameriška družba Cyalume je razstavila svetilne palice, ki jih lahko uporabijo kjerkoli, tudi v vodi. Gre za izdelek, ki za svetlobo uporablja kemične snovi, njegova življenjska doba pa je od dveh do štirih let. Priporočajo jih za delo v prostorih, kjer je eksploziv, saj ne oddaja nobenega plamena, prav tako

je nestrupena in ne poškoduje človekove kože in ne škoduje človeškim očem. Posamezne svetlobne palice oddajajo svetlobo različne barve in tudi svetijo različno dolgo. Najdalj lahko svetijo od osem do deset ur, nekatere pa samo pet minut. Prednost teh svetlobnih palic pa je tudi v tem, da nekatere med njimi ne oddajajo infrardeče svetlobe. Narejene so iz plastike, zato jih lahko tudi oblikujemo tako, kot nam trenutno najbolj odgovarja.

B. K.



Enoosna vlečna poljska kuhinja.



Zložena postelja



Postelja se v nekaj sekundah spremeni iz kupa aluminijastih palic v udobno ležišče.

Maribor

Da bi zares imeli vpliv

Mestni odbor ZZB NOV Maribor je povabil podpredsednika republiške konference SZDL Slovenije Zaklaja na pogovor o aktualnih razmerah v Sloveniji in Jugoslaviji. »V Jugoslaviji bomo morali prenoviti socialistično misel in na novo odgovoriti na izzive sodobnega sveta,« je dejal Zakelj. »V svojem nadaljnjem razvoju bomo morali povečati posebno skrb človeku in njegovemu usposabljanju, saj je človek s svojo pametjo edini ustvarjalec novih vrednot. Naša kriza ni samo ekonomska, je tudi moralna in kulturnocivilizacijska.« Opozoril je na velike razlike med posameznimi deli Jugoslavije v gospodarskih rezultatih, osebnih dohodkih in stopnji zaposlenosti. Te razlike povzročajo mnoge medsebojne konflikte. Hkrati pa smo v Jugoslaviji preveč obrnjeni nazaj v svojo zgodovino in premalo usmerjeni v jutrišnji dan.

V razpravi so borci zastavili vrsto vprašanj. Prvoborec Jože Gričar-Metod je govoril o letošnjih junijskih stavkah v Mariboru in dejal, da bi moral vsi odgovorni na političnih in upravnih mestih oditi s svojih položajev. Dejansko pa se ni nič zgodilo.

Jože Berce mu je ugovarjal. Družbenopolitične organizacije so si po stavkah močno prizadevale, da bi stanje popravili in upoštevale zahteve delavcev. Rudi Rogl je izrazil bojazen borcev, da s tremi reformami ne bo nič. Slavko Kobal je govoril o strahotnem zvišanju življenjskih stroškov in se vprašal, od kod bomo dobili denar za prestrukturiranje gospodarstva. Lojzka Dolžar je omenila, da si bo treba dobro ogledati nove zakonske predpise, ki prihajajo v razpravo. Franjo Zorko je zatrdil, da borci in vsi napredni ljudje podpirajo sedanje slovensko politično vodstvo. Žal pa se napredna miselnost tega vodstva vse premalo odraža v slovniški skupščini in vladi. Treba bo bolj prisluhniti ljudem in spremeniti sedanji neustrezen sistem delegatskega odločanja, ki bodo ljudje zares imeli vpliv na posamezne odločitve.

Milan Zorc je menil, da bi morali najprej pripraviti in sprejeti novo republiško ustavo, in šele potem govoriti o zvezni. Poudaril je, da noben skupni interes ne more biti višji od interesa slovenskega naroda.

Marjan Kos

Lendava

Socialno-varstveni problemi borcev

Socialna varnost borcev NOV in drugih borcev ter vojaških invalidov je trajna obveznost in skrb celotne naše socialistične skupnosti. Ugotavljajo v občini Lendava. Prizadevajo pa se, da bi bilo njihovo varstvo čim ustrežnejše urejeno; saj so najbolj prizadeti predvsem tisti borci in vojaški invalidi, ki zaradi starosti, bolezni in zmanjšane delovne sposob-

ni dodatek za oskrbovance socialnih zavodov, prispevek k stroškom zdravljenja v naravnih zdraviliščih ter občasno sosedsko in zimsko pomoč.

O pravici do priznavalnine in njeni višini ter drugih oblikah družbene pomoči, odloča komisija za vprašanja borcev NOV in invalidov pri SO Lendava. Komisija se pridružuje navodilom Repu-

V Kronologiji občine Lendava je bilo v letu 1987 zapisano, da je borcev NOV 460, od tega je 15 borcev NOV z dvojno dobo pred 9. 9. 1943, oziroma 13. 10. 1943. 294 borcev NOV s priznanim dvojno dobo po 9. 9. 1943 do 15. 5. 1945, ostali člani ZB so borci s priznanim enojno dobo, interniranci in drugi. Od tega skupnega števila članov zveze borcev je 25 borcev bilo zaposlenih, 314 je upokojenec, 121 članov je bilo ostalih. Od vseh članov ZB NOV je bilo 89 žensk, 56 članov ZK in 11 vojaških invalidov. Pomemben del socialne varnosti udeležencev NOV so občinske priznavalnine. V vseh teh primerih, v zvezi s priznavalnimi upravljeno do priznavalnine po prosti presoji ugotavlja pristojna Občinska komisija za vprašanja borcev NOV in invalidov na predlog OO ZZB NOV, pri čemer se upošteva socialno in zdravstveno stanje, pogoj je tudi izpopolnjevanje premoženjskega cenusa (prejemki na družinskega člana ne smejo presegati 80 odstotkov zneska najnižje pokojnine).

nosti ne morejo uravnavati svojega materialnega položaja s splošnimi družbenimi in gospodarskimi gibanji.

Temeljno varstvo borcev in vojaških invalidov se zagotavlja na podlagi zveznih predpisov in je enotno urejeno za celotno območje SFRJ, dopolnilno varstvo pa je urejeno z republiškimi in občinskimi predpisi ter aktih pristojnih samoupravnih interesnih skupnosti.

Udeležencem NOV, ki zaidejo v težje razmere zaradi bolezni, nezgode, smrti v družini, elementarne nesreče in drugih podobnih okoliščin, se lahko podeli občasna ali enkratna priznavalnina.

Poleg tega je mogoče s priznavalnimi izjemoma zagotoviti doplačilo oskrbnih stroškov v socialno varstvenih organizacijah, denar-

bliškega komiteja za borce in vojaške invalide ter kriterije in merila Odbora udeležencev Družbenega dogovora o priznavalninah. Večjih socialnih problemov nimamo, a je vedno večji pritisk na zahtevek do priznavalnine od borcev, ki so vstopili v NOV od aprila 1945 do 15. 5. 1945.

V zadnjem času postaja zdravstveni položaj udeležencev NOV vse bolj pereč, predvsem zaradi starosti in hitrega slabšanja njihovega zdravstvenega stanja. Zato bo naraščala potreba po domski oskrbi, kakor tudi po oskrbi in negi na domu ter patronažni službi. V prihodnje bo potrebno večjo pozornost posvetiti bolnim, oslabljenim in onemoglim borcem, ki niso zajeti v domsko varstvo. V ta namen bo potrebno še bolj angažirati

službe samopravnih interesnih skupnosti s področja socialnega varstva, skrbstva in zdravstva ter patronažno službo, ker s temi službami bodo najlažje reševali pro-

bleme bolnih in onemoglih borcev. V letu 1987 je bilo v občini Lendava zdravniških klimatskih zdravljenj 12 borcem NOV.

Jože Žerdin

Begunje

Obnova muzeja talcev

V prostorih psihiatrične bolnišnice v Begunjah je predsednik MS ZZB NOV za Gorenjsko Slavko Staroverški sklical delovni posvet s predstavniki družbenopolitičnih vodstev Gorenjske in posebej občine Radovljica. Beseda je tekla o uresničevanju programa obnove Muzeja talcev v Begunjah. Program so sprejeli letos spomladi. Načrtovali so obnovo strehe in sanitarij, drenažo ter posege izvedencev na muzejskih zbirkah in napisih. Zaradi skromnega dotoka denarja na račun odbora podpisnikov družbenega do-

govora za obnovitev in ureditev muzeja načrtovane akcije niso mogli v celoti izpeljati. Sanitarije, bodo sicer urejene še pred zimo, vsa druga načrtovana opravila pa naj bi spomeniško-varstveni strokovnjaki izvedli v letih 1989 oz. 1990, ko bo 45-letnica osvoboditev zapornikov iz begunjskih zaporov. Na sestanku so poudarili, da terja obnova tega edinstvenega spomeniškega objekta skrb širše družbe, ne zgolj radovljiške in gorenjskih občin, saj ima muzej širši slovenski zgodovinski pomen. JR

Kočevje

Večja skrb za ostarele

Na srečanju članov društva upokojenec, kamor so vključeni tudi udeleženci NOV, je tekla beseda tudi o organiziranju pomoči ostarelim. Slišati je bilo celo vrsto predlogov o krepitvi sosedske pomoči in o ustanavljanju službe za oskrbo ostarelih ljudi na domu, saj domovi vseh problemov še zdaleč ne morejo razrešiti: po zadnjih podatkih so zmogljivosti tovrstnega doma v Kočevju popolnoma zasedene, strokovna služba doma pa prejema nove in nove prijave za bivanje v njem. Izoblikoval se je predlog, da bi del denarja za socialne službe namenili za oskrbo ostarelih občanov na domu.

Viktor Dragoš

Žužemberk

Spomenik v novi preobleki

Osrednji spomenik na Cvibljah nad Žužemberkom, ki ga je leta 1961 postavil RO ZZB NOV Slovenije, je vse bolj načeljal zob časa, zato je bilo treba misliti na njegovo sanacijo.

Šele v letošnjem letu so v občini in v Kulturni skupnosti Slovenije zbrali potrebna sredstva za njegovo obnovo. Za investicijo je skrbela posebna komisija za sanacijo spomenika pri izvršnem svetu skupščine občine Novo mesto, strokovno izvedbo pa je vodil novomeški Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine. Dela so končali v teh dneh in spomenik na Cvibljah je ponovno zasijal v novi preobleki – v ponos Suhi krajini, občini in v vsej Sloveniji. Hkrati je bil spomenik dopolnjen tudi z novimi imeni padlih borcev, tako da jih je zdaj 1144.

Prepričani smo, da bo to priljubljeno točko obiskalo še več svojcev padlih, mladine, borcev in drugih obiskovalcev iz ožje in širše domovine.

Ivan Somrak

Po poteh pohorskih junakov

Člani krajevne organizacije zveze združenj borcev NOV Miloš Zidanšek iz Maribora so v počastitev 45-letnice rojstva avnojske Jugoslavije pripravili predavanje pod naslovom »Po poteh ruske in pohorske čete«, in sicer v dijaškem domu »Lizike Jančar«, namenjeno mladinkam tega doma, rezervnim vojaškim starešinam ter krajanom KS Miloša Zidanška.

S stopetdesetih diapozitivov in z besedo zgodovinske razlage je trojica predavateljev pokazala vsa obdobja krepitve slovenstva na tem območju, tja od 18. stoletja

prek časov prve svetovne vojne do narodnoosvobodilnega gibanja med drugo svetovno vojno, prvih bojev na Pohorju, ustanovitve Ruške in Pohorske čete, tragične usode 1. in ustanovitve 2. pohorskega bataljona ter 1. pohorske brigade, poimenovane po Milošu Zidanšku – vse do končne zmage nad nacizmom. Zbralo se je lepo število zlasti mladih ljudi, ki so z velikim zanimanjem sledili prikazu. Želijo si še več takih srečanj, pa seveda tudi sožitja med narodi ter nikoli več vojne.

Jože Škoporc

Partizan Tonček piše spomine

Pred približno desetimi leti, ko je avstrijska vlada priznala posebne pravice tudi jugoslovanskim partizanom (prej so jih uživali samo četniki, ki pa so se bojevali skupaj z Italijani in Nemci proti partizanom), je domovino obiskal Anton Blaznik-Tonček, eden izmed najmlajših partizanov Tomšičeve brigade. Rodil se je 8. marca 1928 v Zg. Hudinji, k partizanom v 1. bataljon Tomšičeve pa je prišel 10. avgusta 1944. Ko se je končala vojna, se ni dopolnil 17 let, zato so ga leta 1945 iz vojske odpustili. Ker je bil nemirne krvi in ker se zanj oblasti niso kaj prida zanimale, je odšel čez mejo v tuji svet. Tonček je bil zelo bister fant. K partizanom je odšel kot krojaški vajenec, toda v Sinski vasi pri Pliberku se je 9. maja 1945 naučil šofirati avto že po nekaj urah. Njegovo nadarjenost so v Avstraliji hitro opazili in postal je kontrolor kvalitete v neki tovarni letalskih delov. Kmalu si je v Seven Hillsu pri Sydneyu zgradil hišo in uredil

vinograd. Sodelovanje v odporniškem gibanju mu je omogočilo bistveno večje dohodke in predčasno upokožitev, zato se je odločil za pisanje spominov o svojem partizanstvu.

Seveda ima Tonček pri pisanju precejšnje težave, ker je že predolgo stran iz doma-



Šestnajsetletni Anton Blaznik-Tonček iz Zg. Hudinje, ki je bil štabni kurir v 1. bataljonu Tomšičeve brigade

čega kraja. Posebej bi rad vedel za soborce Tinča, ki je bil doma podrug kilometer južno od velenjskega gradu (menda iz doline Zabrdlo).

Bil je dve leti starejši od Tončka in po vojni zaposlen v velenjskem rudniku. Svojemu partizanskemu prijatelju je podaril za spomin fotografijo in se na hrbtno stran tudi podpisal; žal je podpis nečitljiv. Tonček ga je dešifiral kot Tinčeta Starudeja, vendar je ta priimek malo čuden in neverjeten, zato ga z dosedanjimi poizvedbami nismo mogli poistovetiti.

Morda ga bo kdo prepoznal s fotografije.

Drugi Tončkov partizanski prijatelj je bil doma iz Dramelj. Spoznala sta se v gozdu pri Ljubnem ob Savinji med nemško ofenzivo v decembru 1944. Bila sta odrezana od Tomšičeve brigade in v nevarnosti, da ju bodo Nemci ujeli. Tončkov tovariš, ki je bil oborožen



Iskani borec Tomšičeve brigade in povojni velenjski rudar Tinče

z brzostrelko, je predlagal, da se prebijeta v okolico Celja na njegov dom v Dramlje.

Hodila sta samo ponoči. Tako jima je uspelo priti v hribe nad Vranskim, kjer sta čez dan opazovala močne kolone nemške vojske, ki so se pomikale po cesti proti Spi-

taliju. Ko se je stemnilo, sta se izmuznila čez cesto v posledku med dvema kolonama, potem pa hodila dalje do Dramelj, kamor sta prišla 24. decembra 1944.

Ta partizan iz Dramelj je bil srednje postave, letnik 1925 ali 1926, imel je kosta-

njeve lase in je bil brez poklica. Imel je mlajšega brata, ki je šel v Zg. Hudinjo 105 pri Celju po Jožeta Lipovška, da je tako Tonček Blaznik lahko dobil zvezo z domačimi.

V Dramljah pri svojem gostitelju je Tonček ostal do 29. decembra 1944, nato se je vrnil v Tomšičevo brigado, kjer je bil potem do konca vojne štabni kurir v 1. bataljonu.

Anton Blaznik-Tonček prosi, da se mu njegov rešitelj iz Dramelj ali njegov mlajši brat, javi na naslov:

Anton Blaznik, 145 Lucas Rd., Seven Hills, N. S. W. Australia 2147, ali posredno na naslov Franci Strle, novinar, Lajkovska 17, 61111 Ljubljana Vič. Isto velja za Tinčeta iz Velenja. Če je kateri od iskanih tovarišev padel ali umrl, prosiva za pojasnilo njune sorodnike ali znanee. V vsakem primeru prosiva, da sporočita natančne (popolne) naslove iskanih ali njihovih najbližjih sorodnikov.

Franci Strle



Moravče pri Domžalah

Izlet, ki se ga bodo spominjali

Društvo upokojencev iz Moravč vsako leto organizira več izletov za svoje člane po Sloveniji in onkraj meje v Avstrijo. V začetku oktobra so bili na enodnevnem izletu v Radgoni, Radencih in Negovi. Z nami je bila samo ena želja, da se bo vreme izboljšalo. Res, imeli smo lep sončen dan, na katerega se bomo udeleženci še dolgo spominjali. Na izletu smo si ogledali mesto Radgono, potem pa skočili še čez mejo na avstrijsko stran po drobnih nakupih. Ko smo vrnili, smo se odpeljali v Radence, kjer je bilo organizirano kosilo v restavraciji Vikend. Za spomin smo se fotografirali

in se odpeljali v Negovo. Želeli smo obiskati znanega posebnega Ivana Krambergerja in gostišče, ki ga vodi njegova žena.

Kramberger je prijazno sprejemal izletnike iz vseh krajev in se z njimi tudi pogovarjal. Posebno zabavo je priredil prisotnim s svojo gosko, ki jo je znal hipnotizirati.

Blagodejno okolje ob Negovskem jezeru in sprehod po Krambergerjevem gozdičku ter njegovi novi hiši, ki spominja na muzej, smo kmalu zapustili in se zadovoljni odpravili proti domu.

Foto in tekst: Jože Novak

Slovenj Gradec

Pogled v preteklost

V Slovenj Gradcu je bilo kruha za več umetnikov, ki so prihajali iz raznih krajev Slovenije, njihova dela pa so romala v razne kraje Koroške in Štajerske. V slovenjgraško razgibano kulturno okolje je prišel tudi kipar, ki poleg Strausa predstavlja

drugi vrh slovenjgraškega baroka – Janez Jurij Mersi.

Zibelka mu je stekla v Rogatcu. Kiparstva se je izučil v očetovi delavnici v Rogatcu in se okrog leta 1757 preselil v Slovenj Gradec. Tega leta je kipar v Slovenj Gradcu kupil hišo od Matevža

Ertla na Glavnem trgu. Ta hiša še danes kaže veliko stavbnih značilnosti iz časa, ko je bila v njej kiparska delavnica in bivališče Mersijeve družine. Mersi je v Slovenj Gradcu imel ugleden položaj, opravil je mnoga dela za domače mesto – dvakrat so ga izvolili za mestnega sodnika, ki je bil tudi občinski svetovalec in cerkveni ključar. Tesno pa je sodeloval s slikarjem Janezom Andrejem Strausom. Mersi je umrl leta 1788.

Janez Jurij Mersi je ustvaril vrsto oltarjev, tako v Starem trgu pri Slovenj Gradcu. Šmartnem na Homcu in na Selah, pa tudi v širši okolici Slovenj Gradca (povzeto iz kataloga, ki je izšel ob razstavi del umetnika).

Ob drugih znamenitih Slovenjgradčanov pa se na žalost premalo spominjamo tudi domoljuba izpod Uršlje gore pisatelja Ksaverja Meška. Ni ga opazila stara Jugoslavija, ko je ves skromen in vdan nastopil svojo gorsko pot na Sele pri Slovenj Gradcu, ko bi mu bila morala biti po križevem potu, ki ga je prehodil kot borec vzdolž Koroške, bolj uglasjena cesta. Tedaj je bil Meško politični begunec, ki se je vračal v naročje domovine, katera ga ni vzela. Zato

pa so ga vzeli s seboj gestapovci. Naravnost na Sele so šli ponj. Kar prvi dan okupacije. Ko se je obnemogel vrniti iz internacije leta 1945 in se v prvih dneh svobode vračal v hrib proti Selam, ga spet nismo opazili. Človeku se zdi, kakor da nam je ušel po bližnjici. »Nenavaden človek, torej«, sem razmišljal, ko me je ob neki priložnosti vzdramil njegov topli prisrčni glas: »Bog vas sprejmi

– iščete mene?« In ko sem mu povedal, od kod prihajam in mu razodel ljubezen do Koroške, so se mu drugače tihe in vdane oči zasvetile v tišem ognju: da, da Koroška. Koliko trpljenja, koliko solz smo pretočili v tej zemlji, kako smo jo ljubili in varovali! Beseda je dala besedo, a nepredviden obisk se je zavlekel. Meško je moral svojo pot, jaz pa svojo.

Adolf Ankon

Ilirska Bistrica

Pomoč borcem

V občinski komisiji za borčevska vprašanja so govorili o življenjskih razmerah nekdanjih borcev in aktivistov ter sklenili zvišati priznavalnino, ki jih v tej občini prejema 216 borcev in aktivistov. Člani komisije so se odločili za 40-odstotno zvišanje priznavalnin od letošnjega 1. julija dalje. Dvesto borcev in aktivistov narodnoosvobodilnega boja pa bo v prednovoletnih dneh (do 20. decembra) prejelo enkratno denarno nagrado.

Petar Nikolič

Kranj

Bogat program dela

V torek je bila v Kranju 18. redna seja odbora skupnosti borcev NOV Gorenjskega odreda, ki jo je vodil prizadevni predsednik Anton Kržišnik-Ljubo. Med petimi točkami dnevnega reda so

največ pozornosti posvetili programu dela za prihodnje leto, kjer bo najpomembnejše pisanje Kronike Gorenjskega odreda, veliko pozornost pa bodo namenili razvijanju tradicij NOB in odreda,

posebno še pohodnim enotam. Na osnovnih šolah v Radovljici in Trzinu pa bodo ustanovili pohodni enoti. Centralno razstavo o delovanju Gorenjskega odreda bodo postavili v Bohinjski Beli, pa tudi v Radovljici in Trzinu, medtem, ko bodo v škofjeloškem muzeju dopolnili zbirko s slikami Gorenjskega odreda. Tudi v prihodnjem letu bodo postavili nekaj spominskih obeležij po posebnem načrtu.

Sodelovali bodo tudi na tovariških srečanjih borcev enot Gorenjskega odreda, na množičnem smučarskem teku v Cerkljah in gozdnem teku Gorenjskega odreda v Rašici, udeležili pa se bodo tudi nekaj proslav za praznik krajevnih skupnosti v Zirovnici, Vodichah-Sinkov Turn in Cerkljah.

Predvidoma 13. junija prihodnje leto pa naj bi ob 45-letnici preboja 2. in 4. bataljona Gorenjskega odreda v rajonu Rašica iz sovranskega obroča odprli cesto od Kosez do Sela, poimenovano po Gorenjskem odredu.

Na slavnostni seji, ki bo v petek, 23. decembra v Poljčah, pa bodo podelili tradicionalna priznanja Gorenjskega odreda.

Janez Kuhar

Radovljica

Linhartova proslava

11. decembra pred 232 leti se je v Radovljici rodil prvi slovenski dramatik Anton Tomaž Linhart. Ta dan slavijo v radovljiški občini kot kulturni praznik.

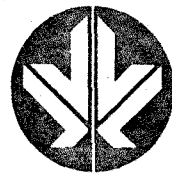
Osnovna šola, ki nosi njegovo ime, je priredila Linhartove dneve s kulturnimi programi. 9. decembra so imeli učenci v gosteh operno pevko Olgo Gracelj, domačinko z Bleda. 16. decembra pa bo v šoli nastopila skupina s staro glasbo pod vodstvom Klemenca Ramovža.

Osrednja Linhartova proslava je bila 9. decembra zvečer v avli osnovne šole. Slavnostni govornik je bil dr. Dimitrij Rupel, ki je izhodišča za razmislek o položaju v slo-

venski kulturi našel v izvirnih Linhartovih zapisih iz pred dvesto let. Ti so aktualni še danes. Na slovesnosti so podelili Linhartove plakete zaslužnim kulturnim delavcem: znanemu glasbenemu pedagogu Ediju Gašperšiču, Janezu Iskri za več kot

tridesetletno ustvarjalno delo na področju dramske ljubiteljske dejavnosti v bohinjski Srednji vasi ter Viktorju Ravniku za dolgoletno dejavnost v DPD Svoboda Bohinjske Bele ter pridobivanju mladih za ljubiteljsko dejavnost.

Jošt Role



JAVOR

LESNA INDUSTRIJA PIVKA

Veliko slavlje bratstva in enotnosti v Čazmi

Za dan republike je bilo v partizanski Čazmi nadvse slovesno. Slavili so svoj občinski praznik, ki je posvečen osvoboditvi Čazme 29. novembra 1943 ter še dve 45-letnici: ustanovitve Prve moslavske udarne brigade in dan republike.

Povabilu skupščine občine in družbenopolitičnih organizacij – Čazme sem se rad odzval, saj sem bil v brigadi – slavljenki od ustanovitve, do osvoboditve in tudi v hudih tridnevih bojih od 28. do 30. novembra 1943 v takimenovani Čazmanski operaciji, ko je bila osvobodjena Čazma. Takoj moram poudariti, da nas je bilo takrat v Moslavinski brigadi več Slovencev. Naš delež v omenjeni operaciji in tudi pozneje so znali domačini vselej ceniti, zato v vseh povojnih letih tudi vzdržujemo in krepimo obojestransko stike, ki jih lahko poimenujemo stike bratstva in prijateljstva.

Za osrednjo proslavo 29. novembra lahko rečemo, da je bila enkratna. Po zboru prek 500 borcev nekdanje Prve moslavske udarne brigade, ki se jim je pridružilo še veliko mladine in drugih domačinov, je sledila v nabito polni dvorani slavnostna seja skupščine občine in družbenopolitičnih organizacij s primernim govorom predsednice Nade Retković, s podelitvijo občinskih priznanj ter z nastopi folklor-

nih skupin iz več krajev Moslavine, ki so bili prav tako kakovostni.

Temu je sledila od vseh nestrpno pričakovana predstavitev knjige avtorja Vukašina Karanovića: Prva moslavačka udarna brigada. Za njo sem tudi osebno prispeval daljši spominski sestavek o udeležbi Slovencev med moslavinskih partizanov, spomine na najpomembnejše boje I. moslavske brigade, nekaj dokumentarnih fotografij, pa tudi pri delu uredniškega odbora. Po odlični oceni knjige, ki jo je podal recenzent dr. Pero Nasakanda, se je med drugimi oglašil tudi priljubljeni načelnik 2. operativne cone in štaba 10. korpusa – Zagrebskega, general Rade Bulat. Prijetno je bilo slediti njegovim strokovnim ocenam predstavljene knjige (tudi on se že leta uspešno ukvarja z zgodovinopisjem) in še zlasti v tistih odlomkih, ko je konkretiziral, kako iskreno smo mi med vojno ustvarjali in kovali bratstvo in enotnost prav v Moslavini, na Kalniku, v Podravini. Posavini in drugod. Dejal je: »Takrat nismo nikogar spraševali ali si Hrvat, Srb, Slovenec, Čeh, Madžar ali kaj drugega. Trudili smo se da jih je šlo čimveč z nami in da smo v slogi pomagovali sovražnike in druge težave.« Posebno prijetno je bilo slišati njegove pohvalne besede o pogumnem boju številnih Slo-

cev med vojno v 10. korpusa (Zagrebskem). Tega priznanja je bila zelo vesela tudi slovenska delegacija, ki je prišla iz pobratene občine Šmarje pri Jelšah. Poudariti je, da je konstruktivno na proslavi sodelovala in bila prav tako kot vsi ostali toplo sprejeta tudi delegacija iz Srbije.

Na željo organizatorjev sem udeležence pozdravil v imenu nekdanjih borcev Slovencev v enotah 10. korpusa Zagrebskega in prenesel tudi prisrčne tovariške pozdrave borcev slavne 14. udarne slovenske divizije, ki je bila na pohodu skozi Moslavino, kot je znano, deležna prisrčnega sprejema v vsaki vasi ter pri boricah in aktivistih.

Da, to je bila prava proslava bratstva in enotnosti ter rojstva nove socialistične avnojske Jugoslavije. Bila je pristna, kakovostna, brez olepševanj, pretiravanj in žalitev. Nasprotno, priznanja so bili deležni vsi, ki so si ga zaslužili v preteklosti in tudi v današnjih prizadevanjih za lepši jutri.

Prijetno pa je bilo prisluhniti nekdanjim soborcem, starešinam in sodobnikom o njihovih malih rečeh in tudi o sedanjem političnem trenutku pri nas. General Bulat se je rad spominjal svojih dobrih sodelavcev generalov Jožeta Bereceta in Alojzija Kaina, polkovnika Jova Dobrije-

vića. Toneta Kropuška in me prosil, da jim prenesem pozdrave. Na tovariškem srečanju pa so padala tudi takšna vprašanja, kakšen je odmev na pianje Politike in drugih podobnih časnikov pri nas v Sloveniji. Odgovarjal sem jim na kratko, da pač z lažmi proti slovenskemu vodstvu in Slovincem ne bodo podpisani ali nepodpisani avtorji nič dosegli in da se bodo sčasoma še bolj osramotili, kot so se že. Ugleden partizanski voditelj mi je dejal, saj nismo tako neumni, da ne bi vedeli, kaj želijo s to umazano gonjo doseči. Drugi borec in povojni družbenopolitični delavec je dejal: »Naj mi nič ne govorijo o Janezu Stanovniku. Hodil sem na njegova izredna predavanja. Vsi smo ga zelo cenili in ga cenimo še danes. V teh dneh mu bom napisal lepo pismo, da obsojam takšno nizkotno pisanje o njem.« Izobrazena Zagrebčanka mi je med drugim povedala: »Prebrala sem natančno, kaj je Janez Stanovnik govoril v Ameriki. Toda ne vidim razlogov, da bi moral biti sedaj zaradi tega tako napadan. Jasno mi je, da so tu drugi interesi v umazani politični igri. To pa kar mu očitajo dolarsko penzi-jo, pa je že tako umazano, da ne želim o tem govoriti.«

Naletel sem tudi na dvomljivca, vendar to ni škalo najinega tovariškega pogovora ali starega prijateljstva, saj se bomo morali končno tudi privaditi tudi na to, da ima kdo včasih tudi pravico drugače misliti in govoriti. Sploh če ni vsestransko in objektivno obveščen.

Mirko Fajdiga

Končal se je letošnji festival Kurirček

Obogatena vsebina

V Mariboru so se od 7. do 9. decembra odvijale letošnje sklepne prireditve Festivala Kurirček, ki so bile pomembna kulturna in politična manifestacija širšega pomena. Prireditve so se začele v domu JLA s svečano akademijo, na kateri so izrekli dobrodošlico predstavniki Maribora, JLA in borcev. Mladinski pevski zbor Maribor pod vodstvom prof. Branka Rajštra pa je priredil koncert, ki so mu z zanimanjem prisluhnili udeleženci sklepnih prireditev.

Na prireditvi »Festival Kurirček mariborskim pionirjem« so razglasili tudi nagrade – pisatelje, ki so poslali svoje prispevke na razpis. Letos je žirija prejela 148 prispevkov iz Kosova. Prvo nagrado za poezijo je dobil Dragan Radulović iz Titograd za pesem Pa mi je lepa domovina, drugo nagrado pa Stojanka Grozdanov-Davidović iz Beograda za Pesmo sa cvetom za uvetom. Žirija je za pripovedno zgodbo letos – podelila le eno nagrado – Muharemu Omeroviću iz Doboja za črtno Bilo i ne vrátilo se. Prvo in drugo nagrado za dramski prizor sta prejela Enes Kahvić iz Sarajeva za Vojno tajno in Ranko Pavlović iz Banjaluke za Partizanski dnevnik. Glasbeno nagrado je dobila skladba Spomin avtorja Pavla Šivica. Literarne in likovne nagrade so izročili tudi pionirjem in pionirkam z osnovnih šol v vsej državi. Najboljše prispevke za natečaj je pod skupnim imenom poslala osnovna šola Artiće, ki je tudi dobila plaketo Festivala Kurirček. Predsednik mariborske mestne skupščine Emil Tomažič je za udeležence festivala pripravil sprejem, na katerem so podelili najvišje priznanje Festivala – kipec partizanskega kurirja Beograjčanu Dušanu Petričeviću za likovno ustvarjanje med vojno in po njej ter Joži Horvatu iz Zagreba za literarna dela s tematiko NOB in revolucije.

V kulturnem programu na prireditvi so sodelovali učenci osnovne šole Bratov Polančičev iz Maribora, iz svojih del pa je bralo tudi šest jugoslovanskih književnikov. Likovne izdelke so razstavili na Pedagoški fakulteti v Mariboru in na osnovnih šolah Tone Čufar, Drago Kobal, Maks Durjava v Mariboru in na osnovni šoli v Lenartu v Slovenskih goricah. V okviru prireditev festivala Kurirček je bila v Ma-

riboru seja izdajateljskega sveta revije Otrok in knjiga, na kateri so za novo urednico imenovali profesorico Darko Tancer-Kajnih. Govorili so tudi o razpečevanju revije, ki jo zalagajo Obzorja in menili, da bo treba razpečevanje bolje organizirati.

V okviru prireditev Festivala Kurirček je festival povabil v goste Franca Šetinca kot družbenopolitičnega delavca in pisatelja. Srečal se je z dijaki Srednje šola za peda-

vanskih književnostih. Z referati in razpravo so na strokovnem posvetovanju sodelovali Franček Bohanec. Vojta Marjanović, Mira Alečković, Muris Idrizović, Mirko Marković, Hristo Georgijevski, Stijepo Mijović-Kočan, Slobodan Ž. Marković, Joža Skok in Zorica Turjačanin) njen referat so prebrali v njeni odsotnosti). Na simpoziju so dali dober pregled o tem, kaj se dogaja v sodobni mladinski prozi v jugoslovanskih književnostih od Made donije do Slovenije. Na posvetovanju je prozo Franca Šetinca »Na krilih sanj« predstavil Franček Bohanec. Vsekakor je zasluga mariborskega festivala Kurirček, Zmajevih dečjih iger v Novem Sadu in Festivala otroka v Šibeniku, da se pretaka-

Sestal se je tudi svet Festivala Kurirček pod vodstvom predsednika sveta Festivala Emila Tomažiča, predsednika mariborske mestne skupščine. Na tej seji so govorili tudi o odločitvi priznanega slovenskega skladatelja Radovana Gobca, ki je odklonil priznanje Festivala Kurirček – kipec partizanskega kurirja. V svojem pismu je predsedniku Izvršnega odbora Festivala Kurirček prof. Jožetu Filu zapisal, da so se nanj prepozno spomnili. Na seji so prebrali tudi pismo Cirila Cvetka, ki je zapisal, da je skladatelj užaljen in da je v Sloveniji še nekaj ljudi, ki bi kipec morali dobiti, pa ga še niso. Na seji je prevladalo mnenje, da je pravica Festivala, da nekomu podeli priznanje, vsak pa ima pravico, da ga tudi odkloni. Na seji sveta so pregledali naloge, ki jih je zastavil že lanski festival. Razprava je pokazala, da bo treba znova pretehtati zasnovo festivala za prihodnost in njegovo posodobitev.

Menili so, da mora Festival obravnavo umetnosti s tematiko NOB postaviti v širše okvire. To so danes še dodatno izpostavili – kot zanimanje za zgodovinske, socialne in sodobno pojmovane domoljubne vidike mladinske književnosti. Uvedli so tudi nekatere nove organizacijske prijeme, saj bodo letos prvič z listino odlikovali osnovno šolo Artiće pri Brežicah za odlične prispevke na razpisu Kurirčkovega festivala. Srečanja s solarji pa bi naj ne bila le manifestativna, temveč bi se naj dogajala v interesnih krožkih.

goško in kulturno usmeritev in Srednje družboslovne šole v Mariboru. Na pedagoški šoli so se mladi zanimali za Šetinčevo pisateljsko delo, zlasti za mladinsko povest Na krilih sanj, učenci družboslovne šole pa so postavili gostu več družbenopolitičnih vprašanj.

26. festival Kurirček v Mariboru se je končal s strokovnim posvetovanjem na Pedagoški fakulteti o sodobni mladinski prozi v jugoslo-

vo informacije o literarnih pojavih v mladinskih književnostih.

Književniki iz posameznih republik so skupaj z borci in častniki JLA sodelovali tudi na literarnih srečanjih na posameznih šolah in drugih ustanovah. Letošnje 26. festival Kurirček je bil vsebinsko bogat in je v organizacijskem in v vsakem drugem pogledu uspel.

M. K.

O prijateljstvu

Pozornemu bralcu časopisnih strani, ki so name-njene kulturni, gotovo niso ušli zapisi o razstavi Boro in Ramiz. Gre za razstavo, ki so jo pripravili strokovni delavci Muzeja revolucije narodov in narodnosti SAP Kosovo iz Prištine in je na ogled v Muzeju ljudske revolucije Slovenije.

Razstava je bila prvič predstavljena javnosti 1983. leta ob 40-letnici smrti narodnih herojev Bore Vukmirovića in Ramiza Sadikuja.

Muzejsko gledano, razstava ne predstavlja nič novega, je stereotipna, z obilico slikovnega in tekstualnega gradiva in skoraj nič muzealijami. V trenutku, v katerem smo, pa je nadv-

se aktualna, čeprav posega v našo polpreteklo obdobje. Razstava namreč prikazuje življenjski poti Srba Borisa Vukmirovića in Albanca Ramiza Sadikuja.

Boris (rojen 1912) je bil sin revnih staršev in se je po končani šoli vrnil na zemljo, vendar ga ta navezanost ni ovirala pri njegovem predvojnem revolucionarnem delovanju v Peči. Spomladi 1941 je bil med organizatorji NOB na Kosovu in izbran za političnega sekretarja OK KPJ za Kosovo in Metohijo.

Ramiz Sadiku (rojen 1915) je kot mladenič ljubil dve stvari: knjige in šport, vseskozi pa je neutrudno delal v SKOJ. 1941 je zapustil državno službo in se

povsem pridružil prijatelju Borisu. Okupatorji so ga zaprli, vendar se je rešil s pomočjo partijske organizacije. Ponovno so ga ujeli 7. aprila 1943 skupaj z Borisom Vukmirovićem. Ramizu so okupatorji ponujali življenje, če se loči od Borisa; tega ni sprejel in objeta sta padla pod okupatorjevimi streli.

Boro in Ramiz, dva narodna herja, en Srb. en Albanc. Imela sta veliko skupnega: otroštvo, mladost, vero v ideale, cilje, skupen boj, skupno smrt.

Direktor Muzeja iz Prištine je na otvoritvi razstave, da bi si na Kosovu morali izmisliti legendo o bratstvu in enotnosti, če ne bi imeli resničnih ljudi, kot sta bila boro in Ramiz.

Irena Kodrič

Silvester Kopriva

Ljubljana skozi čas

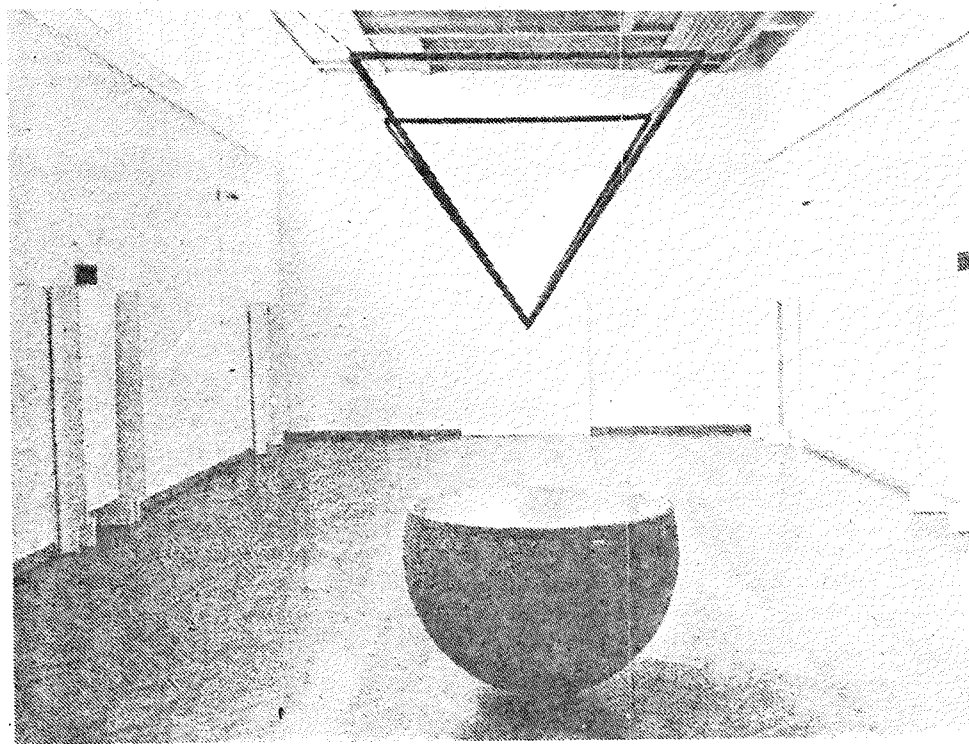
V programu Založbe Borec za leto 1989

Izjemno barvita, razgibana in vabljiva je široko začrtana panorama Ljubljane, ki jo postopno, a vztrajno in zanesljivo zarisuje Silvester Kopriva z radovednostjo in inventivnostjo pravega erudita, ki nima vednosti o predmetu že vnaprej, ampak je raziskovalec, ki se predaja pojavom samim, saj ga vznemirja, tako da jih želi spoznati, jih opisati in predstaviti. Z občutkom za vse značilno in bistveno, estetsko mikavno in zgodovinsko veljavno se neumorno spreha po Ljubljani, mi pa smo, vsaj tako se zdi, vabljeni z njim, da nam sredi znanih stvari odpira nove razglede: tisto, mimo česar gremo največkrat miže, nam pokaže z novih vidikov, tako da spoznavamo vrednosti, ki jih dotlej nismo imeli v evidenci; znano dobiva v luči novih informacij dodatne pomenske razsežnosti. Na tem razgibanem, živahnem popotovanju ni časovnih omejitev, srečujemo se z antiko in drugimi zgodovinskimi segmenti, z resnico preteklosti in tudi sodobnimi spomeniški drobci. Vse je prepleteno v živ, vitalen organizem, ki v njem živita preteklost in sedanjost; v vrvežu sedanjih dni se oglašajo modrosti starih napisov, ki opozarjajo na nadčasovno vrednost človeške misli.

Na tem popotovanju že utrjene resnice dobijo nove poudarke in marsikdaj se zdi, kot da smo prvič uzrli Ljubljano. Pred nami oživijo latinski napisi: večkrat lapidarni, kot iz bron izklesani verzi in napisi, ki so se v njih izkristalizirala dragocena človeška spoznanja, nam govorijo o nekaterih temeljnih eksistencialnih vprašanjih, o človeškem življenju in smrti, o končnosti, o slavi, o njeni minljivosti, o smislu in nesmislu, pa tudi o docela profanih dejstvih. In prav tako nam govorijo napisi o nekaterih značilnih pogledih človeka do večnostnih vprašanj, o razmerju med človekom in Bogom, o upanju in brezupu, o zadnji sodbi, o odrešitvi in pogubi. Pogosto so ti zapisi zgovornejši kot učene razprave: tako neprisljuno in avtentično nam pripovedujejo o razmerju njihovih tvorcev do življenja in sveta. Seveda, Silvester Kopriva nas vabi, da spremljamo ob napisih tudi estetsko likovnih rešitev, njihovo značilnost, domiselnost in večkrat tudi ustvarjalno inovativnost, hkrati pa nas opozarja tudi na bogato ornamentiko, tako značilno za starejše zapise. Kopriva ima pozorno oko prav za likovni svet, ki se v njem neprisljuno kaže tista enkratna in neponovljiva umetniška

izraznost, ki jo lahko zaznamujemo le osebne izkušnje, hkrati pa v njih odkriva tudi nekatere značilne intencije časa. Kopriva se predaja opazovanemu predmetnemu svetu in prav neposredno soočanje z njim mu je inspiracija za razmišljanje; beleži svoje vtise, svoja spoznanja, izpričuje svojo široko lingvistično, zgodovinsko in estetsko vednost. Tako se z avtorjem z lahkotnostjo spretavamo skozi čas in zgodovino do današnjih dni, in takorekoč hkrati se srečujemo z značilnostmi različnih obdobj, ki se združujejo pogosto na isti lokaciji, na istem kraju. Kopriva ima pretanjen občutek za splošno in posebno, za zgodovinsko in estetsko; iz samega opisa, ki ga posreduje inventivno, sproščeno, brez kakršnih koli zavor in blokad, iz samega opisa razmerja, ki ga na primer vzpostavlja s posameznimi umetnostnimi pojavi, se pred nami začrta nazorno in sugestivno vse, kar je za predmet njegove pozornosti enkratno, značilno in svojstveno. Kopriva vstopa v svet Ljubljane, ki kakor da nima meja, predaja se mu, ni »znanstvenik«, ki bi iz varne razdalje motril in »zanesljivo« vrednotil, ampak svoj odnos od teme zapisuje v vsej neposrednosti. Zato ima njegovo popotovanje skozi Ljubljano tako vznemirljivo in razgibano podobo, ki je vabljiva in informativna tako za stare kot mlade bralce, še posebej, ker bo delo dopolnjeno tudi s številnimi fotografijami.

Marjan Brezovar



Duba Sambolec: razstava kiparskih del v Moderni galeriji v Ljubljani z naslovom »Nelagodje v prostoru«

Kiparska parada Dube Sambolec

Velika razstava v Moderni galeriji

Šele takrat, ko se umakne iz spodnjih prostorov Moderne galerije v Ljubljani vse drugo razen enega samega avtorja, ki zagospodari po sobanah, lahko umetniška dela zares spregovorijo z vso svojo izpovedno močjo. Seveda se v takšnem dejanju skriva tudi past, kajti, možno je, da kdo od gledalcev nenadoma ne vzkligne, da je »cesar gol«.

Duba Sambolec s svojimi deli že desetletje »gospodari« po širšem slovenskem likovnem prostoru. Narava njenih kipov je takšna, da vselej vzbujajo pozornost, zasedajo prostor, s prisotnostjo fizisa zganejo še tako ravnodušnega mimoidočega in zaterjajo od njega opredeljevalca. V teh eksponatih, ki se nudijo na ogled v Moderni galeriji te dni, je širokopotezna moč, izzivalnost, pa tudi brezobzirnost, ki jo že od prej poznamo iz avtoričinih del.

Sambolecove ne ustavljajo kliširana označevanja likovnih smeri niti je ne veže nepreklicna zavezanost eni sami premočrni likovni ideji. Trdoto pogledov do sveta izraža že z materiali, z veliko železa, bronu, z zahtevnimi konstrukcijami, velikanskimi poliestrskimi ploskvami in igrivo vključenimi novimi »igračkami« likovnega sveta s svetlobnimi cevmi. Temu početju ni v opreki raba »razsutih materialov«, ki so jih v galerije uvedli umetniki environmenta, pri nas pa zdaj že sloviti člani likovne skupine OHO.

Danes zahteva bronasta posoda sredi središčne dvorane Moderne galerije od gledalca vsaj tri stvari: koncentracijo, posluš in temeljno spoštovanje do likovnega dejanja. Slednjega si avtorica pridobiva s celostnim vtisom objekta in prostora.

Tudi če včasih gledalca zanese avtoričin brezkompromisni probojni način z znamenji nagnjenosti k perfekcionizmu, ga potolaži vrsta razstavljenih eksponatov v sobi številka 3: sulica, križ in ipsilon. Značilen je tudi naslov razstave: Nelagodje v prostoru.

Seveda je nerednemu obiskovalcu galerij težko preskočiti od Batiča ali Kalinov in Goršeta do Sambolecove, pa vendar. Učimo se počasi. V Moderni galeriji pravijo, da obisk gledalcev sodobnih likovnih razstav narašča.

B. Ž. J.

Če bi bila učiteljica...

- dovolil bi drsanje po ograji (na lastno odgovornost)
- prispeval bi svoj delček k boju za manj sirov in jogurtov pri malicah.
- skrčila bi učni program, testov ne bi pisali, pa tudi ocenjevanja ne bi bilo.
- z učenci bi bila bolj stroga.
- pri slovenščini ne bi bilo slovnice, pri angleščini bi dajala manj naloge, pri telovadbi bi manj tekali.
- vsako uro bi spraševala.
- pri slovenščini ne bilo domačih branj in bralne značke.
- na učiteljski konferenci bi predlagal dan šole. Tako bi učitelji imeli zabavo, učenci pa tudi.

- pri glasbenem pouku bi se učili o moderni glasbi in njenih izvajalcih, ne pa o operah, ki nas dolgočasijo.

- učenci bi imeli manj zvezkov, ne pa da imajo skoraj tako težko torbo, kot so sami.

Učencem bi najprej povedal, da sem prišel v šolo učiti, ne pa zganjat cirkusa. V začetku bi bilo strogo, ko pa bi se učenci navadili namene, bi postal bolj popustljiv.

- z učenci bi bila prijazna in bi jim dovolila, da so v razredu obuti v čevljih.

Člani novinarskega krožka v OŠ Srečko Kosovel, Sežana

Op.: Zdaj naj se pa učitelji znajdejo ob vsem tem vašem godrnjanju!

Ž. D.

Mir

Je mir svoboda?
Je mir bratstvo?
Je mir enotnost?

Mir je vse skupaj, povezano v celoto, ki je nerazdružljiva.
Kajti, če svobode ni, ni bratstva in enotnosti.
In če bratstva ali enotnosti ni, tudi svoboda ne živi.

Zato povežimo svobodo, bratstvo in enotnost, saj le tako bomo rekli lahko da se ne bojujemo.

MAJA LAZAR,
8. b
OŠ KERENČIČEVH PESNICA

Zanimiv izlet

Letos je na Vačah potekal že peti mladinski arheološki tabor. Zgodovinski krožek naše šole se ga je udeležil že drugi. Prijazni gostitelji so nam olajšali pot iz Hotiča do Vač s šolskim kombijem. Zato smo kar hitro prispeli v osnovno šolo Vače. V kraju so ravno takrat potekali 4. kulturni dnevi in v šoli so bile kar tri razstave.

Tako smo si lahko ogledali slike EX TEMPORE 88 (sodelovalo je 21 udeležencev), MALO PLASTIKO V LESU (božanstva verstev sveta in bogovi starih Slovanov - prvič predstavljeni javnosti) avtorja Draga Koširja in razstave LIPOV LIST V LESO-REZU Matjaža Brojana.

Težko bi se odločil, kaj nam je bilo najbolj všeč. Najbolj smo seveda gledali božanstva sveta in bogove starih Slovanov. Izpisali smo si tudi 23 imen slovenskih bogov z namenom, da izdelamo v šoli primeren pano.

Nato nas je pot vodila mimo Klenika, vasice nad Vačami, kjer smo si ogledali tudi povečano vaško situlo - spomenik.

Izkopavanje v bližini je potekalo pod strokovnim vodstvom Davorina Vuge in njegovih sodelavcev. Letos smo kopali na travniku, kjer so kopali že leta 1881 (knez Windischgratz in člani Dunajske akademije znanosti).

Vse, kar smo našli (kosti, ostanke keramike...), smo spravili v vrečke. Arheologi so pomembnejšo najdbo najprej fotografirali, šele nato so jo poizkusili dvigniti. Kosti so se kar zdrobile. Na papir so prerasli tudi plasti zemlje.

Ker je bil zadnji dan izkopavanja, smo morali pozneje sonde tudi zasuti in travnik spraviti v prejšnje stanje, saj kmetje najbrž ne bi bili zadovoljni, če tega ne bi storili.

Dež in naporen dan sta nam preprečila, da bi si ogledali še GEOSS - geometrično središče Slovenije. Kljub temu pa smo bili s poučnim in zanimivim dnevom nadvse zadovoljni.

BRANKA JANEŽIČ in
ROK LAPUH, 8. b
OŠ Leopold Maček-Borut
Novo Polje

Babica mi je pripovedovala

Bila je vojna. Babičin oče je bil pri partizanih. Na njihov dom so prišli Nemci. Vprašali so: »Kje je vaš oče?«

Domači so odgovorili, da ga ni doma. Nemci so odšli. Prišel je oče. Babičina mati je dala možu piti in jesti, nato se je moral vrniti v gozd.

Potem je bila zima. Partizani so prišli k babičini mami. Ker so bili lačni, jim je dala jesti. Ko so Nemci izvedeli, da mati daje partizanom jesti, so jim zažgali hišo. Osem otrok je glasno jokalo, ko jim je gorel dom. Uspeli so pobrati najnujnejšo obleko. Dobri sosedje so jih vneli pod streho.

Po koncu vojne je babičin oče naredil novo hišo.

Nočem vojne!

TAMARA TOMIČ, 3. c
COŠ Fran Roš, Celje

Opazujem

Zelo rad opazujem ptice na strehi, kako klepetajo. Rad opazujem staro mamo, kako okopava na vrtu. Rad opazujem naravo, kako se pozibava v vetru.

Toda najraje opazujem mamico pri delu doma. Vem, da bi ji lahko marsikaj pomagal. Toda pri nekaterih opravilih ji ne morem pomagati. Zato mamica reče, da sem ji v napoto. Takrat jo najraje opazujem. Kar naprej se giblje in nikoli ne miruje. Zdi se mi, kot da se ne bo nikoli ustavila. Najprej ima roke bele od moke, drugič mokre, ker pomiva posodo. Pri delu v kuhinji ji še vedno pomagam kakšno malenkost. Namastim ji pekač, pobrišem posodo, odnesem smeti v smetnjak, kupujem v trgovini. Vse napravim, kakor sem opazil, da napravi mamica. Pri opazovanju in pomoči se naučim marsikaj koristnega.

MATJAŽ PRISLAN, 7. a
COŠ Fran Roš, Celje

V galeriji

Vsako soboto po plesnih vajah moram dolgo čakati na avtobus. Zato izkoristim čas in se malo sprehodim po mestu. Ko sem z zanimanjem ogledovala razne stvari v izložbenih oknih, sem skozi neko okno zagledala različne lutke, pajace in privlačne slike. Stopila sem do vrat, kjer je bilo pritrjeno vabilo v galerijo. Na koncu vabila je pisalo, da je vstop brezplačen, zato sem takoj vstopila. Lutke so mi bile zelo všeč. Zelo zanimivi sta bili lutki kralja Matjaža in Alenčice ter hudobni Turki, ki so ukradli Alenčico.

Tudi slike so bile zelo zanimive. Različni znani slikarji so lutke narisali ali pa so si izmislili svoje podobe. Te slike so potem še pobarvali, a malo nenevadno. Ljudje so imeli modre obraze, namesto rok so imeli plavuti ali krila, las sploh niso imeli in podobno. Vendar mi je bilo to všeč, saj tudi pravljice, ki so upodobljene v predstavah, niso resnične.

Potem sem videla še strašnega zmaja, lepo vilo, princa, čarovnico, Rdečo kapico in volka, Sneguljčico in sedem palčkov. Najbolj všeč mi je bila čarovnica, saj je imela dolge, umazane lase, dolg nos, na katerem je bila neznanosko grda bradavica, strašno velike roke in na njih dolge nohte in dolgo obleko, ki je bila vsa zakrpana. Všeč mi je bila zato, ker je bila res podobna pravi čarovnici.

Potem sem si ogledala še tri škrate, ki so stali na glavi. Potem sem odšla na avtobusno postajo, kjer sem še komaj ujela avtobus.

ALENKA ŠIRCELJ, 6. a
OŠ Leopolda Mačka-Boruta

Vesela sem se vrnila v domovino

Bila sem v Stuttgartu. Stric Joža nas je lepo sprejel. Igrala sem se z Borisom in Benjaminom. Težave so bile z Benjaminom, ki ni znal dobro slovenskega jezika. Boris pa zna lepo govoriti po naše. Šli smo na ogled mesta. Videla sem čiste ulice trgovine pa so bile polne igrač. Včasih mi je bilo že malo dolgčas po domačem kraju. V domačem kraju razumem vse ljudi, v tujini pa jih nisem razumela. Prav vesela sem prestopila mejo in srce mi je zaigralo, ko smo se vračali v Stranice. Res je bilo lepo pri stricu v Nemčiji, a še lepše je doma, ker poznam vse gore domačega kraja, potoček, razumem, kaj govori jo. Domačega kraja ne bi zamenjala z nobenim drugim.

SANDRA FIJAVŽ, 3. r.
Stranice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Najslajši so prepovedani sadovi

Zakaj je tisto kislo grozdje, ki ga »narabutate« v sosedovem vinogradu, veliko boljše kot tisto, ki ga mama kupi v trgovini? Zakaj je prepovedana knjiga privlačnejša kot tista, ki jo imate za obvezno branje? In navsezadnje - zakaj je klepet s sošolcem med poukom dosti prijetnejši kot med odmorom ali kje drugje? Ja, dragi mladi prijatelji, saj sami veste zakaj. Gotovo se strinjate s trdivijo Andreja Škibina iz 5. c razreda osnovne šole 9. korpusa NOVJ iz Nove Gorice, da »so prepovedani sadovi najslajši«. Sicer pa je to že stara modrost in Andrej misli, da se strinjajo z njim ne samo njegovi sošolci in vrstniki v drugih šolah, ampak tudi tovariši učitelji.

»Mogoče bi kdo pomislil,« nam piše Andrej, »da imamo po pouku premalo časa. Delno je to res, ker po pouku hitimo: eni domov, drugi pa na šolsko kosilo. Poleg tega imamo po pouku precej dela z domačimi nalogami in učenjem. Šolski odmori in poti domov se pa tako in tako prehitro končajo.«

Veš kaj, Andrej, tole tvoje naštevanje sedaj so že sami izgovori. Res pravijo, da je vsak izgovor dober, tudi če ga pes na repu prinese. Ampak najbolje je, da ostanes kar pri prvi ugotovitvi o »najslajših sadovih«.

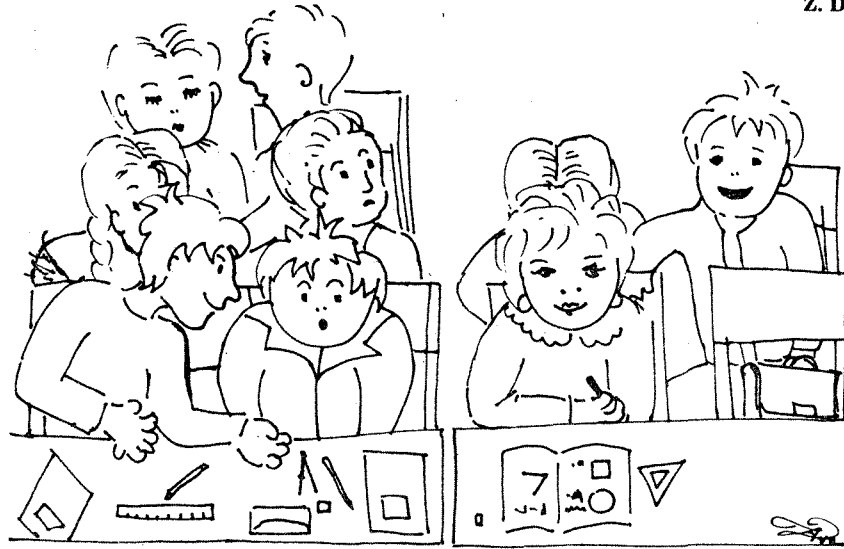
Dragi mladi prijatelji, malo le bodite uvidni do tovarišev učiteljev, saj jih vaše klepetanje med poukom moti pri razlagi, jim »kravžlja živčke« in potem ni nič čudnega, če v besu padejo nepotrebne nezadostne ocene. Poleg tega pa - če niste zbrani, grede učiteljeve besede bolj mimo vaših ušes in potem se je treba doma veliko več časa učiti, pa še kljub temu kaka stvar noče in noče postati razumljiva.

Skratka, vse ne more biti vedno »sladko«. Premislite o tem.

Živa

P. S.: Tiste, ki želite sodelovati v naši praznični novoletni številki TV-15, ki želite voščiti, prosim, da čimprej pošljete svoje prispevke v naše uredništvo.

Ž. D.



KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Zdravje vsem do leta 2000

je bilo geslo našega letošnjega prvega naravoslovnega dneva. Učenci smo bili razdeljeni na deset skupin. S pomočjo mentorjev in številnih zunanjih sodelavcev (zdravnik, psiholog, socialni delavec...) smo razmišljali o tem, kako zdravo živimo.

Ugotovili smo, da so sokovi dražji od alkoholnih pijač (logika pa taka!) ter da so kajenje, alkoholizem in poseganje po različnih tabletah proti bolečinam najbolj škodljive razvade sodobnega človeka. Dopisniki pa smo med sedmošolci opravili ankete o tem, kako »zdravo« živijo. Najznačilnejše odgovore smo strnili v tale zapis:

- Največ učencev vstaja ob sedmih. Večina jih zaspi ob devetih, najdejo pa se tudi taki, ki gredo spat šele ob 23-ih.

- Številni sošolci zaužijejo tri glavne obroke: malico, kosilo in večerjo, izostaja pa zajtrk; to pa slabo vpliva na počutje in delovno storilnost!

- Kosilo je največkrat brez zelenjave, sadje pa nadomeščajo slaščice (za to pa je karies tako pogosto na delu!).

- Večerje so lahke: čokolino, testenine, pizza, mlečni riž.

- Za pisanje domačih nalog potrebujejo učenci povprečno pol ure, precej pa je tudi takih, ki naloge prepisejo kar v odmoru (ta čas bi raje posvetili rekreaciji!).

- Pridni učenci se posvečajo učenju eno do dve uri na dan.

- Skrbi pa nas, ker večina učencev, kar 70 jih je, izkoristi svoj prosti čas za gledanje TV in pohajanje.

- Na vprašanje, če rad hodiš v šolo, jih je kar 16 odgovorilo, da ne, štirje ne marajo šolskega dela, trije pa se šole bojijo. Enajst jih je odgovorilo, da radi hodijo v šolo (upamo, da so povedali po pravici!?).

- Učenci radi obiskujejo krožke, toda ne vedo, če bodo vztrajali do konca; menijo, da je to odvisno od mentorja.

- Čeprav nerado se 18 sedmošolcev med glavnim odmorom odpravi na dvorišče, kar 17 pa se jih raje preriva po temnih in brez-zračnih hodnikih.

- Minuti za zdravje med šolskimi urami ne posvečamo nobene pozornosti. Morda je to zaradi bojzani učiteljev, da bi po tem premoru spet težko pripravili učence za zbrano delo?! (Čeprav je namen rekreacije prav ta, da bi učenci po krajšem premoru spet lažje delali).

Na vprašanje, kaj bi morali še storiti, da bi se učenci v šoli bolje počutili, so nam odgovorili:

- radi bi zanimivejše šolske ure,

d- daljše odmore,

- več poučnih izletov in kulturnih prireditvev,

- boljše malice in kosila,

- lepše urejene garderobe in jedilnico,

- več svetlobe po hodnikih,

- prijazne učitelje in kuharice,

- čim manj takih sošolcev, ki jim je v zabavo skrivati oblačila in različne šolske stvari.

KRISTINA ŠKIBIN
in TANJA KOŽUH, 7. d.
OŠ 9. KORPUS NOVJ
Nova Gorica

Kino v Artičah

V novembru je mladinska organizacija artiške osnovne šole pripravila ogled filma z naslovom Vrnitev v prihodnost. Film so vrteli v učilnici za zgodovino in zmljepis. Obiskovalcev je bilo veliko in mladinci upajo, da jih bo pri ogledu naslednjega filma še več.

VESNA DERŽANIČ, 7. a
OŠ Artiče

Po Titovi poti naprej

Večkrat slišim besedo MIR. Če v šoli dečki nagajamo deklicam, rečejo: Dajte no mir! Za učenje je potreben mir. Delavec za strojem mora imeti mir, da izdela dober izdelek. Mir je čas, ko te nihče ne moti. Mir je čas, ko ni vojne. Takrat lahko ljudje ustvarjajo in gradijo: ceste, tovarne, šole, železnice... V miru se ljudje izobražujejo, otroci učijo.

Tito je bil prvi človek, ki je opozarjal, da brez miru ni napredka. Za mir pa je potrebno razumevanje. V naši domovini živi več narodov, ki jih je združil narodnoosvobodilni boj. Vsak zase in vsi skupaj smo si zgradili to, kar imamo - našo domovino. Po kateri poti naprej? Po Titovi!

ALEŠ HOCHKRAUT, 5. a
COŠ Fran Roš Celje

Po nedolžnem obsojeni

(nadaljevanje in konec sestavka Banjska planota se spominja)

V orožniški postaji v Kanalu so nas stlačili v dve jetniški celici. Bili sta majhni, komaj za nekaj ljudi vsaka, nas pa je bilo že čez petdeset. Čez slabo uro so nas poklicali nazaj v pisarno in nas na novo razporedili. Ko smo prišli v pisarno, smo bili vsi izmučeni. V celici, kjer sem bil prvič, je bilo vsaj malo več zraka, saj se je nahajala ob zunanji steni in je imela majhno zatemnjeno okno. V celici, v katero so me razporedili na novo, pa ni bilo nobenega okna, nobene odprtine; le v vratih, ki so se odpirala v stražarnico, je bila majhna lina...

Skozi njo nas je opazoval, preklinjal in zmerjal čuvaj. Ko je postajalo preveč nezno, smo zaprosili, da bi nam lino pustil odprto, da bi dobili vsaj malo zraka. Lino je odprl, nas pa skozi začel pljuvati in kričati, da nas bi morali vse postreliti. Popoldne, ko so čuvaja zamenjali, je prišel nov, bolj človeški. Ta nam je odprl lino in prinesel vodo.

Pod noč so nas nekatere poklicali v pisarno, kjer je bil sam kvestor in nas je zasliševal. Po zaslišanju me niso poslali več v celico. Posedli so me kar v stražarnici, kjer sem počakal na odhod v goriske zapore. Ko se je začelo temniti, so nas začeli tlačiti v policijske avtomobile in odvažati v Gorico v zapor. Bil sem med prvimi; ko smo prišli, je stal na hodniku komandant. Stražnikom je ukazal, da nas naslednjega dne ne smejo pošiljati na dvorišče na zrak, kot je bilo predpisano.

Spravili so nas v sobo, kjer je bilo prostora za šest ljudi. Misli so nam uhajale, spraševali smo se, zakaj vse to. Vsak otrok bi lahko presodil, da že zaradi terena nismo mogli izvesti zločin, za katerega so nas obdolžili. Sam sem po štirinajstih letih, ko sem prišel iz ječe izmeril cesto in ugotovil, da je po cesti, po kateri je šel avto do mesta zločina, 700 korakov po stezi, po kateri naj bi šli mi, pa 500 korakov. Mi bi torej morali biti zelo hitri, da bi se pripravili in stekli za avtom po stezi, ga prehiteli in počakali

v zasedi ter ga napadli.

Prepričani smo bili, da nas sploh ne bodo mogli dolžiti, žal pa ni bilo tako. Fašistom pravzaprav ni bilo do tega, da bi razkrili krivce. Hoteli so nas, in to čim več, najhuje kaznovati. Težko nam je bilo ždeti zaprti v tesni sobi, s katere nismo videli drugam kot na dvorišče, po katerem so se za kratko uro sprehajali novi jetniki.

Nenadoma so privedli na dvorišče nove jetnike. Videli smo med njimi tudi nekaj naših domačinov. Toda kmalu je po vratih potkal čuvaj in nas spodil od okna. Tretjega ali četrtega dne so poklical Donata Lipičarja, tistega fanta, ki so ga našli vasovat pri sestri Leopolda Šuligoja in ki jim je ušel iz hiše. Težko smo čakali, kdaj se bo vrnil in povedal, kaj zahtevajo od nas. Vrnil se je šele ob mraku, čuvaj, ki ga je pripeljal, pa mu je ukazal, naj takoj pobere svoje stvari in ga odpeljal drugam. Tako nam ni utegnil povedati drugega kot: »Bojim se, fantje, da bomo trpeli.«

Prijateljsko prepričevanje

V nedeljo zjutraj so poklicali mene. Izpraševal me je sam kvestor in sicer to, kar sem mu že v Kanalu povedal. Rekel je, da ne govorim resnice, ker da sem obtožen, da sem sodeloval pri uboju financarja. Skušal me je na vse načine, da bi priznal, ker pa me ni mogel pripraviti do tega, me je poslal v kazensko

celico. Tu sem na golih pogradih sedel in ležal v mrazu. Po treh dneh me je poslal nazaj v zapor. Tam me je že na hodniku pričakal komandant zopora in velel, naj vstopim z njim v njegovo pisarno. Sedel je poleg mene in me je začel spraševati, da oni že vse vedo, kdo da smo ubili financarja. To da se ni zgodilo namerno, ampak da smo bili pijani in nahujskani, zato da naj povem, da sem sodeloval pri umoru. Če bom tako govoril, bom kvečjemu kaznovan za dve leti zopora, če pa bom tajil, me bodo gotovo obsodili na smrt... Takoj mi je bilo jasno, kam me-ri. Postal sem zelo žalosten. Tedaj me objame in me začne vroče poljubljati. Tudi tu mi je postalo jasno, s kom imam opraviti. Da bi se ga znebil, sem rekel, da me hudo boli glava in ga prosim, da me pošlje v sobo. Čez kakšnih deset dni so me set poklical na kvesturo in zahtevali, naj natlačno povem vse, kaj smo počenjali usodno nedeljo. Rekel sem, da sem že vse povedal in da lahko le ponavljam.

V pisarni sva s kvestorjem sedela sama, zunaj pred vrati pa sta stala dva agenta. Ko mi je kvestor zastavljal vprašanja in sem mu odgovorjal, kakor je bilo treba, me je začel klofutati. Bolj ko sem po resnici govoril, več krepih zausnic sem dobil. Ko tako ni nič dosegel, je vzel lesen roč za pivnik in me s njim tolkel po glavi. Ker sem se umikal, je skočil in okoli mize planil za mano. A glej: telebnil je s čelom v svetilko, ki je visela pod stropom in obstal kot okamenel. »Male-detto«, je zaklel, in dejal »Credevo di romperti la testa, invece la rompi tu a me!« (Prekleti, mislil sem ti razbiti glavo, pa jo boš ti meni). Ni se me več dotaknil, le vrata so se odprla in vstopila sta agenta. Pa je rekel, da ni nič in jima velel, naj izstopita.

Nato me je odslovil in poslal za štiri dni v celico. Ponovno me je poklical in spraševal, ampak ne z ostrino,

temveč povsem prijazno. Ponudil mi je cigareto, ki sem jo odklonil. Končno me je vprašal, če imam priče, ki bi videle, kje sem bil, ko so odhajali financarji iz gostilne. Povedal sem mu, da je bil z mano gostilniški hlapec 17-letni Alojz Kofol. Potegnil je zapisnik iz miznice, na kateri je pisalo: »Ko so odhajali financarji iz gostilne, sem bil z Zanutom (kot s me po domače klicali) na dvorišču, kjer je bil tudi Donat Lipičar, ki je imel dve puški. Zanut je rekel, da gre domov po revolver, da gremo streljat financarje in da naj gre še on z nami.« Ko je to izjavo prebral, sem osupel. Povedal sem, da je kruta laž, saj Lipičarja tisti dan sploh ni bilo v gostilni, moj dom pa je od tam oddaljen pol ure hoda in to v nasprotni smeri, kjer se je zgodil zločin. Odvrnil mi je: »Kdo naj te sedaj reči – vso stvar smo sedaj prdali posebnemu sodišču.« Odslovil me je in poslal nazaj v zapor, kjer so me osamili.

Soočanja

Prve dni februarja je prišel izpraševalni sodnik iz Rima. Poklical me je in hotel, da bi govoril to, kar je on želel. Rekel sem mu, da ne morem priznati, za kar me obtožujejo. Tedaj je komandant zopora ukazal, naj predme pripelejo obtoževalca. Res je prišel, toda šele čez pol ure – ta čas so ga očitno dobro poučili, kako naj me obtoži.

Da smo ga nalašč opili, je rekel, da ne bo vedel, kaj de-

la. Skupaj da smo streljali na financarje. V meni je zagorelo in planil bi po njem, če bi me ne stisnili v kot. Sodnik je naredil zapisnik, obtoževalec jo je podpisal kot resnično. Na koncu je sicer podpisal tudi mojo izjavo, da vse skupaj ni res, ki sem jo tudi podpisal.

Toda, še nadaljnjih tri dni je potekalo moje soočevanje – z vsemi šestnajstimi sovaščani. Od teh je samo eden izjavil, da je obtožba krivična in da se od gostilne nisem oddaljil. Sodnik je bil bešen nanj, vendar ga ni pregovoril. Poslali so ga v celico.

Ostali, ki so zatrjevali, da sem kriv, so si položaj s tem otežili. Nekateri so na laž pristali težko – posebno mlajše so morali na predvečer ure in ure prepričevati, da sem zarotnik. In končno jim je, fašističnim barabam, tudi uspelo.

Sodnik je bil zmagoslaven. Toda, jaz sem zakričal: »Kaj mislite, da sinoči nisem slišal, kako ste v celicah prepričevali moje ljudi, naj pričajo proti meni?« Tedaj se je sodnik prijel za glavo in dejal, da bo namesto ene ukazal vame ustreliti kakšnih petnajst. Odvrnil sem mu, da me to nič ne moti, da bo ena za mojo smrt dovolj. »Poznamo pa tudi druga sredstva zato, da boš spregovoril«, je rekel sodnik. Jaz pa: »Vem, vem, da jih imate. Povem vam, da z njimi pri meni ne boste nič dosegli. Z mučenji in drugimi grozotami pa boste pokazali le vašo dvatisočletno

kulturo, sramota...!« Še in še sem govoril; trajalo je dobrih petnajst minut, da sem se čutil, kako mi je sploh dovolil. Bil sem že prepričan, da mi smrtna kazen ne uide.

Vrgli so me v klet – v celico v pritličju, kjer sem nekaj dni ležal na vlažnem podu ob kruhu in vodi. Čez nekaj dni so mi porinili nekakšno slamnjačo, kmalu pa so me zopet poklicali h komandantu zopet me je začel prepričevati, pri tem pa mi je povedal še nekaj, zame povsem novega.

Na pot

Potem, ko je sodnik odšel nazaj v Rim, da sta prišla dva k njemu in ga prosila za milo kazen. Svečoval jima je, naj pišeta sodniku in priznata vse. Ta dva sta to naredila – obtožila pa menda Štefana Močnika, po domače Primoža, gostilničarja. Še ena nedolžna žrtev, sem si mislil. Vprašal sem ga, kam nas bodo poslali. Odgovoril mi je, da ne ve, da pa najbrž kam blizu, saj gre za velike in hude kazni. Posebno sodišče se bo zato tudi naselilo v Gorici.

Poslal me je v celico in me opozoril, naj bom zjutraj pripravljen na dolgo pot. Že hitro, ob treh zjutraj, me je čuvaj klical. Odpeljal me je v pisarno, kjer sta me že čakala dva orožnika. Odpeljala sta me na glavno železniško postajo, na vlak, ki je odhajal – proti Trstu.

Ivan Jug

Pojasnilo

To besedilo nam je avtor poslal že pred dvema letoma, pa smo ga zaradi obilice aktualnega gradiva lahko objavili šele zdaj. Vtem pa smo zvedeli, da je njegov avtor letos februarja umrl.

Ivan Jug je bil eden izmed trinajstih udeležencev procesa, ki je potekal 1932. leta pred posebnim fašističnim sodiščem v Rimu. Obtoženi so bili uboja finančnega stražnika. Uboj uradno ni bil nikdar pojasnjen. Po vojni so hoteli proces obnoviti, do tega pa ni prišlo, morda tudi zato ne, ker nobeden izmed prizadetih po vsem prestanem ni imel ne volje, še manj pa drugih možnosti, da bi pri obnovi vztrajal.

Odmerjeno kazen (po dvajset in trideset let ječe) so različno odsedeli, najdalj Ivan Jug – skoraj štirinajst let. Proces je obravnavan v knjigi Avla IV., ki zajema vse procese pred italijanskim posebnim sodiščem. Dogodek in posledice pa dokaj obširno opisuje tudi dr. Lavo Čermelj v svoji knjigi Slovinci in Hrvatje pod Italijo.

Ivan Jug je poleg tega zapisa dogajanje in svoje ter trpljenje drugih dvanajstih sotrpilnikov opisal v obširnejših spominih. Te bodo prihodnje leto v nadaljevanjih objavili v Primorskih novicah. Tam bodo naši bralci, pa tudi drugi, o tej namerni sodni zmoti fašističnega sodišča, ki je bila usodna za same obtožence, pa tudi njihove družine, zvedeli kaj več.

Uredništvo



Ivan Požar

Po dolgi bolezni je umrl Ivan Požar, borec NOB. Rodil se je pred osemdesetimi leti v Mihalovcih pri Dobovi. Izučil se je za mizarja in se zaposlil v Zagrebu. Po odsluženju vojaškega roka se je zaposlil v bolnici Vrabče kot bolničar, pozneje pa je delal v mizarjski delavnici. Skupaj z ženo sta delala v isti bolnici vse do premestitve v Božjakovino. Ker sta bila simpatizerja OF, je bila nevarnost, da ju ustaši aretirajo. Po begu sta v Čazmo, kjer je Ivan opravljal dolžnost predsednika preskrbovalne komisije. Nato je odšel v zagorsko spremjevalno brigado, žena pa je bila bolničarka v pomožni bolnici Vojvodžanske brigade, kjer sta bila do

osvoboditve. Prejel je več priznanj in odlikovanj. Pokopan je na dobovskem pokopališču.



Rudolf Triplat

Umrl je borec Bazoviške brigade Rudolf Triplat, ki je bil rojen leta 1908 v Lescah. V tovarni Verig se je vključil v sindikalno organizacijo. Leta 1934 je sodeloval pri organiziranju delavske stavke in prevzel vodstvo stavkovne straže. Bil je aktiven v prosvetnem društvu Svoboda v Lescah in nato Vzájemnosti, v kateri je sodeloval do nemške okupacije. Rudolf se je v tovarni Verig preko organizatorjev OF opredelil za boj proti okupatorju. Leta 1944 je odšel med partizane in postal borec Bazoviške

brigade, kasneje pa je odšel na področje 9. korpusa, kjer je bil težko ranjen. Za delo med NOB je bil dvakrat odlikovan. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Lescah.



Anton Potočnik

V petinsedemdesetem letu je umrl Anton Potočnik iz Zgoranj Gorij. V začetku druge svetovne vojne je prebival v majhni gorski vasi Perniki, kjer je nudil zavetje prvim partizanom. Od julija 1943 do vstopa v NOV je bil član OF na območju Gorje Poljsica. V NOV je vstopil 1944. Bil je borec Prešernove brigade in kasneje kurir Gorenjske rejele linije na kurirski postaji G 29 v Radovni. Za zasluge med NOV je bil dvakrat odlikovan.



Anton Polajnar

Na kranjskem pokopališču smo se poslovili od Antona Polajnarja, rojenega leta 1914 v Spodnji Kokri. Že pred vojno je sledil naprednemu delavskemu gibanju. Tako se je že leta 1942 vključil v boj proti okupatorju. Bil je aktivist, njegovo delo je bilo zbiranje sanitetnega materiala ter vzpostavljanje zvez med partizani. Leta 1944 so njegovo domaćijo požgali in domače izselili v taborišče v Nemčijo. Njega so poleti 1944 ujeli in ga odpeljali v Begunje in naprej v taborišče v Nemčijo. Za delo med NOB je bil odlikovan z redom za sluz za narod s srebrno zvezdo, ob štirideseti obletnici OF pa z značko in znak priznanja za delo v OF.



Lovro Kumer

Na pokopališču Mirje nad Mežico smo se koroški borci prve dni septembra poslovili od koroškega borca – kurirja Lovra Kumra, rojenega leta 1928. Bil je aktivni borec koroških bataljonov in odreda in opravljal kurirska dela. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.



Tone Pfajfar

Na dobavskem pokopališču pri Kropi smo se poslovili od Toneta Pfajfarja, rojenega leta 1915. Leta 1943 se je aktivno priključil partizanom. Kot borec Prešernove brigade in Koroškega odreda je preстал vojne vihere in bil za svoje delo odlikovan.

V prejšnji (47.) številki našega časopisa TV-15 Naš tovariš je bilo pri nekrologu Marije Vesel – Ivajve mame objavljeno, da je umrla v dvainosemdesetem letu starosti. Pravilno je v dvaindevdesetem letu.

Pri nekrologu Juliusa Nađa pa je bil izpuščen zadnji odstavek, ki se glasi: Od zaslužnega letalca so se z vsemi vojaškimi častmi poslovili vojaki in vojaške starešine iz komande Splita in Divulj, kar je dokaz, kako so cenili njegovo delo in njega samega.

Med Kolpo in Gorjanci

Ob njeni 45-letnici se spominjamo
bojev Petnajste

Po ukazu Glavnega štaba NOV in POS je bila 28. septembra 1943. na travniku pred Vranešičevo domačijo v Bočki nad Metliko ustanovljena petnajsta slovenska narodnoosvobodilna brigada – Belokranjska. V njeno sestavo so se vključili dotedanji borci Belokranjskega odreda ter številni mladi fantje in dekleta iz vse Bele Krajine, ki so v dne, ko je kapitulirala Italija, vstopili v partizane. V novoustanovljeno brigado so bili razporejeni tudi borci drugih enot, ki so se takrat znašli kot ranjenci na zdravljenju na območju Bele Krajine. Za prvega komandanta brigade je bil postavljen Tone Zgonc-Vasja, za političnega komisarja pa Niko Šilih – Boris Nikič.

Polni navdušenja zavoljo zmagovitega konca italijanske zasedbe so se borci v okolici Metlike nekaj dni zavzeto pripravljali na boje. Dobro oboroženi in razmeroma dobro opremljeni v večini italijanskih uniformah, so dolge ure pridno vadili v rokovanju z orožjem in se usposabljali na političnih urah. Kot bi nikomur še na misel ne prišlo, da bo takšno idilično vzdušje kaj kmalu končano... Edina vojaška opravila so bili stražarska in patrolna služba, čiščenje orožja, za popestritev pa tudi vadba koraka. Harmonika in prešerni vriski so se oglašali iz vsakega bataljona. Osvojen Metlika je postala pravo središče, kamor so prihajale ali odhajale posamezne enote in skupine. Predvečer pa je sredi trga popestrila metliška mestna godba. Vrstili so se mitingi, na katerih se je zbiralo staro in mlado.

Prvi boji pri Ozalju

Toda, bilo je preveč lepo, če bi še dolgo trajalo. Po nekaj dneh se je Belokranjska podala čez Kolpo na hrvaško stran, na položaje okoli ustaške postojanke Ozalja. Tu so se vneli prvi resni boji. Večina borcev je prav tu doživela svoj ognjeni krst. Dobro so ga preštali, kajti ustaši in domobranci, ki so opravili več izpadov iz postojanke, so bili vsakokrat z izgubami prisiljeni na beg, brigada pa skoraj ni imela žrtev. Sledili pa so vedno težji dnevi, ki z veliko koncentracijo nemških in kvizlinških sil na obrobjih osvobojenega ozemlja, niso obetali nič dobrega. Začela se je velika oktobrska ofenziva.

Brigada je morala braniti razmeroma prostran predel od Vivodine na Hrvaškem do Vinice. Zaradi velike številne in tehnične premoči sovražnika brigada ni mogla

zdržati pritiska njegovih motoriziranih in oklepnih divizij. V začetku ofenzive so borci Petnajste uničili na deželni cesti od Novega mesta do Metlike največ na sektorju Vahta na vrhu Gorjancev do Trnovca pri Metliki, več deset težkih transporterjev in oklepnih vozil. Uspešno so se uprli večkratnim poskusom preboja, da bi v Metliki in Črnomlju skupaj z belogardističnimi veljaki Nemci vzpostavili okupatorsko oblast.

Nobena kolona, ki je varovala nesojene oblastnike, ni mogla dejansko prodreti do Metlike. V ostri zimi 1943 in 1944 so se bataljoni Belokranjske razporedili na operativnem območju zahodnega dela Hrvaške, kjer so uspešno zadrževali ustaške in nemške sile iz Ozalja in Karlovca. Tako so varovali ponovno pridobljeno svobodno ozemlje med Kolpo in Gorjanci – v času, ko se je v Bosanski krajini in spodnji Hrvaški glavnina partizanskih enot pod poveljstvom Vrhovne komande NOV in POJ bila na življenje in smrt v šesti ofenzivi.

Bilo je tri dni po novem letu 1944, ko je brigada uspešno napadla močno utrjeno ustaško postojanko Netretić na magistralni cesti Metlika-Karlovac. S hrvaške strani se je brigada za tem podala na območje Suhe Krajine. V težkih bojih z nemškimi in belogardističnimi (domobranskimi) kolonami na surovih kraških tleh

in v takrat negostoljubnih krajih je padlo in bilo ranjenih največ borcev Belokranjske brigade. Brigada je bojevala težke boje takorekoč vsak dan, brez oddiha. Uspešno ji je razbiti nemško-belogardistično postojanko na Krki, konec februarja pa še v Zdenski vasi pri Dobropolju. S tem je bila dalj časa prekinjena proga iz Grosupljega proti Velikim Laščam in Kočevju.

Aprilske dni leta 1944 so brigado določili, da varuje območja pod Gorjanci – od Šentjerneja do Dolenjskih Toplic. Na položajih in s patrolnimi obhodi so bataljoni Belokranjske preprečevali nenadne izpade nemških in belogardističnih kolon ter poskuse prodorov proti Gorjancem in v Belo Krajino. Kljub velikim izgubam, ki jih je brigada utrpela v zimskih bojih na območju Suhe Krajine, je zadovoljivo opravila svojo nalogo. Sovražniku se v tem času, ko je Belokranjska brigada držala položaj, ni niti enkrat posrečilo prodreti do podnožja Gorjancev.

V drugi polovici leta 1944 je brigada pogosto spreminjala svoje operativno območje po vsej Dolenjski; najtežje boje pa je imela na Kočevskem in Suhi Krajini. Sodelovala je v številnih napadih in v obrambnih bojih 15. divizije na takojimenovani nemški meji med Savo (Stično) in Grosupljem. Njeni borci so se izkazali na dolgotrajnem pohodu pri napadu

na Štampetov most, zlasti pa napadu in likvidaciji postojanke Kriška vas in pozneje na Šentjanž. Sodelovala je v sklepnih bojih pred koncem vojne od Kočevja preko Trebnjega, Višnje gore, Grosupljega do Ljubljane. Bojevala je zadnjo težko bitko na pragu slovenske prestolnice v Orljah. V majskih dneh je vzajemno z drugimi brigadami 7. korpusa prispevala pomemben delež v neposrednih bojih za osvoboditev Ljubljane. Le dan pozneje je bila brigada določena za pohod proti Kamniku in Celju, kjer so se še bili zadnji boji v drugi svetovni vojni v Evropi.

Brigada številnih žrtev

Petnajsta slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada – Belokranjska je tako častno izpolnila svojo nalogo. Razformirana je bila 23. maja v Kamniku. Borci, ki so po letih in zdravstvenih sposobnostih izpolnjevali pogoje, so se vključili v redne enote JLA, največ v KNOJ, drugi pa so bili demobilizirani. Vrnili so se na svoje domove, na polja, tovarne, delovišča, šole.

Ob ustanovitvi je Petnajsta štela okoli 1500 borcev, zvršenih v štiri bataljone. Njeno število se je občasno zviševalo, a še pogosteje zaradi izgub tudi krepko zniževalo. V njej se je borilo blizu 5000 borcev in bork. V drugi polovici leta 1944 in v letu 1945 je slovensko vojaško

poveljstvo brigado dopolnjevalo z novimi borci tudi iz Primorske, Slovenske Istre in Štajerske. Ti so bili častni člen sestave Belokranjske brigade. Od ustanovitve pa do konca vojne je padlo v brigadi nad 700, ranjenih pa je bilo več kot 800 borcev in bork. To je bil visok krvni davek Belokranjcev in vseh, ki so se borili v 15. SNOUB. Borci, ki so ostali v JLA, so nadaljevali izročila svoje brigade in povsem opravičili vlogo braniteljev svobode in neodvisnosti domovine. Mnogi so postali vidni vojaški in politični voditelji, generali, veliko pa jih je prevzelo odgovorna vodilna mesta v gospodarstvu. Mnogi so se vrnili na svoje kmetije, ali pa se zaposlili v industriji. Vsak je po svojih močeh prispeval k obnovi porušene domovine.

Ne kaže spregledati tudi dejstva, da so prav borci 15. SNOUB prvi ustanovili svoj odbor, ki je združeval pod predsedstvom prvega komandanta Vasje večino v Ljubljani živčih borcev. Prvo večje brigadno srečanje v Metliki je bilo že leta 1953, potem pa so se srečanja vrstila vsako prvo septembrsko soboto ali nedeljo v Metliki. Metliška občinska skupščina je sprejela odlok o podelitvi domicila XV. SNOUB septembra leta 1967. Ime 15. SNOUB je dobila tudi metliška šola ter mladinska pohodna enota OK ZSMS Metlika.

Jošt Rolc

Ivan Jan – Iz kronike Gorenjskega odreda

Zadnji dve obdobji

V četrto obdobje delovanja Gorenjskega odreda sodi čas od ustanovitve Gorenjske brigade-Prešernove, to je od 12. julija 1943, do februarja 1944. Zakaj taka opredelitev?

Predvsem zato, ker je bila brigada in njeno težko rojevanje z nesrečnim Žirovskim vrhom vred za Gorenjsko in še posebej za Gorenjski odred pomemben mejnik. Posledice poraza na Žirovskem vrhu so bile za Gorenjski odred velike in le z največjimi napori se je v tekmi z gestapom, policijo in njihovimi domačimi sodelavci postopoma začel krepiti. Sicer je imel spet tri bataljone, ki pa so bili zaradi poraza tedaj v resnici le na papirju. Odredni bataljoni so bili skrženi na čete in minerske vode, ki so postopoma, z vztrajnim delom, zbiranjem skrivancev in novincev spet postajali bataljoni. Razmeroma majhno odredno jedro, ki je ostalo po ustanovitvi Gorenjske brigade, je spet vzpostavilo kontinuiteto naraščanja odrednih bataljonov.

To obdobje pa je obeleženo še z dvojim.

Na jesen, nekaj pa že poleti 1943, so iz nemške vojske začeli uhajati tisti prvi fantje, ki so bili v začetku leta prisilno mobilizirani v okupatorjev Wehrmacht. To so bili v glavnem odlični vojaki, ki so okusili ostro vzhodno fronto, a bili zavedni Slovenci in domoljubi. Pozneje je takih dezertirjev prihajalo vse več, njihove človeške lastnosti pa so bile seveda različne. To je bila prva posebnost tega obdobja.

Druga pa je bila že omenjena nastanjanje prvih domobrantskih postojank. Omenili smo že, da so prve domobrantske postojanke ustanovili sicer na škofjeloškem območju, a močnejši, širši in nagledni razvoj je potem potekal severovzhodno od Kranja in v Kranju samem. Te

domobrantske posadke, ki so bile dejansko pomožne policijske enote pod neposrednim poveljstvom gestapa, so vnesle dodatne težave, ker so fante in može odtegovala partizanom, širile bratomorno vojno in zavajale tudi si-

Ob problemih gorenjskega domobranstva pa bo treba zapisati še nekaj. Pokrajinsko vodstvo je namreč cenilo, da bo z vse hitrejšim bližanjem konca vojne pričakovati vse pogostejše dezertacije iz domobrantskih vrst. V resnici se je dogajalo ravno nasprotno.

Več pa je bilo dezertacij iz nemških formacij tistih, ki so bili protinacistično nastrojeni, siti Hitlerja in vojne. Tu je bila tudi druga fronta, ki se je začela s 6. junijem 1944.

cer poštene ljudi. Zaradi tega so razmere v omenjenih predelih za NOG in partizane postajale vse hujše. In to je bil tudi poglavitni razlog, da je štab Gorenjskega odreda – seveda v povezavi s štabom 9. korpusa, pod katerega je takrat spadal – z desnega, južnega brega Save začel težišče svojega delovanja prenašati na levi breg. To se je začelo dogajati februarja 1944, ki naj bi bila časovna in problemska meja tega obdobja.

V tem času je odred razvijal nove bataljone, številne ustanove in delavnice ter je štel okoli 600 borcev in tri bataljone.

Za peto, zadnje odredovo obdobje je preostal čas od konca februarja do 27. avgusta 1944, polovica leta torej, ko je bil ukinjen.

Tudi to obdobje je bilo glede na vse večje bližanje konca vojne zelo zanimivo in razgibano. Obeleženo je z velikimi spremembami, z delovanjem domobranstva, z organizacijskim utrjevanjem, z novinci, ki so še vedno bežali iz nemške vojske, z mobilizacijami, ki so bile stalne odredove naloge in s številnimi vojaškimi akcijami.

V tem obdobju – razen gestapa in najzagrizenejšega dela policije in okupatorskih oblasti – okupatorjeve enote še zdaleč niso več tako udar-

V tem obdobju se je torej nakopičilo toliko težav in raznih novosti, da en sam odred, ki je ob ukinitvi štel okoli 700 partizanov in partizank (a polovico tega števila neoboroženih), delovanja ni mogel več uspešno nadzorovati. Usmerjanje vseh, po vsej Gorenjski razpršenih enot je bilo težko. Tako je ob pričakovanju konca vojne 27. avgusta 1944 prišlo do ukinitve odreda. Proces sprememb in ukinitve pa se je začel že dosti prej.

ne, kot so bile prvo polovico vojne. Zato pa jim pomagajo – seveda ne povsod – domobrantske posadke, ki so na narodno-izdajalski način hotele Nemce izkoristiti v boju proti partizanom, KP in OF. Dosegle naj bi oblast, ki naj bi jo prevzeli ob pričakovanem koncu vojne. Tako delovanje domobrantskih posadk, predvsem njenih voditeljev, je iz partizanskih vrst zvajljalo kar občutno število zlasti tistih omahljivcev, ki so zaradi skrbi za lastne glave dezertirali že iz nemške, zdaj pa še iz partizanske vojske. To je bil predvsem vpliv klerofašističnega delovanja, predvsem na tiste fante, ki so že poprej sodili v njihov krog, zdaj pa jim je bilo iz oportunističnih razlogov lažje pri domobranci, kjer so dobivali celo plače.

Iz fotografskega arhiva



Zdravnik Gorenjskega odreda dr. Edvarda Pohor, fotografiran februarja 1943 v Gabrju na Pokljuki. Foto Dolfi Repe-Tilen, gorjanski prvoborec. Dr. Pohar je prišel na gorenjsko v začetku junija 1942 s skupino, ki jo je Glavno poveljstvo poslalo v pomoč gorenjskim partizanom, ki so pozimi doma la izkravali. Dr. Pohar je sodeloval tudi v akciji na mostove.



Tonček Dežman, znan gorenjski junak, se iz prvega Cankarjevega bataljona, na sliki pa kot komandir čete jeseni 1942, ki ga je tudi fotografiral Franc Biček-Bruno. Tonček je bil v drugi odredni sestavi komandant Kranjskega – VII. bataljona, po ustanovitvi gorenjske brigade – Prešernove pa komandant 1. bataljona GO. Zaradi junaštva je bil razglašen za narodnega heroja.



Prva znana fotografija borcev Gorenjskega odreda. Na njej so borci Pokljuškega bataljona GO. Fotografijo je posnel znameniti iznajdljivi takratni bataljonski komandant Franc Biček-Bruno s samosprožilcem. Fotoaparat je Biček zaplenil okupatorjevemu policijskemu podoficirju.



Prvi komandant 2. bataljona GO-Pokljuškega Ernest Seidler-Iztok z ženo Jerco, partizanko Vero. Padel je 5. avgusta 1943 na Žirovskem vrhu, ženo pa so policisti ujeli.



Komandant 1. bataljona GO četrtega sestava Jože Fajfar-Tomaž, stoji na levi, ob njem drži pest je Karel Kvačič-Iztok, sedi Ludvik Uršič-Marko. Posneto 10. 3. 1944 na Gabrski gori.

Mirko Klančar-Sandi

Umrli je Jože Larisi iz Spodnjih Gorij. V dejavnost NOG se je vključil jeseni leta 1942. V NOV je vstopil aprila 1945, kjer je bil kot borec pri zaščiti četi 31. divizije.

**THEY DON'T OWS THEM
MORTGAGES THEY
DON'T OWS THEM
MORTGAGES THEY
DON'T OWS THEM**

Klic domovine...

Prijatelju, borecu, tovarišu

Vstalo je mrzlo decembrsko jutro.

Sneg, vsepovsod sneg, mrzel veter je raznašal drobne snežinke, jih prilepljal na drevesa, strehe, šipe in obraze, ki so iskali zavetje v mrzlih ovratnikih, ali pa so se topili v posinjenih dlaneh, skozi gosto kopreno zimske megle je medlo prodiralo blede rumeno sonce. Tisoč devetsto štiri-deset...

V sneg in mraz je odkorakala krajevna žandarmerija, patrulja – trije mladi žandari. Na njihovih puškah so se svetlikali bajoneti. Stražmojster je stal pri zakurjeni peči, počasi prikoracal k oknu, vlekel cigaro in na oroseno šipo z debelim kazalcem zapisal: Ju-go-sla-vi-ja. Počasi je vlekel kazalec, kakor da je vsak zlog dobro premislil, se v zapisano priprto zastrmel, hušnil iz našobljenih ust v vsak zlog debel zalogaj tople sape in napisano pobrisal. Ustopil se je sredi pisarne, z rumenimi zobmi žvečil slinasti konec cigare in zadovoljno spuščal kolobarčke dima pod strop.

Cerkveni zvonik je silil v nebo, v megleno zaveso, k soncu in modremu nebu; v mogočni ladji je klečalo dve dobri desetini postaranih ženic; sklenjene roke so trepetale v mrazu, usta so se odpirala zapovrstjo in na raskave jezike, nekam blede in preveč osušene, je še mladi župnik polagal resnje telo in mrmral venec božjih resnic; bolj zadaj je sedelo nekaj gospa, imenitnih v svojih oblilih. Le-tem se je mladi žup-

nik ljubeznivo priklonil, pri čemer so imenitne gospe še trdneje sklenile roke, povite v mehke, puhaste rokavice.

V krčmo je stopil župan, ves odet v tople kožuh. Njegova glava je tičala v debeli volneni kapi, obraz zaripel od mraza in žganja, tope oči z velikimi rumenimi kolobarji. Drobne zenice so bile videti žive in otroško nagajive, razpotežene pa so bile podobne mačjim. Pri vratih se je ustavil, samo za hip poravnal petinpetdeset let staro telo, začuda rejeno in obteženo s trebuhom; pogledal je po gostih in nazadnje sedel k mizi v kotu, prav pod razpelo ter zahteval kozareček domačega žganja.

Ob fabriškem zidovju, nekam grozeče sivem je mimo-idoči za hip dobil privid, kakor da se to mogočno zidovje mame in stresa, kakor da je prešibko grajeno in da ne kljubuje mogočnemu rohnenju stoterih strojev; in za stroji vsepovsod ljudje, zaviti v prah bombažnih vlaken. Iz mnogih obrazov je gledala skrb za jutrišnji dan, za prihodnost otrok; za hip so roke obstale in oči so božale jutra-

nji svit in medlò sončno svetlobo; potem pa je prišel gospod in spet so se postavile upognile na premikajoča se vretena. Iz orjaškega dimnika se je valil dim, se zvijal v črne kolobarje, ki so se počasi zajedali v dolino. Zgoraj, v pisarni, je sedel pri mizi gospod, glavni direktor, mož veljave in kreposti, mož, ki je v kraju urejal politiko. Sklanjal se je nad seznam zaposlenih in z rdečim svinčnikom podčrtaval imena, ki si jih je bilo vredno zapomniti.

Šolska pisarna je bila tokrat zgodaj zakurjena, zakaj gospod upravitelj, dober znanec in prijatelj krajevnih veljakov, pedagoški oče, za nekaj sto učencev pa večna šiba božja, se je sprehajal po zakurjenem prostoru. Hodil je sem in tja, potem pa se sklonil na kup popisane papirja in se delal, kakor da nekaj išče. S problemi je treba biti na čistem, posebno takrat, kadar je v nevarnosti domovina, svetinja, ki je ni moč utajiti.

Pri peči je stala učiteljica Marta, mikavno človeče, ki ga je upravitelj pred nedavnim odkril na podružnični kazenskem mestu. Ko je pred letom prišel na inspekcijo, je opazoval njen žametni glas, sinje oči, čudovito postavo in bujne prsi. Nacim, kako je podajala snov, mu je bil všeč in hotel jo je imeti na svoji šoli. Verjel je v svojo močno roko, v nekaj, kar je spravljalo podrejene k pokornosti, da opravljajo svoje delo s srcem, kjer so

gredice, zasajene s cvetlicami, njegovemu okusu po volji. Vsem je prečistil duše, vse so bele in neomadeževane in v njih so klice njegovih idej; tako bo storil z lepo učiteljico Marto, z njo, ki tako otroško naivno osvaja svet okoli sebe; postala bo najlepša roža sredi njegovega vrta.

Tako je sanjal pred letom dni, zdaj pa si je bil na jasnem, da je ovčica preskočila ograjo – tja, kjer seje in žanje učitelj Boštjan, mož upraviteljevih let, telesno močan, a idejno iztirjen, ta antikrist... Okusil je bil Sremsko Mitrovico, Bilečo in še se ni spametoval; prosvetna oblast pa mu dovoljuje, da poučuje na največji šoli v dolini, namesto da bi ga nagnala na kazensko mesto, na enorazrednico v Marijo Reko nad Trbovljami. Tu pa dela zdrabo med mladino in odraslimi, seje klice rdečega komunizma, ideje prevratništva in hujska k upor. In prav njemu, upravitelju Albertu Zavrlu, so podtaknili to garjevo ovco, njemu, ki velja kot najnaprednejši sin kraljevine Jugoslavije, da ga prevzgoji in spravi na pot, ki jo je začrtal Aleksander. Njega pa se ne dá upogniti: učitelj Boštjan je ostal nespokorjen prevratnik, zagovornik in znanilec rdečih idej; mnogi ga preklinjajo, mnogi poslušajo in nasedajo njegovim idejam. Zdaj je mednje stopila tudi učiteljica Marta. Prizadeval si je upravitelj Albert, prizadeval z lepim in grdim, rohnel je in govoril prijazno, preklinjal in prepričeval, a zaman. Sinoči je na

sestanku krajevnih veljakov spregovoril zadnjo besedo, ki še daje možnost mladi in mikavni učiteljici, ki je osvojila vso šolsko mladino, da stopi na pravo pot, pot Domovine. Zato jo je bil klical v pisarno, dve uri pred ukom, takrat, takrat, ko na šoli še ni direndaja.

Upraviteljeva desnica je pokazala stol pri mizi, njegova usta so spregovorila prvi stavek.

»Sedite, gospodična Marta!«

»Hvala«, je skoraj pretiho odgovorila, si z desnico popravila krilo, levica je podzavestno segla v lase, v temne in goste kodre. Potem se je rahlo zravnila, pogledala upravitelju in obraz, v oči, ki so se hitro umaknile, in glasno vprašala.

»Zakaj ste me klicali?«

Upravitelj je zataknil palca v telovnik, zakoračil po pisarni, nato pa se je ustavil korak pred učiteljico Marto, žensko tridesetih let, ki je kazala kreposti nepokvarjene dvajsetletnice. Gledal je v njene bujne lase, čeprav si je prizadeval, da bi ji s pogledom v oči upognil zravnano hrbetnico, in začel govoriti:

»Gospodična Marta, živimo v času, ko smo v skrbeh za našo domovino, našo rodno zemljo. Nad njo se zbirajo temni oblaki, grozeči v svoji podobi, polni strel in gro-ma... Grozi nam rdeča nevarnost!... Oltar domovine pa mora ostati čist, neomadeževan...«

Marta se je zdrznila, prsi so močno vzvalovile, oči so dobile očitačoj sijaj in v njem je

bil upor, upor proti moralnim pridigam. Njene ustnice so rahlo pobledele in glasno, odločno je protestirala.

»Gospod upravitelj, bodite jasni, ničesar se ne bojim!«

»Ničesar se ne boji? Upravitelj je odskočil in se kakor ranjena zver pripravil na odločilni naskok. Torej: bodimo jasni! Za hip, samo za trenutek jo je zasovražil, samo za hip je postala njegova nepomembna žrtev in v tem trenutku je izrekel besede, za katere se je pozneje tolikokrat kesal.

»Vi ste komunistka in sodelujete z Boštjanom!«

V obeh je zaplala kri, oba sta stisnila pesti, oba sta zravnila telo, oba sta bila pripravljena na vse; toda upravitelj Albert je imel prednost: bil je predpostavljani in podrejeni naj bi se mu uklonil. In zdelo se mu je, da oči te le ni dosegel učinka. Zato je besno poskočil, naravnal desnico na mlado, izbočene prsi in dol. Kazalec se je skoraj dotaknil rdeče volnene jopice.

»Sramota domovine!«

Marta je za hip onemela, v trenutku ponovila besede, jih še enkrat dojela, potem pa ji je zaplala kri. Zagorele so oči, vitko telo se je streslo, kakor da se hoče znebiti nenadne bolečine; zamahnila je z desnico, ki je ploskoma obstala na upraviteljevem obrazu.

»Izdajalec!« je siknila, pograbila plašč in aktovko, zaloputnila vrata in se zgubila v dolgem hodniku.

Drago Kumer
(dalje v naslednji številki)

Le dve uri partizanka

»Med prvimi vaščankami iz Volč pri Tolminu sem se vrnila iz internacije v Italiji. Kakšna radost, kakšno veselje! Še srce je lepše tiktakalo, Soča je bila še bolj modrozelena, planine čudovite ponosne priče velikega osvobodilnega boja Primorcev, Slovencev in Jugoslovanov,« mi je pripovedovala Nada Glišović-Dušanka iz Tolmina, ko mi je opisovala dogodke ob Soči po kapitulaciji Italije. Kar hitro me je opozorila, zakaj je posebej omenila Primorce, predvsem Slovence.

»Seveda smo Primorci Slovenci, toda Gorenjci, Stajerci in Dolenjci se niso borili za priključitev k Jugoslaviji, mi pa smo se, ker smo prej živeli pod fašistično Italijo.

Bila sem terenka OF. Vse-povsod je bilo dovolj orožja, pa tudi hrane ni primanjkovalo. Bilo je konec septembra ali v začetku oktobra, ko se kurirjem v Volčanskih Rutih nesla nahrbtnik hrane in pošte. Do

spali. Nada, tu imaš mojo puško in opasač... V dveh minutah mi je pokazal, kako se strelja, potem me je odpeljal nekaj metrov naprej in pokazal, kje naj stojim in opazujem okoli-co. Človek ni nikoli dovolj previden. Milena je šla z menoj, toda ne spominjam se, če je tudi ona imela orožje.

Po dveh urah zagledam italijanskega vojaka brez orožja, kako se mi bliža. Puškino ko-

čam se iz italijanske vojske. Čez hribe, da me na poti ne bi zajeli Nemci. Ti si pa menda Zuodarjeva Nada, kajne?

Zlomka, saj si res. Pridi no bliže, da mi poveš, kje vse si bil kot vojak vsa ta leta in od kod prihajaš, kako si prišel do Gorice.

Medtem sem kar stekla k spečim kurirjem in zakričala: Vstanite, sovražnik je tu. Enega sem že ujela. Planili so pokonci, me okarali, zakaj jih nisem takoj zbudila. Še mnogo let po vojni smo se ob srečanju pristrčno nasmejali, ko smo obujali te spomine.

Viktor Duša-Lukatelov živi na Čiginju, deset minut stran od Volč. V družbi večkrat reče: Nada je bila prva partizanka, ki me je ustavila po vojaško. Ne prej in ne pozneje me s puško ni ustavila nobena ženska.

Z Viktorjem in Mileno smo se vrnili domov. Rada se pohvalim, da sem bila dve uri partizanka. Še naprej sem delovala na terenu in postala sekretarka SKOJ, potem pa sem šla skozi zapore in taborišča v Nemčiji.

Marija Jug, ki je sledila majhnemu pogovoru, pa je rekla.

»Ilegalno smo vasi označili s številkami: Volče 1, Čiginj 2, Kozaršče 3, Modrece 4. V te vasi sem jaz nosila pošto in literaturo. Na pismih in na lite-



Trojka, ki je sovražniku marsikatero zagodila: (z leve) Nada Glišović, njen brat Anton Zuodar-Tonč iz Volč in Marija Jug, Kragljeva iz Čiginja. (Foto J. Vidic)

raturi je bila zapisana samo številka, ime vasi pa ne. Če pomislim, kako smo žagale električne drogeve in sodelovale pri drugih sabotažnih akcijah, na primer, kako smo Ruse in Mongole, ki so bili nemški vojaki, nagovorile, da so sami

opolnoči pobili Nemce in se priključili partizanom, kamor jih je vodil moj brat, si zdaj mislim, da smo bili včasih malo norci... Danes mojim otrokom ne bi dovolila, da bi kaj takega počeli. Saj smo se vendar sami igrali s smrtjo, otroka

pa rodimo zato, da bo živel in delal, užival lepote sveta, ne pa, da ga rodiš zato, da ga drugi enostavno brez kazni ubijejo, ko odraste.

Ne zamerite, toda zdaj, na siva leta, res tako mislim.

Jože Vidic

Baška korenina



Nekateri ljudje malo govorijo o sebi in tudi takrat jim marsikdo skoraj ne verjame. Jožef Drole, pravijo mu tudi Žef, je doma iz Lisca v Baški grapi. Na svojih ramenih nosi nekaj več kot sedem križev, a jih ne kaže.

Kot fanta so ga pred vojno vpoklicali v italijansko vojsko v Firence. Služil je v enoti 7. sanitetne kompanije. Ko so izbruhnili boji v Afriki, se je znašel v Adis Abebi. Zbo-lel je za malarijo, na okrevanje so ga poslali domov. Pri ponovnem vpoklicu so ga

poslali v Albanijo, med nekaterimi Slovenci pa nazaj v Južno Italijo, v Bari. Ko sta bila v italijanski vojski že dva njegova brata, je Žefu uspelo priti domov.

Leta 1942 je srečal v doma-čih Lojeh prve partizane. Dne 3. februarja 1943. leta je kot mnogo Primorcev tudi sam šel med partizane v Prode in postal borec Gradnikove brigade. Žefa so odlikovali, tudi za hrabrost. V narečju pove: »V partizane jet ni bila nobena kunšt, pri njih je blu pa težje...«. Toda, rad se spominja svojih soborcev Franca Piriha, Matička Lebana, oba iz Stopnika, pa

padlega mitraljeza Decembra. V njegovi hiši pa je bila med NOB kurirska javka, v kateri je sodelovala tudi njegova pokojna žena Angela.

Po vojni se je zaposlil v domačem kraju kot gozdni česar. V delovni organizaciji se ga še vedno spominjajo. Po upokojitvi je bil za grobo-kopa v domačem kraju. Otroci so si spleli gnezda, on pa se je preselil v Dom upokojencev v Tolmin. Tu je povsem zadovoljen in tamkajšnja deklata ga imajo rado, saj je še vedno vesele narave.

Janko Mlakar

naselja Vogrinke, kjer je bilo nekaj razstrešenih hiš, sem šla sama, od tam naprej pa se mi je pridružila še Milena Jelinčič.

Kurirji so naju bili zelo veseli. Izpraznili sonajine nahrbtnike, spraševali, kako je v dolini; seveda ni manjkalo tudi šal, da smo se od srca večkrat nasme-jali. V nekem trenutku eden izmed kurirjev reče: Če ni so-vražnika nikjer v bližini, bi mi šli v naš bivak in se malo na-

pito pritisnem v ramo, name-rim in kriknem: Stoj!

Neznanec obstane in molči. Kdo si in kam greš?

»Iz Volč sem, Lukatelov Viktor.

Vojak, ti krepko lažeš. Še eno tako neumno zini, pa te počim. Sem iz Volč, pa bi te menda prepoznala! Povej po pravici, kdo si in zakaj laziš tod! Morda kot v vohun zasle-duješ partizane?

Res sem Lukatelov. Vra-

Predvidenih nekaj sprememb

Vsako leto se v februarju številni planinci, borci, mladina in drugi ljubitelji gora v strnjenih kolonah vzpenja-jo na 2238 metrov visok Stol, v primeru slabših vremen-skih razmer pa po spodnjih planinah. Z udeležbo na po-hodu najbolj dostojno poča-štijo najuška boj Jeseniške čete 20. februarja leta 1942, ko se je v težkih vremenskih razmerah, snegu in vetru spopadla s številčno močnej-šim okupatorjem. Malo je dogodkov v naši revoluci-onarni preteklosti, ki so še vedno tako živi v naši zave-sti. To je seveda zasluga tiso-čev pohodnikov. Dosedanjih 23-tih pohodov na Stol se je udeležilo že 57.960 ljudi. To je zares velika družina nav-dušenih ljubiteljev gora, ki na vsakoletnih srečanjih utr-jujejo medsebojno prijatelj-stvo, še posebej prenašajo svetla izročila NOB na mlaj-še rodove. Udeleženci so iz vseh krajev Slovenije, iz dru-gih republik in iz zamejstva.

V jeseniški občini so začeli s pripravi za 24. pohod na Stol. Člani organizacijskega odbora se ponovno srečujejo s finančnimi težavami, očit-no pa je, da se na prihod-njem pohodu obetajo tudi spremembe glede datuma pohoda. Zaradi množičnosti in zahtevnosti je pohod pre-rasel začetne okvire. Stroški za takšne prireditve so ved-no večji, tako tudi za ta po-hod, saj je treba vsako leto nameniti denar za značke vsem pohodnikom, za plake-te za 10-kratne udeležence, za prevoz opreme do Valva-zorjevega doma, veliko stroš-kov pa je tudi z zavarova-njem saj gre za zahteven po-hod v zimskih razmerah. Pobudniki za pohod so bili jeseniški alpinisti skupaj z borci. Največ denarja za pohod sedaj namenja pri Občinskem odboru ZZB NOV Jesenice, Skupščini občine Jesenice in Telesno-

kulturni skupnosti Jesenice, pomagajo pa tudi nekateri drugi pokrovitelji ter delov-ne organizacije. Stroški veli-ko hitreje naraščajo, kot pa je delež vseh, ki financirajo pohod. O finančni problema-tiki bodo člani organizacij-skega odbora govorili na po-sebni razširjeni seji, na kate-ro bodo povabili predstavi-ke družbenopolitične skup-nosti v jeseniški občini, na Gorenjskem in v Sloveniji. Ob tem želijo rešiti še nekaj drugih dilem. Glavna organi-zatorja pohoda sta Občinski odbor ZZB NOV Jesenice in Koordinacijski odbor planinskih društev jeseniške občine, veliko pomoč pa nu-di tudi Planinsko društvo Jesenice. Prav glede konti-nuiranega zagotavljanja fi-nančnih sredstev bo treba razrešiti vprašanje, kdo je glavni nosilec organizacije pohoda, tehnični odbor, ki sedaj opravi večino dela, to zagotovo ni. Pred 24 poho-dom pa organizatorji razmi-šljajo še o eni pobudi, ki ni

nova. Ker je pohod na Stol zahtevna zimska tura, gorski reševalci vedno skrbno pre-tehtajo razmere na pobočjih Karavank in se potem odlo-čijo za vrh ali za pot po spod-njih planinah. V zadnjih le-tih je prav zaradi zagotovitve varnosti navadno pohod po spodnjih planinah, to pa povzroča precej nejevolje med pohodniki, saj si vsi predvsem želijo na vrh. Zato organizatorji sedaj tehtajo različne pripombe, predlogi pa so, da bi bil po-hod v maju ali celo v začetku junija. Spominski datum bit-ke na Stolu v februarju bi bil res potem nekoliko odmak-njen, zgodovinsko izročilo pa zaradi tega verjetno ne bi izgubilo pomena. V spomla-danskih mesecih bi bil po-hod zagotovo varnejši, veli-ko več bi bilo možnosti za vrh, pa tudi stroški bi se ver-jetno zmanjšali, saj bi bilo manj težav kot v zimskih raz-merah. Organizatorji bodo o tem še razmislili, ob tem pa pričakujejo tudi mnenja udeležencev pohoda, pa tudi vseh drugih, ki so tako ali drugače povezani z znanim pohodom.

Janko Rabič

Obvestilo

o uskladitvi invalidskih prejemkov vojaških invalidov in civilnih invalidov vojne

Z odredbo predsednika Zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov so se zvišali mesečni denarni zneski osebne invalidnine vojaških invalidov, družinske invalidnine in povečane družinske invalidnine, dodatka za postrežbo in tujo pomoč ter ortopedskega dodatka glede na porast povprečnega mesečnega osebnega dohodka v SFRJ v prvih devetih mesecih letošnjega leta v primerjavi z letom 1987 za 114,69 odstotkov. Novi zneski navedenih denarnih prejemkov veljajo od 1. januarja 1988, izplačani pa bodo v novi višini za mesec januar 1989 skupaj z razliko za dva-najst mesecev leta 1988, konec meseca decembra 1988. Ti zneski so od sedaj veljavnih zneskov denarnih prejemkov višji za 13,47 odstotka.

★

Ob zvišanju invalidskih prejemkov po predpisih o voja-ških invalidih so se (za enak odstotek) zvišali tudi invalidski prejemki civilnih invalidov vojne in sicer, osebna in družin-ska invalidnina ter dodatek za postrežbo in tujo pomoč.

Prejemki vojaških invalidov:

osebna invalidnina skupina	din
I.	567.720
II.	411.430
III.	311.280
IV.	229.870
V.	163.670
VI.	101.450
VII.	68.640
VIII.	33.120
IX.	24.700
X.	16.690

Družinska invalidnina in povečana družinska invalidnina:

za enega uživalca družinske invalidnine (drugi od-stavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah voja-ških invalidov in družin padlih borcev)	36.960
za enega uživalca družinske invalidnine, ki to pravi-co uveljavlja kot družinski član padlega borca (tretji odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravi-cah vojaških invalidov in družin padlih borcev)	73.920
povečana družinska invalidnina (39. člen zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)	197.110
dodatek za postrežbo in tujo pomoč:	
za prvo stopnjo	486.710
za drugo stopnjo	374.410
za tretjo stopnjo	262.120
ortopedski dodatek:	
za prvo stopnjo	164.240
za drugo stopnjo	125.350
za tretjo stopnjo	80.730
za četrto stopnjo	39.060

Prejemki civilnih invalidov vojne:

civilna invalidnina skupina	din	žrtve fašističnega nasilja
I.	283.860	354.825
II.	205.715	257.144
III.	155.640	194.550
IV.	114.935	143.669
V.	81.835	102.294
VI.	50.725	63.406

civilna invalidnina družinskih članov (za enega družinskega člana)

po invalidu skupine	din	po invalidu – žrtvi fašističnega nasilja
I.	198.702	248.377
II.	144.000	180.001
III.	108.948	136.185
IV.	80.454	100.568
V.	57.284	71.606
VI.	35.507	44.384

dodatek za postrežbo in tujo pomoč:

za prvo stopnjo	413.703
za drugo stopnjo	318.248
za žrtve fašističnega nasilja, ki obdržijo 15-odstot-no povečanje dodatka v skladu z določili 52. člena zakona o civilnih invalidih vojne	365.985

Ponovno se bodo uskladili tudi invalidski prejemki po republiških predpisih o vojaških invalidih (invalidski doda-tek, dodatek za postrežbo in tujo pomoč, dodatek za samo-hranilce in družinski dodatek) po predpisih o civilnih invalidih vojne (denarna pomoč) in sicer za 8% od 1. julija 1988.

Usklajeni zneski prejemkov za mesec januar 1989 skupaj z razliko za 6 mesecev bodo izplačani še v letošnjem letu.

J. R.

Poizvedba

Odbor skupnosti borcev Je-seniško-bohinjskega odreda pripravlja posebno monogra-fijo, opremljeno s slikami in dokumenti. Ti dve sliki sta bi-li posneti maja 1945 na Koroškem, zanju pa želimo izvede-ti imena internirancev.

Prosimo, da nam manjkajo-če podatke pošljete na Občin-ski odbor ZZB NOV Jesenice, Titova 86, Jesenice.

Pred prazniki marsika-teri mladi smreki vzame-mo življenje

Božični in novoletni praz-niki bodo marsikateri mladi smreki vzeli življenje. Prav je, da gojimo stare običaje, ni pa prav, da posekamo tako gozdno mladje, ki bi z leti zras-lo v lepo, čvrsto in dragoce-no drevo. Po vseh večjih kra-jih našega gozdnogospodar-skega območja organizirajo prodajo novoletnih jelk, ki so jih za posek strokovno dolo-čili gozdarji. Če pa se nam zdijo na trgu le predrage in smo se odločili, da jo skrivaj posekamo sami, potem izbe-rimo tisto, ki jo bomo zares odnesli domov. Adolf Ankon



Športno srečanje članov DU Ljubljana

V dneh pred praznikom so se na športno-rekreativnem tekmovanju v počastitev dne-va republike zbrali športniki in športnice, člani mestne zveze društva upokojencev Ljublja-na, med njimi nemalo članov zveze borcev.

Tekmovalci so se pomerili v štirih disciplinah: balinanju, kegljanju, šahu in streljanju z zračno puško. V balinanju se je pomerilo šest ekip. Pri žen-skah so zmagale balinarke iz Šiške pri moških Bežigrjanci. Na najvišjo stopnico v keglja-nju se je med člani povzpelo petero ekip. Zmagala je ekipa iz Šiške. Strelci so tekmovali v streljanju z zračno puško. Najboljša je bila ekipa iz Beži-grada.

Po končanem tekmovanju se je vsem udeležencem zahva-lil predsednik mestne zveze DU Ljubljana Dušan Rozman. Zmagovalnim ekipam je izro-čil lepe kristalne vaze, drugo in tretje uvrščenim pa spominske diplome.

Jože Jenič

Sprejem za borce Lackovega odreda

V prostorih Železniške srednje šole v Mariboru je Mirko Munda, predsednik občinske skupščine Maribor-Tabor pri-redil sprejem za borce Lackovega odreda, ki živijo v tej občini. Vsem je izročil monografijo o Lackovem odredu, ki jo je napisal dr. Milan Ževart. Avtor monografije jim je pripovedoval o nastajanju knjige, o zbiranju gradiva zanjo ter o pogovorih s številnimi borci in starešinami Lackovega odreda.

V imenu skupnosti borcev se je občinski skupščini in družbenopolitičnim organizacijam, ki so s svojimi prispevki omogočile nakup monografije za vse borce tega odreda, zahvalil inž. Ljubo Babnik.

M. K.

Zanimiva najdba – strešni bobrovec

Ne dolgo tega je stanova-lec iz Prešernove ulice iz Ra-dovljice prinesel na sedež Občinskega odbora ZZB NOV star opečni strešnik – bobrovec.

Našel ga je pri razkrivanju strehe na zgradbi, v kateri je stanoval. Prešernova ulica je bila namreč zgrajena med okupacijo iz tesno strnjenih tipično nemških stanovanj-skih stavb, kakršne so gradi-li nacisti tudi v drugih go-renjskih mestih, da bi tako preoblikovali tudi zunanji videz naših krajev v nemške. Graditelji soočitno sabotirali, zato je bila celotna gradnja dokaj površna. Takoj po osvoboditvi so naše oblasti zategadelj morale marsikaj popraviti in obnoviti. Tako so tudi zamenjali veliko strešnikov – bobrovcev. Ta-kratno pomanjkanje teh v Sloveniji so omilili s pošilj-ko od drugod, največ iz Voj-vodine, kjer opekarnе med vojno niso bile uničene. Krovci so takrat postavili strešnik na streho, na kate-rga je najbrž še v mehkm stanju opekar, bivši partizan, vgraval svoje podatke. Z okorno vtisnjenimi črka-mi, ki so ostale trajne, je raz-ločno moč prebrati:

»STREHARSKI PAVLE, Partizan 1942, Selo Selenča, srez Odžaci, I. Vojvodinska brigada, 16. udarna divizija, 3. armija, 12. korpus, II. četa,

I. vod, 2. desetica.«

Na občinskem odboru ZZB NOV Radovljica pred-postavljajo, da je v prvih dneh po osvoboditvi morda delala za potrebe izgradnje porušene domovine v vojvo-dinski opekarni kakšna par-tizanska enota, ali pa demo-bilizirani delavci. Na odboru so sklenili, da bodo poizve-dovali za imenovanega borca na občinskem odboru ZZB NOV Odžaci. Tu naj bi dobili morebitni odgovor kdo, kje in kdaj je izdeloval strešnike in kako so ti prispeli v Slove-nijo. Strešnik – bobrovec je sicer vrednostno zanemar-ljiv, vsekakor pa bi lahko bil zanimiv muzejski eksponat.



TV-15 je glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, ki sta njegova ustanoviteljici. Izdajatelj je Založba Borec s sedežem v Ljubljani. Naslov uredništva: Ljubljana, Miklošičeva 28/I. Telefon: 327-780. V uredništvu smo: glavni urednik – ZVONE KRŽIŠNIK, odgovorni urednik – VIKTOR KONJAR, novinarji-uredniki – ŽIVA DROLE, BOJAN KUNTARIČ, MILENKO STRAŠEK, BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ, redaktorica-lektorica – MIRANDA MRČELA, tehnični urednik-oblikovalec – DRAGO SETNIČAR, vodja uprave – IGOR MIRTIC, tajnica uredništva – MARA OKORN. Uprava in naročniški oddelek: Ljubljana, Miklošičeva 28. Telefon: 327-780. P. P. 598. Žiro račun: Založba Borec (TV-15) 50101-603-45772. Člani časopisnega sveta TV-15: predsednica – MIRA SVETINA, DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKJA, MILAN FILIPČIĆ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIĆ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK, BLAŽ LAVRIČ, VLADIMIR DEJAN, MARINKA LEVIČNIK. TV-15 izhaja kot tednik. Cena izvida: 700 din. Tisk in korektura: ČGP Delo, Ljubljana. TV-15 je oproščen temeljnega prometnega davka po mnenju Sekretariata za informacije IS SRS (42/1-72 z dne 12. 4. 1974).

Vabilo

Odbor skupnosti borcev VII. SNOUB »Franceta Prešerna« vabi na naslednje slavnosti:

- 17. decembra 1988 bo ob 12. uri na Pokljuki svečanost ob 45. obletnici boja 3. bataljona. Slavnostni govornik bo predsednik Predsedstva SR Slovenije tov. Janez Stanovnik.
- Vabljeni borci, mladina, svojci padlih in še posebej prešernovci!
- Redni avtobus odpelje z Bleda ob 8.20, posebni avtobus pa ob 10. uri.
- 18. decembra bo ob 14.30 v Poljanah nad Šofjo Loko odkritje spominskega obeležja v spomin na likvidacijo sovraž-nikove postojanke, ki jo je izbojevala Prešernova brigada.
- Po odkritju obeležja bo proslava v spomin na poljansko vstajo.
- 22. decembra bo ob 11. uri tradicionalna svečanost ob dnevu JLA v vojašnici »Staneta Žagarja« v Kranju.
- Vabljeni prešernovci!

Odbor skupnosti Prešernove brigade